

Krása
šlechtických
exlibris a
supralibros

KATALOG VÝSTAVY
Státní zámek **Konopiště**
25. 7. – 25. 9. 2022

ISBN 978-80-88446-01-9

Krása šlechtických exlibris a supralibros

KATALOG VÝSTAVY

Státní zámek Konopiště

25. 7. – 25. 9. 2022

Tato publikace byla vydána s finanční podporou Ministerstva kultury ČR poskytnutou v rámci Programu na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity (NAKI II) v projektu *Virtuální rekonstrukce rozptýlených provenienčně bohemikálních knižních celků v tuzemských i zahraničních knihovnách (DG18Po2OVV009)*.

Editor: Pavel Hájek

Seznam zkratk:

Autoři:

-maš- Petr Mašek, KNM
-cís- Alena Císařová Smítková, NK ČR
-glo- Jiří Glonek, VKOL
-hol- Pavla Holíková, NPÚ
-jad- Petra Jadlovská, NPÚ
-jir- Matouš Jirák, NPÚ
-kaš- Jaroslava Kašparová, KNM
-kru- Rostislav Krušínský, VKOL
-kub- Petra Kubíčková, VKOL
-muž- Zdeněk Mužík, KNM
-neb- Barbora Nebeská, KNM
-pal- Tereza Paličková, NK ČR
-pol- Hana Polívková, KNM
-vev- Monika Veverková, KNM
-sur- Markéta Surovcová, NPÚ
-žah- Jiří Žahour, NPÚ

Instituce:

NK ČR Národní knihovna ČR
KNM Knihovna Národního muzea
NPÚ Národní památkový ústav
VKOL Vědecká knihovna v Olomouci

Za spolupráci děkujeme: Kateřina Bártová, Štěpán Kohout, Marta Koubová, Jan Kryštůfek, Radim Němeček, Jan Novotný, Ivana Pešoutová, Dagmar Semecká, Pavel Trnka, Veronika Válová

Zvláštní poděkování: Arcibiskupství olomoucké a Řád Maltézských rytířů České velkopřevorství

Na obálce použito exlibris Ferdinanda Hoffmanna z Grünbüchlu a Střechova (1540–1607)

© Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2022

Pavel Hájek (edd.); Authors: Petr Mašek - Alena Císařová Smítková - Jiří Glonek - Pavla Holíková - Petra Jadlovská - Matouš Jirák - Jaroslava Kašparová - Rostislav Krušínský - Petra Kubíčková - Zdeněk Mužík - Barbora Nebeská - Tereza Paličková - Hana Polívková - Monika Veverková - Markéta Surovcová - Jiří Žahour

ISBN 978-80-88446-01-9

OBSAH

Tato kniha je moje!	4
I. Počátky supralibros a exlibris v Českých zemích	6
II. S korunou královskou	12
III. S mitrou a berlou	24
IV. Chlouba rodu	30
V. Rozmetané pokladnice	52
VI. Zatoulané střípky	64
Resumé	70
Literatura a prameny	72

^ Exlibris knížecího rodu Ruffo di Calabria

TATO KNIHA JE MOJE !

Kniha bývala odedávna zvláštním druhem majetku, nejen s ohledem na její finanční cenu. Ke knize měli lidé vždy poněkud odlišný, hlubší a intimnější vztah než k jiným předmětům. Paradoxně zároveň patřily knihy, a patří dodnes, k předmětům nejpůjčovanějším. Z těchto důvodů se lidé vždy snažili dát své majetnictví knihy najevo, udržet o něm vědomí v prostoru i čase. Snažili se tak chránit knihu před zlodějem či upozorňovat nesvědomitěho vypůjčitele, komu by měl knihu vrátit. Díky tomu ještě po staletích hlásají některé knihy světu jméno dávného čtenáře. Své vlastnictví vyjadřovali vlastnickými vpisky, vyšší formou pak bylo užití supralibros nebo exlibris.

Supralibros označuje osobu (či instituci) již při prvním pohledu na knihu, protože je umístěno na její vazbě; je do ní vytlačeno a často následně postříbřeno nebo vyzlaceno. Nejtypičtější forma supralibros je heraldická, což je mimo jiné způsobeno tím, že majoritním vlastníkem knih v době renesance a baroka bývaly aristokratické rody nebo kláštery. Svou roli hrál pochopitelně fakt, že označení knihy supralibros nebyvalo levnou záležitostí. Supralibros může být doplněno datací, jménem nebo iniciálovým seriálem, t.j. sledem písmen, který v sobě tají jméno vlastníka. Písmenný seriál může být na vazbě také sám o sobě, bez erbu, což využívali zvláště nenobilitovaní majitelé knih bez vlastního erbu; výjimečně pak nalezneme na vazbě uvedené celé jméno majitele. Supralibros nacházíme na předních, někdy i na zadních deskách vazby, v pozdějších dobách i na hřbetech knih a ojediněle i na ořízce.

Exlibris je všeobecně nejznámější a dodnes nejrozšířenější způsob vlastnického označení svazku. Jde o vlastnickou značku vytištěnou na papíře a vlepenou do knihy. Technika i umělecké ztvárnění exlibris bývaly pochopitelně závislé na době svého vzniku. V nejstarších dobách se používal dřevorez, někdy i kolorovaný, později se uplatňovalo celé spektrum grafických technik jako mědiryt, lept, oceloryt, dřevoryt či litografie, od 2. poloviny 19. století byly využívány kombinované techniky i moderní reprodukční postupy. Ojediněle se lze setkat s originálním exlibris ručně malovaným. Aristokracie na exlibris přirozeně používala svých erbů, buď bez dalšího zdůraznění jména (exlibris rodové) nebo naopak s doplněním jména, popřípadě dalších úředních titulů, řádů, jmen statků, rodového hesla, někdy i místem, kde byla knihovna instalována. Heraldická exlibris bývají často doplněna jen iniciálami vlastníka. Někdy bývají exlibris i signována umělcem, občas bývají exlibris i datována. Exlibris se zpravidla vlepuje na přední předešti, výjimečně je nalezneme jinde, např. na předsádce nebo na rubu titulního listu.

Tato majitelská označení neměla knihu pouze chránit a hlásat jméno majitele do světa, ale plnila i reprezentativní a estetickou funkci. V případě supralibros byla tato funkce beze zbytku naplněna, zvláště bylo-li zakomponováno do celkové slepotiskové výzdoby vazby. Exlibris pak sama o sobě jsou zvláštním druhem grafického díla. V obou případech vyjadřovala hlubší vztah ke knize, knihovně. Často nacházíme exlibris i supralibros v podobě aliančních znaků, tj. k majetnictví knihy se hlásí společně oba manželé, jejichž vyobrazené erby pak knihu zdobí.

Katalog i výstava jsou rozděleny do šesti kapitol. *Počátky exlibris a supralibros v Českých zemích* popisují první výskyty tohoto nového fenoménu v počátcích české renesance. Kapitola *S korunou královskou* představuje exlibris a supralibros příslušníků panujících dynastií. V některých případech máme na území ČR jejich celé knihovny, mnohdy se do našich sbírek dostaly ojedinělé svazky ze zahraničí. Kapitola *S mítrou a berlou* poukazuje na knihovny klášterní, jejichž představitelé věnovali svým svazkům náležitou pozornost a též je zdobili majetnickými značkami. Kapitola *Chloubá rodu* uvádí několik rozsáhlých a významných šlechtických knihoven, které vedle informační role měly zároveň reprezentovat význam a moc rodu. Řada velkých a důležitých knihoven se v minulosti rozpadla, rozplynula a jejich stopy nacházíme v jiných sbírkách, které vznikly později s jejich využitím. Některé z těchto knihoven popisuje kapitola *Rozmetané pokladnice*, zatímco kapitola *Zatoulané střípky* upozorňuje na menší, mnohdy neznámé knihovny, jejichž majitelé věnovali svým svazkům náležitou pozornost a též je nechali ozdobit a označit svou identitou.

> Heraldické supralibros
hrabat z Waldsteinu

V historických knižních sbírkách v ČR je nesčetné množství knih, které by mohly být vystaveny nebo uvedeny v tomto katalogu a autoři stáli před těžkým rozhodnutím, které z nabízejících se exlibris a supralibros použít, které odložit.

Exlibris a supralibros jsou předmětem evidence, průzkumu a identifikace společného projektu *Virtuální rekonstrukce rozptýlených provenienčně bohemikálních knižních celků*¹ konsorcia Národního muzea, Národní knihovny ČR a Národního památkového ústavu. Na výstavě *Krása šlechtických exlibris a supralibros* se autorsky i zapůjčenými exponáty podílely tyto instituce, spolu s Vědeckou knihovnou v Olomouci.

¹ Projekt *Virtuální rekonstrukce rozptýlených provenienčně bohemikálních knižních celků* v tuzemských i zahraničních knihovnách (DG18Po2OVV009) podpořený Ministerstvem kultury ČR v rámci Programu na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity (NAKI II).

I. POČÁTKY SUPRALIBROS A EXLIBRIS V ČESKÝCH ZEMÍCH

I.1. STŘEDOVĚKÁ ŠLECHTICKÁ HERALDICKÁ EXLIBRIS A SUPRALIBROS V ČESKÝCH ZEMÍCH

Přestože zájem šlechtického prostředí o knihy – byť omezený – je nepochybně starší, první šlechtické knihovny lze v Českých zemích doložit až ve druhé polovině 14. století. Jejich poznávání nicméně limituje zlomkovitost jejich dochovaní, kdy se až na výjimky jedná o nemnoho porůznu rozptýlených knih, a skutečnost, že na rozdíl od knihoven církevních institucí, duchovních a vzdělanců nebyly jejich majiteli soustavněji evidovány a označovány majetnickými poznámkami. Jako znak vlastnictví se u nich příležitostně – obdobně jako v panovníckých knihovnách – užívalo vmalování erbu do knihy, byť ne každý erb představoval vlastnickou značku a častěji sloužil jako označení dárce či objednavatele rukopisu. Větší část těchto malovaných erbů se navíc sice dochovala v knihách šlechticů, ale především těch, kteří se stali výše postavenými duchovními.

Jedním z prvních příkladů z tohoto prostředí je erb pánů z Dražic, kmínek vinné révy se třemi listy, v několika knihách pražského biskupa Jana IV. z Dražic (kolem 1260 – 5. ledna 1343 Praha), které daroval jím založenému klášteru augustiniánů kanovníků v Roudnici nad Labem.¹ Obdobně se v některých rukopisech knihovny Jana nastupce a pozdějšího pražského arcibiskupa Arnošta z Pardubic (25. března 1297 Hostínka – 30. června 1364 Roudnice nad Labem) nachází erb pánů z Pardubic, přední polovina koně.² Rodový erb dalšího preláta-šlechtice, červená pětilistá růže, pak zdobí několik kodexů darovaných Petrem II. z Rožmberka, proboštem kapituly Všech svatých na Pražském hradě, klášteru minoritů a klarisek v Českém Krumlově a třeboňskému klášteru augustiniánů kanovníků. Na vazbách třech rukopisů pořízených pro krumlovský klášter se dochovala také kování s motivy pětilisté růže, která lze s jistou opatrností považovat za nejstarší heraldická supralibros v Českých zemích odkazující na fundátorský rod.³

V čistě šlechtických knihovnách jsou heraldické vlastnické značky také doloženy spíše jen v jednotkách případů a nezřídka je u nich rovněž otázkou, zda častěji neoznačovaly spíše objednavatele než vlastníka. Příkladem z předhusitské doby může být erb s černou orlicí v bibli, která je spojována s nejvyšším purkrabím a oblíbencem krále Václava IV., Purkhartem Strnadem z Janovic (†1397),⁴ či takzvaná *Boskovická bible* s erby rodů Vartenberků a Ronovců pořízená snad pro Čeřka (†1425) nebo Jindřicha z Vartenberka († po 1440).⁵ V období po husitských válkách je užití erbu pro označení vlastnictví knihy ze šlechtické knihovny doloženo například na bibli z roku

1 Např. KMK, sign. G 5, fol. 1r; KNM, XII A 11, fol. 1r; KNM, XIII B 9, ff. 57r, 65r. DRAGON et al. 2020, s. 87.

2 KMK, sign. P 6/1, fol. 129r; KMK, sign. P 6/2, ff. 134r, 372r, 375r; KMK, sign. P 6/3, fol. 57r; KMK, sign. P 7, ff. 1r, 30v, 52r, 229r; KMK, sign. P 8, fol. 1r; KNM, XIII A 13, fol. 1v; KNM, XIII C 12, fol. 104r; VKOL, sign. M III 2, fol. 3r. DRAGON et al. 2020, s. 87–89.

3 UPM 5887, ff. 68v, 97r; NK, XIII B 13, fol. 1r; UPM, sign. 5600 B; UPM, sign. 5818 B. K osobě a knižním darům Petra II. z Rožmberka KADLEC 1970; speciálně k darům krumlovskému klášteru HRADILOVÁ 2017; k malovaným erbům a supralibros těchto rukopisů také LIFKA 1982, s. 20–21, 44–45.

4 Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, sign. MR 156, fol. 1r. Jistě ji za Purkhartovu pokládá LIFKA 1982, s. 25. Poněkud zdrženlivější jsou v tom JENNI – THEISEN 2004, s. 13, 21, 31.

5 VKOL, sign. M III 3, fol. 21r; ČERNÝ 2020, s. 570–584.

^ Znak Matyáše Korvína přemalovaný erbem Augustína Olomouckého

1471 v knihovně pánů z Pernštejna, na jejichž ořízkách je namalován erb s hlavou zubra s kruhem v nozdřích.⁶ Rožmberský erb se nachází ve dvou knihách Jana II. z Rožmberka (†1472).⁷ Několik rukopisů a starých tisků si boskovickým erbem, sedmizubým hřebenem, označil i moravský šlechtic a humanista Ladislav Černošský z Boskovic (†1520), byť ho nevyužíval pro všechny knihy ve svém vlastnictví.⁸ Velmi pravděpodobným příkladem užití erbu jako vlastnického znamení v pozdním středověku je také černý vlk vladyckého rodu Šlechtů ze Všehrd, přemalovaný přes znak uherského krále Matyáše Korvína (1443–1490) v rukopise z jeho knihovny, který získal humanista Augustin Olomoucký (†1513), přijatý do rodu Šlechtů.⁹

-muž-

< Erb Jana IV. z Dražic

I.II. PRVNÍ TIŠTĚNÁ EXLIBRIS V ČECHÁCH

Dřevořezová exlibris se v Čechách začala objevovat ve druhé třetině 16. století. Za první tištěné bohémikální exlibris je považováno exlibris vídeňského císařského stavebního mistra Johanna Tscherteho (před 1552 Vídeň) pocházejícího z Brna. Autorem kresebného návrhu z roku 1521 je významný německý grafik a malíř Albrecht Dürer (1471–1528), jenž Tscherteho vlastnickou značku pojal jako mluvící znamení vyjadřující jméno nositele.¹⁰ Zobrazil vlastníka jako divého muže (čerta) troubícího na roh k zamračenému měsíci a se dvěma psy uvázanými provazem k zápěstí.

Prvním datovaným exlibris původem z Čech¹¹ je heraldická knižní značka navržená ilustrátorem z okruhu pražské Tiskárny severinsko-kosořské, snad Janem Severinem ml.¹², pro Jana staršího Hodějovského z Hodějova (6. ledna 1496 Kotýřina – 11. února 1566 Řepice), zemského místosudího a především čelného představitele českého literárního humanismu soustředícího kolem sebe okruh latinsky a česky píšících

6 NK, sign. XVII A 7; LIFKA 1982, s. 51–52.

7 NK, sign. XVII J 8, fol. 24r; NK, sign. XVII F 32, fol. 1r; LIFKA 1982, s. 54.

8 LIFKA 1982, s. 55–56.

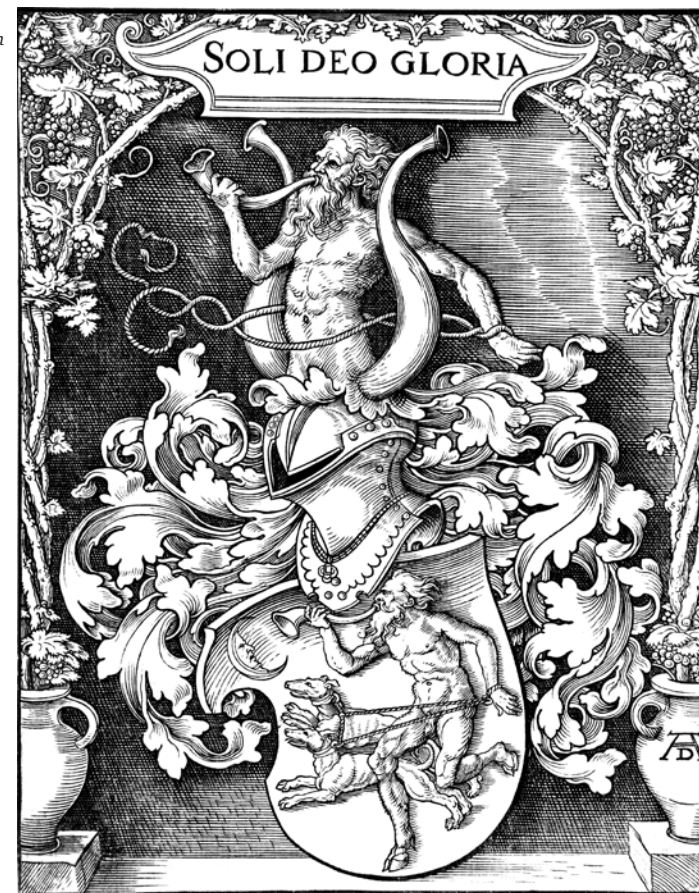
9 ZAO, sign. CO 330, fol. 2r; KOHOUT 2009, s. 71–78; ČERNÝ 2020, s. 356–362.

10 LIFKA 1982, s. 63–64; KNIHTISK 1970; VOIT 2006, sv. 1, s. 254.

11 Tscherte užíval též rukopisná exlibris, která známe ve třech perokresebných variantách. Nejnovější čtvrtá varianta byla objevena ve Vědecké knihovně v Olomouci, blíže TSCHERTE 2022.

12 VOIT 2006, sv. 1, s. 254.

> Exlibris navržené Albrechtem Dürerem pro císařského stavebního mistra Johanna Tscherteho

autorů.¹³ Tento vzdělanec a bibliofil je znám též jako budovatel významné knihovny, kterou neváhal zpřístupnit svým přátelům a členům literární družiny. Soustředěna v ní byla díla antických klasiků, středověkých učenců, církevních otců, práce z nejrůznějších vědních oborů a v neposlední řadě též dobová moderní díla.¹⁴ Hodějovský ve své knihovně schraňoval i literaturu rukopisnou, navzdory přesvědčení svých přátel, kteří za hodnotné považovali pouze knihy tištěné.¹⁵ Tato na svou dobu rozsáhlá knihovna podlehlá ničujícímu požáru, který propukl v Hodějovského pražském paláci 2. dubna roku 1541. Z provenienčních záznamů je patrné, že Hodějovský začal téměř okamžitě budovat na svém zámku Řepice novou knihovnu, která svým rozsahem tu starou dokonce předčila.¹⁶ Navzdory Hodějovského poslední vůli¹⁷, v níž knihovně věnoval nemalou pozornost, se ani tato obnovená sbírka nedochovala. Rozdělena byla patrně již záhy po smrti svého majitele. K definitivní zkáze knihovny došlo pravděpodobně po vypálení Řepice císařskými vojsky v roce 1620.¹⁸ Do dnešních dnů se tak dochovalo přibližně 22 jednotlivin. Přibližně polovinu z těchto exemplářů

13 TICHÁ 1984, s. 192.

14 KNIHTISK 1970, s. 228–230.

15 Více KNIHTISK 1970, s. 234–235.

16 Hodějovský obnovoval knihovnu pomocí darů od přátel, díky zahraničním kontaktům či skupováním částí knižních celků. Hynkem Krabicem z Weitmile (asi 1500–asi 1578) mu byla například zprostředkován nákup knih z majetku filozofa a diplomata Jana Šlechty ze Všehrd (1466–1525). BOLOM-KOTARI 2020, s. 154; KNIHTISK 1970, s. 236.

17 Více o Hodějovského závěti BOLOM-KOTARI 2020, s. 236–238.

18 Potomkům Jana st. Hodějovského z Hodějova byl majetek zkonfiskován za účast na stavovském povstání v letech 1618–1620. BOLOM-KOTARI 2020, s. 154.

uchovává klášterní knihovna v Broumově. Další tisky má ve svých sbírkách například Knihovna pražské metropolitní kapituly či Národní knihovna ČR. Z původní Hodějovského sbírky prokazatelně pochází svazky nesoucí na předešlých exlibris z roku 1536.¹⁹ Je známo ve dvou provedeních. První má podobu heraldického znaku se žlutě kolorovaným kaprem v modrém renesančním štítu a taktéž žlutě kolorovaným kaprem v klenotu. Ve štítu je kapr zobrazen pošíkem ústy nahoru, v klenotu visle s ústy směřujícími dolů. Vlastnická značka je rámována silnou linkou a nachází se na předešlých Platonových děl, tištěných florentským tiskařem Laurentiem Venetem v roce 1474.²⁰ Znak doplňuje taktéž dřevořezbou provedený nápis: „Johannes Hodieyowsky senior de Hodieyowa: Anno Domini 1536“.²¹ U druhé varianty, nacházející se na Augustinově spisu *De civitate dei* (Basilej, 1479)²², jsou k tomuto erbovnímu štočku z roku 1536 na stranách přitištěny ornamentální pásy, taktéž ze tří stran rámovány silnou linkou, v textu jsou vynechána slova „Anno Domini“ a letopočet 1536 je vysázen menším písmem a umístěn je pod spodní linkou obrazového štočku. V obou případech jsou k vlastnickému označení připojeny verše římskokatolického kněze, humanistického básníka a pedagoga Šimona Villatica (asi 1473–1549)²³ oslavující hodějovský erb. V prvním případě jde o rukopisný přepis z ruky samotného Hodějovského. U druhého tisku se jedná o tištěnou variantu téhož textu. Třetí hodějovské exlibris řezal poprvé domácí tiskař. V řezbě je datováno letopočtem 1540, v přitištěném textu rokem 1541. Jedná se o mluvicí vývod z předků, kde se v tenkém obdélníkovém rámu nachází na jednoduše naznačeném podiu čtyři erby. Pod každým z erbů je přisazen dvouřádkový text. „Smilo ab Hodieiw“ pod erbem s kaprem, „Marquardus Korkynie a Drahow“ pod erbem se šesticípou hvězdou a čápem v klenotu, „Helena a Craselow“ pod erbem s kotoučem a půlkoněm v klenotu a „Agnes a Kadow“ pod erbem s vozovým kolem ve štítu i klenotu. Nad vývodem se nachází volně natištěná legenda a pod ní nové Villaticovy verše. Čtvrtá varianta hodějovského exlibris je kombinací štočků z let 1536 a 1541.²⁴ Poslední známá varianta opět kombinuje výše popsané obrazové štočky s mírně upraveným přisazeným textem. Datace je pozměněna na „impressa 4. Februarii A. D. 1546“.²⁵ Text pod erby je obohacen o rodové označení příbuznosti (např. Smilo ab Hodieioua, Auus Paternus).²⁵ Celkově tedy známe pět variant hodějovského exlibris nacházejících se dohromady na 14 exemplářích.²⁶

-neb-

19 Jde patrně o tisky, které měli v době požáru půjčeny Hodějovského přátelé či svazky uložené na Hodějovského rodné tvrzi Kotýřina.

20 Tisk se nachází v knihovně kláštera v Broumově. O cestě knih z majetku Hodějovského do Broumova více BOLOM-KOTARI 2020, s. 156–159.

21 HODĚJOVSKÝ 2022.

22 DE CIVITATE DEI 2022. Svazek dochován v Maltéžské knihovně v Praze, blíže LIFKA 1982, s. 64.

23 Známý též jako Fagellus Villaticus, Fagellus, Šimon nebo Šimon z Rokycan. Více k jeho osobě RUKOVĚŤ 1982, s. 490–500.

24 Oba obrazové štočky jsou využity též v alegorii *Knihy o hořekování* (Praha, 1547) českého spisovatele a tiskaře Mikuláše Konáče z Hoděškova (1480–1546), vytištěné v tiskárně Jana Kosořského z Kosoře (†1580). V této nekolorované verzi jsou u horního štočku připojeny texty v češtině. Nad genealogickým vývodem se na místě veršů nachází text „Čtyřij Sstijtowé a Erbowé Totiž dwú Déduow a dwau Baab: Vrozeného Pana Jana starssijho z Hoděgowa / toho času Mijsto Sudijho Králowstwij Českého.“, pod vývodem je opět přitištěno rodové označení příbuznosti v podobě „Smijl z Hoděgowa Děd po Otcy Rausowi. ; Markwart Korkyně z Drahowa Děd po Mateři Anně. ; Alena z Kraselowa Baaba po Rausowi Otcy. ; Anežka z Radowa Baaba po Anně Mateři.“ Mezi jednotlivými jmény jsou v této verzi vysázeny typografické ozdůbky (dvě hvězdičky a mezi nimi krátká linka). Popisované štočky jsou umístěny před předmluvou k vlastnímu textu, jejímž autorem je Jan st. Hodějovský z Hodějova, blíže KNIJHA 2022.

25 LIFKA 1982, s. 64–65.

26 Pro vlastnické označení svých knih používal Hodějovský též supralibros. Na obou známých variantách se opět nachází Hodějovského znak. Podrobněji LIFKA 1982, s. 65–66.

Λ Heraldické exlibris Jana staršího Hodějovského z Hodějova

II. S KORUNOU KRÁLOVSKOU

Knihovny králů, panujících vévodů a knížat patřily vždy k nejhonosnějším. Na našem území se dochovaly dvě knihovny velkovévodů toskánských, na zámcích v Ostrově a v Brandýse nad Labem, a knihovna arcivévody a následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este na zámku Konopiště. Z dalších knihoven evropských vládců se do českých a moravských knihoven zatoulaly některé jednotliviny.

Marie Antonie Sicilská velkovévodkyně toskánská

Marie Antonie (19. prosince 1814 Palermo – 7. listopadu 1898 Orth bei Gmunden), dcera Františka I. krále Neapolsko-Sicilského (1777–1830). Dne 7. 6. 1833 se provdala za ovdovělého Leopolda II. velkovévodu toskánského (1797–1870). Měla vliv i na toskánskou politiku a prosazovala co největší spojení s Rakouskem a odmítala ústupky italskému národnímu a liberálnímu hnutí. Spolu s velkovévodou byla nucena odejít do exilu a žila na zámku Ostrov, kam byla převezena i jejich knihovna. Její supralibros nacházíme na italských tiscích z poloviny 19. století.

-maš-

Lit.: GOTHÁ; HAMANNOVÁ 1996, s. 282–283; MAŠEK 2018, s. 208–220.

^ Zlacené heraldické supralibros Leopolda II. velkovévody toskánského

^ Zlacené textové supralibros Marie Anny Sicilské velkovévodkyně toskánské

^ Zlacené heraldické supralibros Karla Alberta vévody Savojského

Karel Albert vévoda Savojský, princ z Carignana, král Sardinie

Karel Albert (2. října 1798 Torino – 28. července 1849 Porto) se narodil jako syn prince Karla Emanuela a Kristiny vévodkyně Saské. Od 27. dubna 1831 do 23. března 1849 byl králem Sardinie. V první válce za italskou nezávislost byl poražen rakouským vojskem u Novary 23. března 1849 a abdikoval ve prospěch svého syna Viktora Emanuela II. Rytířem Řádu Zvěstování se stal 1. listopadu 1816. Kniha *Notizia delle opere di pittura e di scultura esposte nel palazzo* (Torino, 1820) s jeho heraldickým supralibros se stala součástí knihovny jezuitského kostela sv. Ignáce v Praze na Karlově náměstí.

-maš-

Lit.: GOTH; HOUSE OF SAVOY-CARIGNANO 2022.

František de Paula hrabě Trapani, princ Obojí Sicíle

František de Paula (13. srpna 1827 Neapol – 24. září 1892) hrabě Trapani, princ Obojí Sicíle z rodu Bourbonů se oženil s Marií Isabelou (1834–1901), dcerou Leopolda II. Toskánského. Království Obojí Sicílie trvalo v letech 1816–1861 pod vládou rodu Bourbonů. František de Paula byl nejmladším synem krále Františka I. (1777–1830). Po sjednocení Itálie uprchl do Francie a konec života prožil v pařížském exilu. Díky zmíněnému sňatku se jeho knihovna dostala do majetku toskánských Habsburků a spolu s jejich fondem byla převezena na zámek Ostrov a po roce 1918 na zámek Konopiště. Rozsah knihovny Františka de Paula hraběte Trapani lze odhadovat na ca 500–600 signatur, tj. více než čtvrtina dnešní ostrovské knihovny. Tato knihovna obsahuje jazykově především francouzskou a italskou literaturou první poloviny 19. století, jen několik málo knih bylo vytištěno v 16. – 18. století. Ojediněle nalezneme tituly německé či anglické, o něco více je knih ve španělštině. Častým tématem je historie evropských zemí, především samozřejmě italského prostoru a Francie. Četnější než díla historická jsou ovšem publikace zabývající se soudobou politikou, opět v první řadě italskou, aktuálním problémem byla Krymská válka 1853–1856. Nejcennější součástí této sbírky jsou ovšem konvoluty drobných tisků komentujících soudobé bouřlivé politické dění - sjednocování Itálie. Jde o rozsáhlý soubor politických prohlášení, pamfletů, názorů a polemik s nejrůznějšími protivníky. Tyto tisky jsou dílem ve francouzštině, dílem v italštině, ojediněle též v němčině či maltštině a vycházely, kromě Paříže, většinou

^ Zlacená heraldická supralibros Františka de Paula hraběte Trapani, prince Obojí Sicílie

v Neapoli, Florencii a Římě. Řada z nich je však anonymních a nemá přiznáno místo tisku či jsou uvedena místa fingoaná. Mezi těmito brožurkami se nepochybně nachází řada unikátně dochovaných titulů.

-maš-

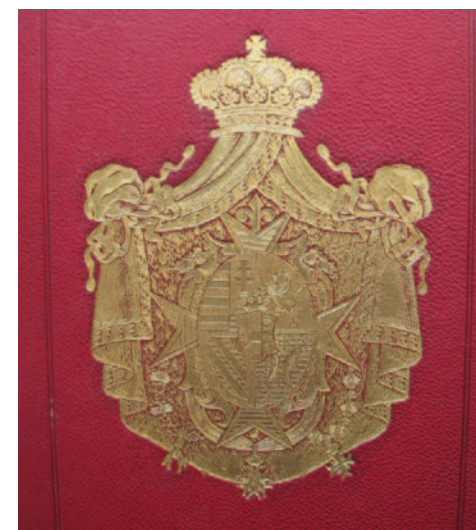
Lit.: GOTH; HAMANNOVÁ 1996, s. 282–283; MAŠEK 2018, s. 208–220.

Leopold II. velkovévoda toskánský

Velkovévodství toskánské získal František Štěpán vévoda Lotrinský (1708–1765), manžel císařovny Marie Terezie. Jeho pravnuke Leopold II. velkovévoda toskánský (3. října 1797 Florencie – 29. ledna 1870 Roma) byl konzervativním panovníkem a čelil několika revolucím. Za pomoci Rakouska si vládu dočasně udržel, ale ztratil sympatie obyvatelstva a nakonec abdikoval ve prospěch svého syna Ferdinanda IV. (1835–1908), který se již vlády neujal. Velkovévoda Leopold II. odešel do exilu, žil v Solnohradě a především na svém zámku v Ostrově, kde byl zvolen starostou města. Na tento zámek si přivezl svou knihovnu, která byla po roce 1918 odvezena na zámek Konopiště. Knihy bývají označeny několika druhy heraldických supralibros, která nacházíme především na italských a francouzských publikacích.

-maš-

Lit.: GOTH; HAMANNOVÁ 1996, s. 282–283; MAŠEK 2021, s. 79–86; MAŠEK 2018, s. 208–220.

^ Zlacené heraldické supralibros Leopolda II. velkovévody toskánského

^ Zlacené heraldické supralibros Maxmiliána I. císaře Mexického

Maxmilián I. Mexický

Arcivévoda Maxmilián (6. července 1832 Schönbrunn – 19. června 1867 Querétar) byl synem arcivévody Františka Karla (1802–1878) a mladším bratrem císaře Františka Josefa I. (1830–1916). V mládí hojně cestoval, podnikl plavbu i do Brazílie. V roce 1864 přijal nabídku stát se císařem v Mexiku a s podporou Francie se vydal přes oceán. Vstoupil do občanské války, i když se francouzská vojska ze země stáhla. Maxmilián zůstal na místě a v roce 1867 byl odsouzen k smrti a popraven spolu se dvěma věrnými generály. Některé knihy z jeho knihovny se dvěma různými supralibros se dostaly do konopišťské knihovny arcivévody a následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este (1863–1914). Jednou z nich je v roce 1865 v Paříži vydané dílo S. Remaka *La Paix in Amérique*.

-maš-

Lit.: GOTH; HAMANNOVÁ 1996, s. 282–283; MAŠEK 2021, s. 79–86.

< Barevné a zlatené heraldické supralibros Saského království

Saské království

Knihu O. Müllera o dějinách královského saského pěšího regimentu v letech 1701–1901 vydanou v roce 1901 v Berlíně, zdobí supralibros v podobě erbu Království saského. Dílo se dostalo do zámecké knihovny Konopiště pravděpodobně v souvislosti s četnými sňatky a politickými vztahy habsburské císařské rodiny a rodiny saských králů.

-maš-

Lit.: MAŠEK 2021, s. 79-86.

František Ferdinand d'Este, arcivévoda Rakouský a následník trůnu

Arcivévoda František Ferdinand (18. prosince 1863 Graz – 28. června 1914 Sarajevo) zdědil statky a titul vévody d'Este, v roce 1887 koupil zámek Konopiště. Po smrti korunního prince Rudolfa (†1889) se stal následníkem trůnu. V letech 1892–1893 podnikl cestu kolem světa. Přes odpor císařského dvora se oženil s Žofií hraběnkou Chotkovou z Chotkova a Vojnína (1868–1914), i když to znamenalo vyloučení jejich dětí z nástupnického práva. Připravoval se na vládu nad monarchií, kterou hodlal přebudovat na federalistických základech. Při návštěvě Sarajeva byl spolu s manželkou zastřelen radikálním srbským nacionalistou Gavrilem Principem. Na zámku Konopiště vybudoval rozsáhlou knihovnu. Své knihy označoval podpisy, exlibris a místy i supralibros.

Většina knih je jazykově německá, méně francouzská, místy se vyskytují knihy v latině, angličtině, španělštině a italštině a několik set knih je v češtině a maďarštině. Zcela ojediněle se setkáme s knihami polskými, chorvatskými nebo ruskými. Objevují se díla o rodu Habsburků, evropských státech, pozornost byla věnována vnitřním problémům Rakousko-Uherska i otázkám zahraniční politiky. Rozsáhlý soubor tvoří publikace o lovectví.

-maš-

Lit.: GOTHA; HAMANNOVÁ 1996, s. 282–283; MAŠEK 2021, s. 79–86.

^ Iniciálové supralibros Františka Ferdinanda d'Este

^ Heraldické exlibris Františka Ferdinanda d'Este

Ludvík XVI. král Franice a Marie Antoinetta

Ludvík XVI. (23. srpna 1754 – 21. ledna 1793) byl francouzský král z rodu Bourbonů vládoucí v letech 1774–1792. Neúspěšně se snažil reformovat zemi, ale nespokojenost obyvatelstva vyvrcholila Velkou francouzskou revolucí v roce 1789. Jeho manželkou byla Marie Antoinetta (02. listopadu 1755 Vídeň – 16. října 1793 Paříž), dcera císařovny Marie Terezie (1717–1780). Byla jí vyčítána rozmařilost a pýcha. V roce 1791 se královská rodina pokusila uprchnout z Francie, ale byli prozrazeni a oba manželé skončili na popravišti. Kniha, souborné vydání Pietra Metastasia vydané v Paříži v letech 1780–1782, doputovala neznámými cestami do zámecké knihovny Kamenice nad Lipou, kterou shromáždili svobodní páni z Geymülleru.

-maš-

Lit.: HAMANNOVÁ 1996, s. 282–283.

< Zlatené heraldické alianční supralibros rodů Bourbon a Habsburg-Lothringen s královskou korunou

< Zlacené heraldické supralibros se znakem rodu Leszczyńskich, královskou korunou, Řádem Bílé orlice, po stranách štítonoši v podobě orlice se znaky Lotrinska na prsou

Stanislav I. Leszczyński, král polský, vévoda lotrinský

Stanisław Bogusław Leszczyński (20. října 1677 Lvov – 23. února 1766 Lunéville) byl polský aristokrat a politik, pocházel z mocného polského rodu. V roce 1704 se nechal zvolit jako polský protikrál, ale fakticky polský trůn nezískal. V roce 1733 byl opět zvolen, ale Rusko a Rakousko opět zmařilo jeho nástup na trůn. Na základě diplomatických jednání v roce 1735 mu byl ponechán titul polského krále a stal se zároveň doživotně vévodou lotrinským. Svou novou zemi spravoval „moudře a mírně“, byl nazýván „králem filosofem“ a zároveň se stále staral o osud své původní vlasti, mimo jiné založil školu pro polskou mládež. Spolu se školou založil i knihovnu, která je dodnes uložena ve městě Nancy. Ojedinělý svazek architektonického díla z roku 1729 z této knihovny neznámo jakým způsobem doputoval do zámecké knihovny hrabat Kinských v Kostelci nad Orlicí.

-maš-

Lit.: OTTO 1900, s. 927–928; GRITZNER 1894, s. 150–151, Tf. 226.

Marie Anna Karolina Neuburská falckraběnka rýnská

Falckraběnka Marie Anna Karolína (30. ledna 1693 Zákupy – 12. září 1751 Ahaus) byla dcerou Filipa Viléma kurfiřta Pfalz-Neuburského (1668–1693) a Anny Marie Františky vévodkyně Sasko-Lauenburské (1672–1741), která se podruhé provdala za Giovanni Gastona Medici di Firenze (1668–1693), velkovévodu toskánského. Falckraběnka Marie Anna Karolína se provdala dne 5. února 1719 za Ferdinanda Bavorského (1699–1738). Knihy s jejím heraldickým exlibris a textem “Maria Anna Carolina Pfaltz-Graf: bey Rhein” se nacházejí v zámecké knihovně Kopidlno, Mnichovo Hradiště, v Kapitulní knihovně v Praze a v Knihovně Národního muzea. Lze spekulovat, zda se její sbírka neocitla na některém z českých zámků (Ploskovice, Zákupy, Hostivice u Prahy), které vlastnila a obývala její matka. Exlibris nalezneme na předeštlí alchymistického sborníku ze 16. století, který byl původně v majetku Christopa Gülderna, pocházejícího z Kladska, prostřednictvím Josefa Dobrovského se dostal do Národního muzea.

-maš-

Lit.: BEHR 1870, s. 28, Tf. XXVIII.

^ Heraldické exlibris Marie Anny Karolíny Neuburské

^ Heraldické supralibros bavorské dynastie Wittelsbachů linie Pfalz-Birkenfeld s Domáckým rytířským řádem Sv. Huberta

Maxmilián I. Josef Bavorský

Po smrti bezdětného bavorského kurfiřta Karla Theodora (†1799) nastoupil na trůn Maxmilian (27. května 1756 Schwetzingen bei Mannheim – 13. října 1825 Mnichov) z linie Pfalz-Birkenfeld. V roce 1806 se stal prvním bavorským králem. Dílo L. A. z Khevenhüller-Frankenburgu *Maximes de Guerre relatives à la guerre de compagnie et à celle des sièges* vydané ve Zweibrückenu v roce 1771 se stalo součástí zámecké knihovny hrabat Kinských v Kostelci nad Orlicí.

-maš-

Lit.: HEFNER 1856A, s. 16–17, Tf. 20; GROTE 1877, s. 74–75, Nr. 54; LOBKOWICZ 1999, s. 46.

^ Alianční heraldické supralibros Johanna Christiana Josepha vévody Pfalz-Sulzbach a Marie Anny de la Tour

^ Zlacené supralibros Adolfa Georga knížete ze Schaumburg-Lippe

^ Zlacené heraldické supralibros Friedricha Antona Ulricha knížete z Waldecku a Pyrmontu

^ Heraldické supralibros Johanna V. vévody z Mecklenburgu

Johann Christian Joseph vévoda Pfalz-Sulzbach

Johann Christian Joseph (23. ledna 1700 Sulzbach – 20. července 1733 Sulzbach), syn Theodora Eustacha von Pfalz-Sulzbach (1659–1732), byl vévodou a falckrabětem ve Pfalz-Sulzbachu a markrabětem von Bergen op Zoom (Nizozemí), které získal sňatkem s Marií Annou de la Tour vévodkyní de Auvergne (1712–1759). Jejich společné supralibros se dostalo nezjištěnou cestou do zámecké knihovny hrabat Lažanských z Bukové v Manětíně, další do knihovny toskánských Habsburků v Brandýse nad Labem. V manětínské knihovně jde o francouzské dílo P. P. A. Bardeta de Villeneuve *Cours de la science militaire* vydávaný v La Haye v letech 1740–1742. Do Brandýsa doputovaly dějiny Korutanska, *Annales Carinthiae* H. Megisera vydané v Lipsku v roce 1612.

-maš-

Lit.: BEHR 1870, s. 28, Tf. XXVIII.

Adolf Georg kníže ze Schaumburg-Lippe

Adolf Georg kníže ze Schaumburg-Lippe (1. srpna 1817 Bückeburg – 8. května 1893 Bückeburg) byl od roku 1860 panujícím knížetem stejnojmenného státu v severním Německu. Jeho otec Georg Wilhelm (1784–1860) zakoupil v roce 1840 východočeské zámky Náchod a Ratibořice, které byly v majetku rodu až do roku 1945. V obou zámcích, ale především v Náchodě, byly vytvořeny knihovny. Zlacené supralibros nalezneme na některých dílech z Bückeburgu, sídelního města knížat Schaumburg-Lippe.

-maš-

Lit.: GÖTHA.

Friedrich Anton Ulrich kníže z Waldecku a Pyrmontu

Friedrich Anton Ulrich kníže z Waldecku a Pyrmontu (27. listopadu 1676 Waldeck – 1. ledna 1728 Bad Arolsen) se ujal vlády nad knížectvím Waldeck v severozápadním Německu v roce 1712. Dne 18. října 1700 se oženil s princeznou Luisou (18. října 1678 – 3. května 1753), dcerou Christiana II. Pfalz-Zweibrück-Birkenfeld (1637–1717). Kniha s jejich společným supralibros se, snad jako nevrácená výpůjčka či dar, stala součástí zámecké knihovny Náchod. Jde o souborné čtyřsvazkové dílo anglického politika Josepha Addisona vydávané v Londýně v roce 1726.

-maš-

Lit.: BEHR 1870, s. 30, Tf. XXX, s. 167, Tf. CLXVII.

Johann V. vévoda z Mecklenburgu

Johann V. vévoda z Mecklenburgu (7. března 1558 Güstrow – 22. března 1592 Stargard) panoval od roku 1576. Nejstarším vládcem severoněmeckého Meklenburska byl obodritský kníže či král Mstivoj (ca 960). Ve 12. století zemi rozšířil jeho potomek Niklot (†1160), který užíval titulu kníže Obodritů, Chyžanů a Čezpěňanů. Jeho potomci pak vládli této zemi až do moderní doby. Supralibros zdobí vazbu právního díla F. Modia vydané ve Frankfurtu nad Mohanem v roce 1586, které je součástí knihovny knížat z Metternichu na zámku Kynžvart.

-maš-

Lit.: BEHR 1870, s. 91–92, Tf. XCI–XCII.

^ Iniciálové supralibros „LS“ Ludvíka Salvatora arcivévody Rakouského

^ Zlacené heraldické supralibros rodu Bourbon s královskou korunou a Řádem sv. Ducha

Ludvík Salvator arcivévoda Rakouský

Ludvík Salvator (4. srpna 1847 Florencie – 12. září 1915 Brandýs nad Labem), syn Leopolda II. velkovévody toskánského, se po celý život věnoval přírodovědeckým studiím. Na své jachtě Nixe podnikal dlouhé cesty po Středozezemním moři. Napsal řadu knih oceňovaných i v odborných kruzích. Korespondoval s významnými vědci, ale i s Julesem Vernem, kterému se stal inspirací pro hlavní postavu románu Matyáš Sandorf. Pakliže nebyl na cestách, žil na zámku Brandýs nad Labem, kde shromáždil svou knihovnu a další cenné sbírky.

-maš-

Lit.: GOTHÁ; HAMANNOVÁ 1996, s. 255–257.

Král Francie

Supralibros je na vazbě knihy Tomáše Kempenského *De imitatione Christi libri IV.* vydaném v Paříži v roce 1640, tj. za vlády krále Ludvíka XIII. (1601–1643). Do doby jeho vlády umístil A. Dumas děj svého románu Tři mušketýři. Bourbonský erb je ozdoben Řádem sv. Ducha, který byl založen v roce 1578 králem Jindřichem III. jako nejvyšší řád království. Pro knihovnu na Duchcově získal tuto knihu Jan Josef Jiří hrabě z Waldsteina (1709–1771) a v roce 1921 byla spolu s celou knihovnou převezena na zámek Mnichovo Hradiště.

-maš-

Lit.: GROTE 1877, s. 296–297, Nr. 226; LIFKA 1960, s. 25–27; LOBKOWICZ 1999, s. 71.

^ Maxmilián císař Mexický

III. S MITROU A BERLOU

Kláštéry patřily k nejstarším shromažditelům knih. Mnohé po staletí rostlé knihovny byly na konci 18. a počátkem 19. století rozmetány při jejich sekularizaci a jejich stopy nalezneme po celé Evropě. Další rozsáhlé sbírky tvořili církevní hodnostáři, arcibiskupové, biskupové či kanovníci. Protože tito byli většinou šlechtického původu, kombinovali diecézní či klášterní znaky se svými rodovými erby.

^ Zlacené heraldické supralibros s opatskými insigniemi

^ Heraldické exlibris s opatskými insigniemi

Jan Václav Xaver svobodný pán Frey z Freyenfelsu

Jan Václav Xaver svobodný pán Frey z Freyenfelsu (18. května 1705 Brno – 17. října 1776 Olomouc) pocházel ze slezského rodu, který byl v roce 1658 povýšen do českého šlechtického stavu, v roce 1671 mu byl udělen predikát «z Freyenfelsu» a v roce 1722 byl rod povýšen do českého stavu svobodných pánů. Studoval na univerzitě ve Vídni, později v Římě, kde byl prohlášen doktorem bohouvědy. Dvě léta se také zdokonaloval na univerzitě v Ingolstadt. Nesídelním kanovníkem olomouckým byl jmenován kardinálem Schrattenbachem v roce 1719, v roce 1726 byl jmenován infulovaným opatem kláštera v Sümegu v Uhrách, na kněze byl vysvěcen ve Vratislavi v roce 1729. Za sídelního kanovníka olomouckého byl přijat v roce 1734 a v roce 1752 byl jmenován ředitelem kapitulních statků. Později byl jmenován arcijáhnem znojenským, olomouckým a kustodem kapituly. V roce 1761 byl jmenován titulárním biskupem markopolitánským a v roce 1772 světícím biskupem olomouckým. Podle Müllerovy mapy Moravy vydal v roce 1762 v Norimberku mapu olomoucké diecéze, téhož roku vydal ještě menší mapu, která zachycuje děkanství, jednotlivé fary, jakož i jednotlivá místa. Byl nadšeným sběratelem a bibliofilem, své knihy označoval heraldickým supralibros a několika druhy heraldických exlibris s textem „IOANNES WENCESLAUS XAVERIUS L. B. de Freyenfels Dominus in Longo-Bilau, et Poplitz Infulatus Abbas Schimogriensis Cath. Eccl. Olom. Et Collegiatae ad S. Crucem Wratis: Canonice etc.“ Jeho knihovna přešla do kláštera v Rajhradě, část získal i brněnský alumnát, ale jednotliviny se dostaly i do jiných fondů, včetně Knihovny Národního muzea.

-muž-

Lit.: ZEMEK 1900.

^ František Ferdinand d'Este

^ Zlacené heraldické supralibros Heinricha von Knöringen s biskupskými insigniemi

^ Zlacené heraldické supralibros Víta Eusebia hraběte z Trautsohnu s církevními insigniemi

Heinrich von Knöringen, biskup augšpurský

Heinrich von Knöringen (5. února 1570 Nesselwang – 25. června 1646 Dillingen) pocházel ze starého švábského rodu. Studoval v Ingolstadtu, Římě a Sieně, v roce 1598 byl zvolen biskupem v Augsburgu a snažil se v těžkých dobách třicetileté války obhajovat pozice katolické církve, několikrát musel uprchnout do Rakouska. Dílo J. C. Boulengera *Liber de Spoliis bellicis trophaeis, et pompa triumphis* vydané v Paříži v roce 1601 se stalo součástí zámecké knihovny knížat Metternichů na Kynžvartu, kam se dostalo spolu se sekularizovanou knihovnou kláštera Ochsenhausen.

-maš-

Lit.: HERGENRÖTHER 1882, Bd. I. Sl. 1638–1639; MAŠEK 1994; SEYLER 1881, s. 159, Tafel 237.

Vít Eusebius hrabě z Trautsohnu

Vít Eusebius hrabě z Trautsohnu (24. ledna 1688 – 24. ledna 1758) pocházel ze starého tyrolského rodu. V roce 1701 se stal nesídelním kanovníkem v Olomouci a byl kanovníkem též v Pasově. V roce 1711 byl vysvěcen na kněze, stal se sídelním kanovníkem v Olomouci, ale v roce 1729 byl pro své přestupky proti mravopověstnosti, budící veřejné pohoršení, přinucen rezignovat na sídelní kanonikát. V roce 1730 byl jmenován infulovaným opatem v Sambeth v Uhrách, ale protože jeho bratři předčasně zemřeli bez potomků, rezignoval na církevní kariéru a převzal rodové statky. V roce 1753 byl jmenován skutečným císařským radou. Jeho dlouhý nos a groteskní zevnějšek jej činily pověstným. Těšil se zvláštní přízni Karla VI. a sice jako jeho stálý průvodce na honech. Se stopami jeho knihovny se setkáme v zámeckých knihovnách Horšovský Týn, Nové Zámky, Mnichovo Hradiště, Náměšť nad Oslavou, Kynžvart, Kladruby u Stříbra, Kopidlno, Mladá Vožice, Břežnice, ale i v Knihovně Národního muzea. Z prozatím nalezených knih je vidět, že kupoval německá a francouzská díla různých oborů vydávaná v první polovině 18. století.

-maš-

Lit.: MAŠEK 2013, s. 215–232; MAŠEK 2009, s. 209; MAŠEK 1993, s. 553–567; MAŠEK 2010; WURZBACH 1883, s. 54–55; ZEMEK 1900.

> Supralibros Stanislava Pavlovského s erbem v podobě před polepšením

Stanislav II. Pavlovský z Pavlovic

Stanislav II. Pavlovský z Pavlovic (okolo 1545 Pawlowice – 2. června 1598 Olomouc) pocházel z rodiny drobné polské šlechty, svou církevní kariéru však začal budovat po odchodu na Moravu. Nejprve se stal kanovníkem v Olomouci (1569), pak ve Vratislavi (1573) a posléze i proboštem u sv. Petra a Pavla v Brně (1575). To měl již za sebou úspěšná studia na Collegio Germanico v Římě, kde získal doktorát v oboru kanonického práva (1574). Kariérní růst dokončil 11. června 1579 zvolením na olomoucký biskupský stolec oslabený nejen travičskou aférou děkana Jana Philopona Dambrovského, ale celkově neuspokojivým stavem diecéze. Pavlovský se však během svého episkopátu osvědčil jako nadmíru schopný politik a diplomat, jako silný protihráč moravských nekatolických stavů, věrný stoupenec Habsburků a zejména jako houževnatý propagátor reformy podle zásad Tridentského koncilu (např. roku 1584 zavedl na Moravě gregoriánský kalendář). Byl vehementním podporovatelem jezuitů a jejich olomoucké koleje.

Kromě toho proslul jako sběratel a mecenáš umění, který inicioval vznik řady literárních děl nejen úřední povahy (viz církevní agendy), ale zasloužil se o vydání například slavného Paprockého *Zrčadla Slavného Margkrabstwij Morawského*. Nepřekvapí tedy, že disponoval rozsáhlou osobní knihovnou, která však byla po jeho smrti (1598) rozptýlena a dnes se její torza vyskytují v mnoha tuzemských i zahraničních institucích. Snad největší segment, čítající na 40 svazků, přechovává Univerzitní knihovna ve Vratislavi. V České republice je to pak s minimálně 10 svazky Vědecká knihovna v Olomouci. Jeho bibliotéka zahrnovala mimo jiné polemická díla jezuitských autorů spjatých s protireformačním katolicismem, ale i jazykově české tituly. Pavlovský si nechával nejen své, ale i vazby úředních knih zdobit několika variantami supralibros. Mezi nimi lze rozlišit dva základní typy (každá s dalšími podvariantami), které dělí rok 1588. Tehdy totiž došlo k polepšení Pavlovského erbu v souvislosti s obnovením knížecího titulu pro olomoucké biskupy.

-glo-

Lit.: KAŠPAR 2014, s. 13–20; JAKUBEC 2009; ŠTĚPÁN 2009.

< Dřevořezové exlibris
louckého opata

Šebestián II. Fuchs Bádenský

Šebestián II. Fuchs Bádenský (15. ledna 1553 Baden – 15. října 1608) byl 17. června 1585 zvolen řeholníky novým opatem kláštera Louka u Znojma. Nástupce opata Šebestiána Freytaga z Čepirohu zastával tuto funkci v letech 1585–1599. Narodil se roku 1553 v dolnorakouských lázních Baden blízko Vídně, vychováván byl v Neapoli a studoval ve slezské Nise. Mezi jeho nevýznamnější počiny ve funkci louckého opata patřilo bezesporu založení klášterní tiskárny. Knihtiskařská dílna disponovala 16 druhy písma, mnoha ozdobnými lištami a iniciálami. V roce 1595 byla v Louce vytištěna první kniha. Jako rytec a kreslíř zde pracoval také Jan Willenberg, který byl autorem Fuchsova opatského znaku ve slavném díle *Zrcadlo Slavného Margkrabství Moravského*. V roce 1599 odstoupil Šebestián Fuchs ze zdravotních důvodů z hodnosti louckého opata. Později působil jako probošt premonstrátského kláštera v Perneggu v Dolních Rakousích. Zemřel roku 1608. Jeho grafické heraldické exlibris je s opatskými insigniemi. Nad erbem jsou iniciály S. B. A. L. (Sebastianus Baden Abbas Lucensis). Erb tvoří čtvercový štít se srdečním štítem. V prvním poli vyobrazen sv. Václav, ve druhém a třetím poli dvě šikmá polobřevna, poslední pole dělené, v horním poli vyrůstá vpravo hledící orlice, v dolním poli majuskulní písmeno W. Po zrušení kláštera v Louce přešla tamější knihovna společně s knihami opata Fuchse z části do olomoucké univerzitní knihovny. Řada jeho knih může být rozptýlena (většinou v jihomoravských klášterních knihovnách, ale také v knihovnách zámeckých). Jednalo se převážně o náboženskou literaturu.

-kub-

Lit.: PAPROCKÝ 1593, fol. CCXLVIII; ČERMÁK 1877, s. 346; KROUPA 1997, s. 32–34; BUBEN 2003.

> Heraldické exlibris
Františka Řehoře
hraběte Giannini

František Řehoř hrabě Giannini

František Řehoř hrabě Giannini (9. března 1693 Modena – 24. ledna 1758 Olomouc) byl olomoucký a vratislavský kanovník, probošt u kostela sv. Mořice v Olomouci. Kromě toho byl také představitelem učeného katolického osvětlení na Moravě, zakládajícím členem Societas eruditorum incognitorum a významným bibliofilem. Jeho knihovna obsahovala bezmála 7 000 titulů. Exlibris pro Gianniniho vytvořil olomoucký rytec Antonín Josef Schindler. Jedná se o dvě různé velké heraldické exlibris, která se liší jen v podrobnostech textu a v přidaném prelátském klobouku na pozdější verzi. Exlibris se skládá ze dvou desek, jedné pro znak a druhé pro legendu. Po smrti Gianniniho byla knihovna rozprodávána po částech i po jednotlivých kusech. Zbylých asi 3 000 knih, které se nepovedlo prodat ani 30 let po úmrtí majitele, bylo v roce 1788 prodáno na váhu. Vzhledem k Gianniniho vášni, ale také jeho zadluženosti, nedostala olomoucká knihovna žádné knihy darem ani odkazem, jak bývalo častým zvykem. Ve vědecké knihovně v Olomouci se dosud podařilo identifikovat 23 svazků, do knihovny se dostaly až později, z pozůstalosti dalších majitelů. Další výskyt byl zaznamenán v knihovně Muzea v Bruntále, na zámcích v Brandýse nad Labem, na Kynžvartu, Křivoklátu nebo v Čechách pod Kosířem.

-kru-

Lit.: MAŠEK 2008; LIFKA 1980, s. 119; KOHOUT 2018, s. 81–96.

IV. CHLOUBA RODU

Knihovny šlechtických rodů sice primárně vznikaly z potřeb shromažďovat literaturu, která byla potřebná k výkonu tradičních šlechtických činností, tj. zejména díla právnická, diplomatická, vojenská, ke správě svých velkostatků, tj. díla o zemědělství a lesnictví, později i o zpracování zemědělských produktů či průmyslu. Nezbytnou součástí bývala také literatura historická, náboženská, filosofická, v pozdějších dobách také beletrie a poezie. Jak knihovny postupně rostly, získávaly další funkci – reprezentativní. Pro knihovny byly na mnohých zámcích upravovány zvláštní prostory, vyráběly se esteticky působivé knižní regály a často také docházelo k převázání velké části knih, aby tak byl posílen vizuální dojem na vstoupivšího návštěvníka. Knihovna měla na první pohled působit svou monumentalitou a ukázat, že její majitelé jsou lidé nejen vzdělaní, ale že jim nechybí smysl pro krásu. Samotné knihy pak bývaly označovány proveniencemi svých majitelů, tj. zlacenými heraldickými supralibros, která zdůrazňovala význam rodu na první pohled. Uvnitř knih pak nacházíme umělecky zpracovaná exlibris, která měla za úkol oznamovat, že kniha je nezpochybnitelným majetkem osoby či rodu a do budoucna upomínat na přínos konkrétního šlechtice pro rodovou sbírku. Je tak zcela přirozené, že velké knihovny bývaly dokonce chráněny prohlášením za fideikomisní, tj. rodu nezczitelné. Díky tomu se tyto knihovny dochovaly až dodnes.

ČESKÝ KRUMLOV

Českokrumlovská zámecká bibliotéka, čítající více než 48 000 popisných jednotek,¹ patří k nejrozsáhlejším a nejvýznamnějším šlechtickým knihovnám na našem území. V průběhu více než tří století se příslušníkům rodu Eggenbergů a Schwarzenbergů podařilo nashromáždit mimořádný encyklopedický fond obsahující nejen široké spektrum témat a literárních žánrů soudobé krásné a odborné literatury, ale také skutečné skvosty knižní a grafické produkce v širokém časovém rozpětí od poslední třetiny 15. století až do 40. let 20. století. Více než polovina zde uložených knih spadá do kategorie starých tisků vydaných před rokem 1800, nejceněnější jádro fondu tvoří 860 titulů z 16. století² a sbírka 140 prvotisků,³ které doplňuje soubor faksimilií středověkých rukopisů a stěžejních děl knihtisku.

Spletitá historie českokrumlovské knihovny se začíná psát již v dobách Rožmberků, nejstarší písemný záznam dokládající existenci knižní sbírky pochází z roku 1418.⁴ Největšího rozkvětu dosáhla rožmberská bibliotéka v dobách Viléma (10. března 1535 Schütendorf – 31. srpna 1592 Praha) a Petra Voka z Rožmberka (1. října 1539 Český Krumlov – 6. listopadu 1611 Třeboň), kdy čítala více než 8 000 svazků a mohla tak směle konkurovat i císařově vídeňské knihovně.⁵ Věhlas rožmberské knihovny se jí stal později osudným, neboť během zuřící třicetileté války byla uloupena švédským vojskem a následně zavlčena do Švédska.

Základy současného knihovního fondu položil Hans Ulrich z Eggenbergu (1568 Štýrský Hradec – 18. října 1634 Lublaň), který získal zdejší panství a zámek roku 1622. Svě knihy označoval nejen osobní devízou „Homines sumus“, ale také do nich často vepísoval datum a místo akvizice knihy.⁶ Avšak největší měrou

1 BENEŠ et al. 1961–1964 eviduje 22 845 inventárních čísel s počtem svazků okolo 55 000. Během zpracování fondu v posledních letech došlo k výrazné korekci počtu inventárních jednotek zejména kvůli změnám v evidenci periodik a také díky katalogizaci konvolutů. Ke dni 2. 3. 2022 fond čítá celkem 48 264 popisných jednotek, z toho 5 885 adligátů. S postupujícím zpracováváním fondu se bude tento údaj zřejmě nadále měnit.

2 HÁJEK et al. 2015.

3 ŠIMÁKOVÁ et al. 2001.

4 Předávací inventář z roku 1418, kdy se ujímal vlády Oldřich II. z Rožmberka, uvádí, že se na krumlovském hradu nacházelo 40 rukopisů převážně náboženského charakteru, KUBÍKOVÁ et al. 2012, s. 117.

5 K problematice určení počtu svazků rožmberské knihovny podrobně VESELÁ 2005, s. 119–120.

6 Měl ustálený zvyk zapisovat tyto údaje na rubovou stranu předních předsádek, k profilu Hanse Ulricha jakožto bibliofila a čtenáře, podrobně KAŠPAROVÁ 2011, s. 37–51.

^ Knihovní sál v dnešním Zrcadlovém sále českokrumlovského Horního zámku v roce 1909

^ Iniciálové supralibros Marie Ernestiny z Eggenbergu

^ Heraldické exlibris Ferdinanda Viléma ze Schwarzenbergu

se o rozšíření eggenberské knihovny zasloužila manželka Ulrichova vnuka, kněžna Marie Ernestina, rozená ze Schwarzenbergu (1649 Brusel – 3. dubna 1719 Vídeň), na konci jejíhož života čítala bibliotéka okolo 3 000 svazků.⁷ Ernestinina výrazně románsky orientovaná knižní sbírka, v níž dominovaly zejména francouzské tisky,⁸ představovala ucelený, čtivý a také aktivně čtený knihovní fond s pestrou tematickou skladbou. Své knihy Marie Ernestina označovala iniciálovým supralibros složeným z písmen „ME“ obklopených vavřínovým věncem.

Dědicem bezdětné Marie Ernestiny se stal Adam František ze Schwarzenbergu (25. září 1680 Linec – 11. června 1732 Brandýs nad Labem), syn jejího bratra Ferdinanda Viléma (23. května 1652 Brusel – 26. října 1703 Vídeň),⁹ kterého lze považovat za zakladatele rozsáhlé schwarzenberské sbírky, jež byla uložena a budována v dnes již neexistujícím vídeňském paláci na Neumarktu.¹⁰ Své knihy Ferdinand Vilém označoval heraldickým supralibros a exlibris,¹¹ které se staly předlohou pro několik dalších generací jeho potomků.¹² Ke sloučení eggenberské a schwarzenberské sbírky došlo v letech 1839–1844 po převozu vídeňské paláce-

^ Dvojice knihovných sálů v jižním traktu českokrumlovského Horního zámku z roku 1923

vé knihovny do Českého Krumlova.¹³ Již v této době získává krumlovská knihovna charakter depozitárního sbírkového fondu, naproti tomu aktivně doplňovaná a čtenou bibliotékou se stává nově založená knihovna hlubockého zámku, z něhož se po romantizující přestavbě definitivně stala hlavní rezidence schwarzenberské primogenitury.

Kvůli zvyšujícímu se počtu knih, jež byly do Krumlova průběžně svázeny z ostatních schwarzenberských rezidencí, se musela bibliotéka několikrát stěhovat – v polovině 19. století do tzv. Malého tanečního sálu,¹⁴ v letech 1912–1913 do dvou sálů jižního křídla zámku¹⁵ a nakonec v roce 1930 do budovy Nového purkrabství, kde byly nově zřízeny čtyři knihovní sály a kartotéční místnost.¹⁶ Kromě svozů knih z ostatních schwarzenberských rezidencí¹⁷ byly do knihovny včleněny také rozsáhlé schwarzenberské úřednické a hospodářské fondy.¹⁸ Vskutku monumentálním úkolem uspořádání a katalogizace celé knihovny byl pověřen archivář PhDr. Karl Tannich (15. září 1883 Český Krumlov – 28. ledna 1975 Wasserburg am Inn), který během několika let intenzivní práce dokázal zdejší knihovnu nejen uspořádat, ale také vytvořit efektivní evidenční aparát v podobě rozsáhlé kartotéky obsahující několik druhů lístkových katalogů.¹⁹

7 Zpracováním a zhodnocením její knižní sbírky se soustavně zabývá J. Radimská – nejnověji RADIMSKÁ 2020.

8 K francouzským tiskům podrobně RADIMSKÁ 2007.

9 Knižní sbírka Ferdinanda Viléma zůstává prozatím nezpracována. Jediný pokus alespoň o částečné zpracování sbírky představila MORAVCOVÁ 2010, která se však soustředila výběrově na historickou literaturu. Vytvořený katalog bohužel není kompletní, navíc vůbec neobsahuje původní signatury sbírky.

10 HEJNIC et al. 1976, s. 13.

11 Není bez zajímavosti, že Ferdinand Vilém po celý život užíval starší podobu erbu před jeho polepšením v roce 1688, přestože k polepšení erbu došlo právě díky jeho sňatku s Marií Annou, rozenou ze Sulzu. Všechny následující generace již užívaly polepšenou podobu erbu.

12 Na exlibris bylo obměňováno jméno a vročení, využívali jej Adam František s vročením 1704 a 1712, Josef Adam s vročením 1732 a Jan Nepomuk I. s vročením 1782. Josef II. začal užívat jednodušší variantu exlibris s rodovým erbem a textem „EX BIBLIOTHECA PRINCIPIS REGNANTIS IN SCHWARZENBERG“, následující generace pak od užívání heraldického exlibris zcela upustily.

13 K realizaci převozu knih podrobněji KUBÍKOVÁ et al. 2012, s. 120.

14 Současný Zrcadlový sál v prvním patře severozápadního traktu Horního zámku.

15 Současná Barokní jídelna a Baldachýnový pokoj v jižním traktu Horního zámku.

16 HEJNIC et al. 1976, s. 14–15.

17 Z obou vídeňských paláců, ze zámku Hluboká, Ohrada, Libějovice, Třeboň, Protivín a Schwarzenberg.

18 Knihovna schwarzenberského Hospodářského ústavu, část příruční knihovny ústředního archivu, fondy ústřední účtárny, stavebního ředitelství, lesní správy a mnoha jiných hospodářských sekcí.

19 Kartotéka byla ve druhé polovině 20. století znehodnocena promícháním kartotéčních lístků z různých druhů katalogů, díky čemuž se ztratilo povědomí o jejím obsahu. Teprve během zdoluhavé a pracné obnovy kartotéky v roce 2018 byly opětovně seříděny katalogy: *Alphabetischer Katalog*; *Realkatalog*; *Schlagwortkatalog*; *Numerischer Katalog*; *Kartothek für klassische Literatur*; *Kartothek für Römische und Griechische Philologie*; *Kunsthistorische Literatur*; *Teilkataloge*: *Wiegendrucke, Inkunabeln, Frühdrucke*; *Spezialkataloge*: *Krumauer Bücher nach Frauenberg geschickt*, *Wittingauer Bücher*, *Schloßbibliothek Schwarzenberg – Alphabetischer und Standortkatalog*; *Frauenberger und Protiviner Bibliothekssignaturen*; *Münzkabinett*.

< Heraldické supralibros
Josefa I. Adama
ze Schwarzenbergu

Kromě většiny příslušníků rodu Eggenbergů a Schwarzenbergů, z nichž někteří zanechali na stránkách knih množství rukopisných poznámek a marginálií, lze v knihovním fondu nalézt provenienční znaky mnoha dalších osobností či institucí světských i církevních.²⁰ Jejich knihy se do knihovního fondu dostávaly nejen jako dary, ale mnohem častěji jako cílené nákupy jednotlivých knih i celých knižních sbírek. Z těch nejzajímavějších budiž zmíněny alespoň knižní sbírky českokrumlovské kaplanské knihovny, rožmberského kancléře Václava z Rovného (1448 Český Krumlov – 23. ledna 1531 České Budějovice),²¹ statistika a univerzitního profesora Josepha Antona Rieggera (13. února 1742 Innsbruck – 5. srpna 1795 Praha)²² či schwarzenberského úředníka Johanna Georga Fleischmanna (činný 1752–1772).²³

V průběhu staletí se stejně jako kvalitativní složení fondu výrazně proměňovala také jeho jazyková a tematická skladba. Nejhojněji zastoupenými jazyky jsou němčina, francouzština, latina, italština a angličtina, z jazyků méně typických pro středoevropskou šlechtickou knihovnu lze zmínit například švédštinu, arabštinu či japonštinu. Ačkoliv byla výuka češtiny součástí výchovy schwarzenberských dětí již od dob Ferdinanda Viléma,²⁴ coby čtenáři Schwarzenbergové preferovali němčinu a francouzštinu. Bohemika jsou proto ve fondu zastoupena pouze sporadicky – circa 100 svazky převážně hospodářské literatury.²⁵ Pokud jazyková skladba fondu odrážela jazykové schopnosti, potažmo kulturní orientaci čtenářů, tematická skladba zrcadlila jejich osobní zájmy a ryze praktické potřeby. Nejhojněji je ve fondu zastoupena literatura historická, dále náboženství a právo, odborná hospodářská literatura, politika a militaria, přírodní vědy, geografie, topografie, cestopisy aj. S trochou nadsázky lze říci, že rozsáhlý encyklopedický fond nabízel svým čtenářům široký záběr témat a žánrů, katechismy a teologií počínaje a vampyrologií či erotickou literaturou konče.

–žah–

Lit.: BENEŠ et al. 1961–1964; ČECHOVÁ 2013; HÁJEK 2015, s. 473–484; HÁJEK et al. 2015; HÁJEK et al. 2014; HEJNIC et al. 1976; KAŠPAROVÁ 2011; KUBÍKOVÁ 2003; KUBÍKOVÁ et al. 2012; MORAVCOVÁ 2010; RADIMSKÁ 2007; RADIMSKÁ 2020; RELIQUIAE 1784; ŠIMÁKOVÁ et al. 2001; VESELÁ 2005.

20 Průzkum provenienčních znaků zaznamenal celkem 721 soukromých a 109 korporátních vlastníků knih.

21 Soubor knih Václava z Rovného a kaplanské knihovny zakoupili Schwarzenbergové na počátku 19. století, k tomu podrobněji HÁJEK et al. 2014, s. 15.

22 Schwarzenbergové ji koupili na dražbě roku 1784, z níž se dochoval tištěný katalog *RELIQUIAE 1784*.

23 K části jeho knižní sbírky HÁJEK 2015, s. 482.

24 KUBÍKOVÁ 2003.

25 ČECHOVÁ 2013, s. 26–32.

KYNŽVART

Knihovna rodu Metternichů, uložená na zámku Kynžvart v západních Čechách, je porovnatelná s nejzajímavějšími historickými knihovnými celky jak šlechtického, tak korporátního původu. Svým počtem, blízcím se 40 000 popisných jednotek,²⁶ patří k největším šlechtickým knihovnám v Čechách. Zcela se ovšem vymyká v časovém rozpětí vzniku uchovávaných svazků. Nejstarší kodex části Starého zákona *Testamentum Vetus* z přelomu 8. – 9. století²⁷ je na českém území úplnou raritou a reprezentuje tak více než důstojně kynžvartskou sbírku rukopisů čítající 198 svazků.²⁸ Vzácné prvotisky tvoří skupinu o 256 titulech, následují rané tisky 16. století v počtu 594 titulů. Staré tisky vydané do roku 1800 tvoří skupinu o více než 10 000 bibliografických jednotkách.

< Supralibros rodu
Metternichů

Hlavní shromážditel knihovny byl rakouský kancléř Klement Václav Lothar kníže z Metternich-Winneburgu (15. května 1773 Koblenz – 11. června 1859 Vídeň), který dal pokyn k uspořádání interiérové knihovny encyklopedického charakteru²⁹ na nově rekonstruovaném reprezentativním sídle v Kynžvartu sloučením zbytku rodinného knihovního fondu s výběrem z proslulé benediktinské knihovny kláštera ve švábském Ochsenhausenu.³⁰ V Kancléřově knihovně (z valné části v první polovině 19. století bohužel převázané), uložené ve dvou sálech zámku, je výrazná i jeho vlastní aktivní akvizice, preferující jak zájmy pracovní – politická, ekonomická a historická témata, tak zájmy osobní – přírodní vědy, zejména lékařství, a soudobá literatura převážně ve francouzském a německém jazyce od poezie až po technická a topografická témata, jako je například stavba a studie Suezského průplavu, o kterou se kancléř osobně zasazoval. Všechny tyto svazky byly označeny metternichovským razítkem³¹ a zaneseny do jmenného a tematického katalogu vynikajícím knihovníkem Heinrichem Schielem v roce 1845 v prvním případě a 1853 v druhém. Poměrně vysoký počet soudobé literatury je vysvětlitelný enormním zájmem kancléře o soudobé dění i četnými dary

26 K 14. 3. 2022 je v evidenci zámeckých knihoven ve správě NPU Tritius počet aktualizován na celkem 39 901 položek. S plánovanou základní evidencí a revizí knihoven bude počet dále metodicky upřesněn.

27 MAŠEK 1994.

28 *Testamentum Vetus* je svou datací ojedinělý i v metternichovské sbírce rukopisů, až na tuto výjimku jsou z rozmezí 12. – 19. století.

29 Kancléřova knihovna čítá celkem 23 915 svazků.

30 Zjednodušeno. K transportu knihovních fondů podrobněji MAŠEK 1994 i ČÁDA 1965.

31 Erb se třemi mušlemi a knížecí korunkou. Ve fondu se dále nachází také několik variant metternichovských heraldických supralibros na desce či na hřbetu. U pozdějších přírůstků často chybí označení razítkem uvnitř knihy. Označování jednotlivými metternichovským razítkem je u posledních akvizic Kancléřovy knihovny ovšem sporadické, stejně jako doplňování nově nabytých titulů do Schielových katalogů. To dokladuje, že katalogizace Heinricha Schieleho byla sice důkladná, ale po dokončení jeho činnosti vstoupila opět do evidence knihovny jistá volnost. Ačkoliv perfekcionista benediktina Paula Ratha, jistě nelze považovat za nemetodického nebo nepořádného. Spíše došlo k určitému přehlcení, kdy sloučení funkce knihovníka a kustoda již v té době velmi známého a veřejně přístupného Muzea a Kabinetu kuriozit vedla k definování jiných než knihovních priorit. Přesto je Schieleho katalog nedocenitelnou příručkou. Jeho soupis je platný dodnes a obsahuje většinu titulů Kancléřovy knihovny.

< Exlibris rodu Metternichů

autorů, kteří mu svá díla zasílali. Z hlediska mapování provenienčních znaků jsou zajímavé tituly obsahující kancléřovy osobní čtenářské poznámky a názory.³² Některé svazky jsou dále značeny zlatým heraldickým supralibros s knížecí korunkou a Řádem Zlatého rouna, vpiskem „Ex libris Clementis Com. a Metternich Winneburg. Mogunt.“ nebo tištěným štítkem „De la Bibliothéque de M le Comte Clément de Metternich.“ Ještě řidčeji jsou použité jiné znaky, jako například zdobné spony se znakem tří mušlí, iniciála s korunkou nebo kancléřův podpis.

Za zakladatele původní metternichovské knihovny je považován Lothar z Metternichu (1551–1623), trevírský arcibiskup a kurfiřt, ovlivňující volbu dvou habsburských císařů.³³ Jeho osobnost byla klíčová jak pro společenské etablování linie Metternich-Winneburg-Beilstein, tak pro její další politické a hodnotové směřování.³⁴ Původní Lotharova knihovna byla uložena a rozšiřována až do roku 1794 v metternichovském domě na náměstí v Koblenzi, odkud byla evakuována do městské pevnosti Ehrenbreitstein před postupujícími francouzskými vojsky.³⁵ O jak podivuhodnou sbírku šlo, vypovídají některé dochované rukopisy,³⁶ jakož i příběh zdokumentovaný kancléřem o navrácení evangeliáře do francouzské královské knihovny, původně darovaný Lotharovi Metternichovi jeho přítelem francouzským králem Jindřichem IV.³⁷ Provenienční znaky pro zmíněné starší období se v tomto fondu nachází spíše řídce, zcela je postrádán jednotný znak, což naznačuje neformální správu knihovny prováděnou jak Lotharem, tak dědici knihovny. Výjimkou jsou rukopisy, které svým obsahem nebo úpravou svědčí o francouzském původu – všechny jsou označeny

32 Viz např. ŠÍPEK et al. 2020, s. 56.

33 SIEMANN 2016, s. 38.

34 Ke konci života vytváří řadu listin zavazujících své dědice mimo jiné k pěstování studia a vzdělanosti – např. zakládající listina Metternichovské studijní nadace ze dne 19. 12. 1620. KAHUDA 2020, s. 31.

35 Viz listina kancléře Klementa Metternicha (1773–1859) k historii rodové knihovny ev. č. KY19274a. Pevnost Ehrenbreitstein byla nakonec v roce 1799 dobyta a knihovna francouzskými komisaři částečně rozchvácena, zbytek byl převezen do lycea v Koblenzi. Tato část knihovny byla později Metternichům navrácena.

36 Např. bohatě zdobený kodex *Chronika Archiepiscoporum Magdeburgensium* z roku 1525 zhotovený pro reprezentativní účely arcibiskupství v Magdeburgu. Na prvním listu vyvedeno kolorované exlibris pánů z Lochow s textem „Historicum hoc opus tum propter verandae antiquitatis induriant, tum propter exemplarium penuriam meo iudicio dignum ut in precio habeatur, ego Ludovicus a Lochow, Metrop. Magdeb. Ecclesia Decanus, et ad S. Gandolph sub aula Archiep. Thesaurarius Capituli Bibliothecae lubens dico, consecro: atq ad poiteros transmittendum diligenter alservari volo, mando, iubeo.“

37 Dokladem je vpisek „ad usum Ludovici IX. R. F.“ na prvním listu evangeliáře.

„Ex bibliotheca domus Trevericae baronum a Metternich, Winneburg et Beilstein etc.“. Až v roce 1776 si nechal František Jiří hrabě z Metternichu (1746–1818) zhotovit heraldické exlibris,³⁸ kterým označoval vlastní akvizice. Dalšími znaky z tohoto období je několik druhů drobného heraldického supralibros i exlibris s hraběcí korunkou, variantně obtočené vavřínovým věncem a kolanou s velkokřížem Řádu sv. Štěpána ojedinele i Řádem Zlatého rouna.

Zmíněná francouzská vojenská intervence neznamena jen dočasnou ztrátu metternichovské knihovny. Stejně jako bylo množství knih zabaveno francouzskými komisaři, byla uzurpována i původní metternichovská panství v Porýní. Jako náhradu za okupované statky získal František Jiří Metternich v roce 1803 sekularizovaný klášter Ochsenhausen, jehož součástí byla bohatá sedm století budovaná knihovna.³⁹ Když o dvaadvacet let později kancléř kláštera prodal, nechal z knihovny vybrat její nejcennější části. Tento kontroverzní krok

^ Supralibros kláštera Ochsenhausen

obohatil kynžvartskou Kancléřovu knihovnu nejvýrazněji ve fondu rukopisů. Ochsenhausenského původu je 42 svazků včetně již zmíněného *Testamentum Vetus*, velice cenná je kolekce rukopisů z 12. století, které lze spojovat se slavnými benediktinskými scriptorii v německém Sankt Blasien nebo v severoitalské Fruttuarii.⁴⁰ Podstatně byla obohacena též sbírka prvotisků i tisků 16. století. O tom, jak velkou chloubou knihovna benediktinům byla, dokládá pečlivé a důsledné užívání vlastnických znaků. Není vzácností, že jedna kniha oplývá třemi i více markanty naráz. Nejrozšířenějším ochsenhausenským znakem je otisk razítka oválného tvaru, na kterém je ztvárněn klášter s bránou, ze které vychází vůl a s textem „SIG. BIBLIOTH. OCHSENHAUSEN.“ Toto pravděpodobně nejmladší označení bývá doplněno dalšími znaky, jako je například větší razítko se stejným motivem a s oddělitelným textem „OCHSENHAUSEN“, půvabně je oválné vlepované exlibris s motivem sv. Jiří stojícího na drakovi před branou kláštera s volem a letopočtem „1681“ nebo iniciálami „B.O.“. Dále je v knihovně možné sledovat několik variant bohatých heraldických supralibros s opatskými znaky raženými v pergamenové vazbě nebo zlatě raženými v tmavé vazbě. Za nejstarší provenienční znaky jsou považovány varianty prostých vpisků „Monř Ochsenhusani“ nebo „Fratrum Ochsenhausanorum“ ad. Zajímavostí a cenným zdrojem jsou stopy po správčích knihovny. Nejsdílňější byl German Placidus (1749–1803),⁴¹ v jehož vpiscích se dozvídáme dataci akvizice a způsob ex dono, emit, comparavit,⁴² dále doplňuje četné poznámky ohledně řešení duplicit a uspořádání, dozvídáme se také jeho pozici „bib. praefect“. Vzhledem k podobnosti jeho písma s druhovými katalogizačními záznamy se zdá, že se zabýval též tematickým uspořádáním ochsenhausenské knihovny.

Navzdory převazbám jak v metternichovské, tak i v ochsenhausenské knihovně, se v množství knih vyskytují vlastnické značky dalších bývalých majitelů, často významných osobností, učenců a bibliofilů nebo korporací. Kynžvartskou knihovnu lze považovat za jednu z nejkvotnějších soukromých knižních sbírek na našem území. Zároveň nám knihovna dává možnost nahlédnout i do osobního života politika, který po mnoho desetiletí ovlivňoval vývoj Habsburské monarchie i podstatné části Evropy.

-jad-

Lit.: ČÁDA 1965; MAŠEK 1994; KAHUDA 2020; SIEMANN 2016; ŠÍPEK et al. 2020, s. 56.

38 Rytec Jan Berka. MAŠEK 1994, s. 9.

39 ČÁDA 1965, s. 15.

40 MAŠEK 1995, s. 22.

41 MAŠEK 1995, s. 25.

42 Např. v díle Petera Lambecka *Prodromus historiae literariae* vydaném v Lipsku roku 1710 je zachován vpisek „Comparavit P. Placidus German p. t. Bibliothecarius, Pretio 4. Flor. en duplis hujatiby redactorum. 1792.“

^ Interiér knihovny v Lednici

LEDNICE

První moravské statky získal roku 1249 Jindřich I. Liechtenstein (†ca 1266) jako odměnu od Přemysla Otakara II., mezi nimi Mikulov a Lednice. Rod se trvale usadil na Moravě a ve Slezsku a postupně rozšiřoval svůj pozemkový majetek tak, že ve 20. století vlastnil rozsáhlá území s centrem v Lednici a Valticích.

Liechtensteinská primogenitura měla historicky cennou a bohatou knihovnu na několika místech. První zprávy o knihách v majetku Liechtensteinů se pojí se jménem Hartmanna II. z Liechtensteinu a Mikulova (1544–1585), o němž víme, že kromě jiných cenností shromažďoval i knihy.⁴³ Členové rodu vždy kladli důraz na vysokou úroveň vzdělání, k němuž knihy nerozlučně patřily. Pro nejstarší knihovní fondy nechal kníže Alois I. (1759–1805) postavit ve Vídni v Liechtensteinském paláci na Herrengasse velkorysý barokní sál. Když byl tento dům v roce 1913 stržen, aby ustoupil nové zástavbě, přestěhovala se fideikomisní knihovna do majorátního paláce na vídeňské Bankgasse. V roce 1898 vídeňské fondy čítaly na 100 000 svazků. Další byly ve Valticích, Vaduzu a v Lednici a později k nim přibyla ještě soukromá knihovna Františka I. (1853–1938) na dolnorakouském hradě Wartenstein. Všechny tyto knihovní fondy uspořádal liechtensteinský knihovník Hanns Bohatta (1864–1947) do jednotného třívazkového katalogu vydaného v roce 1931 v knižní podobě, v němž se i dnes dá dobře orientovat.⁴⁴ Lednická zámecká knihovna ve srovnání s jinými liechtensteinskými fondy tvoří pouze mladší část, včetně knih uložených na zámku ve Valticích. Patřily knížeti Janu II. z Liechtensteinu (1840–1929) a jeho rodičům Aloisi II. (1796–1858) a Františce rozené hraběnce Kinské (1813–1881). Inventuru lednického a valtického knihovního fondu provedl Bohatta v roce 1929 po úmrtí knížete Jana II. V této době také opatřil knihy novodobým heraldickým exlibris.⁴⁵

Zámecké knihovny obvykle obsahují průřez knižní produkce od specificky odborné literatury přes literaturu všeobecně vzdělávací až k beletrii. Odborná literatura odráží nejčastější zájmy a stavovská zaměstnání svých

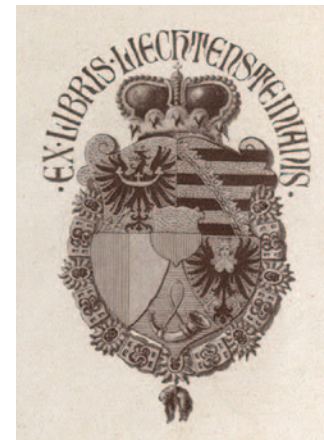
43 BOHATTA 1915, s. 185.

44 BOHATTA 1931.

45 MZA Brno: F 94, Velkostatek Valtice, fasc. 367. Úřední korespondence Kabinettskanzlei seiner Durchlaucht des Fürsten von Liechtenstein. Dopis ze dne 19. 7. 1929, No. 153/1.

> Heraldické exlibris s Řádem Zlatého rouna

>> Zlacené heraldické supralibros Josefa Václava Liechtensteina

majitelů, což byly u šlechty tradičně obory vojenství a práva, zemědělství a lesnictví. Knihy z dalších oborů byly pořizovány pro odborníky, které šlechta zaměstnávala. Sem řadíme např. architekturu a medicínu, včetně veterinární. Zámecká knihovna v Lednici ovšem nespĺňuje základní předpoklad této charakteristiky – není celistvým a dlouhodobě budovaným knihovním fondem, nýbrž zlomkem vztaženým k několika málo osobám.

Je zde silně zastoupena architektura 19. století a soudobé umění, a to z výrazně praktických potřeb. Mezi knihy pojednávající o umění a architektuře můžeme zařadit stovky titulů, desítky z nich si všímají jen ornamentu jakožto ozdobného prvku architektury, který se v 2. polovině 19. století používal ve velké míře v Anglii. Liechtensteinové jako obdivovatelé anglického stylu tyto vzory rádi přebírali, např. při výzdobě tzv. „maurské vodárny“ a lednického minaretu – romantických staveb přelomu 18. a 19. století. Všechny tyto knihy byly zakoupeny pro potřeby stavitelů sakrálních i obytných budov na panstvích i hospodářských stavení pro podniky režijního velkostatku. Poměrně vysoký počet svazků vykazuje cestopisná literatura.

Vzhledem k tomu, že jediný majitel, jehož zájmy knihovní fond odráží, se celý život věnoval výhradně domácímu panství, mezi tradičními tématy zcela chybí právní literatura a militaria. Přiměřeně jsou zastoupena encyklopedická díla, zemědělství a lesnictví. Beletrie byla majetkem převážně rodičovského knížecího páru. Na rozdíl od jiných zámeckých knihoven, které výrazně spoluvytvářely i ženy, chybí v knihovně Jana II. modlitební knihy a literatura náboženského obsahu a prozrazuje nám, že kníže se nikdy neoženil.

I v tomto malém výseku knihovny liechtensteinské primogenitury najdeme četné doklady života Liechtensteinů – mecenátu v podobě popisů studijních cest, které Liechtensteinové finančně podporovali, katalogů výstav, na nichž vystavovali své exponáty, schematismů a publikací týkajících se lesních a výrobních podniků, hřebčínů, odkud odebírali a kam posílali plemenné koně. Knihovna obsahuje Bohattovu Liechtensteinskou bibliografii⁴⁶, v níž najdeme soupis monografií i časopiseckých článků s jakoukoliv zmínkou o liechtensteinském rodu a jeho statcích. Naprostá většina knih v zámecké knihovně Lednice nese grafické heraldické exlibris s nápisem „Exlibris Liechtensteinianis“, rodovým znakem a Řádem Zlatého rouna. Liechtensteinský knihovník Hanns Bohatta (1864–1947) tímto vlastnickým znakem opatřil knihy při revizi v roce 1929.

Některé z knih nesou vlastnické přípisky knížecího páru Aloise II. a Františky rozené Kinské. Nejstarší a nejcennější vlastnické označení se do lednické knihovny nejspíš dostalo nedopatřením z majorátní knihovny ve Vídni. Je to zlacené heraldické supralibros s knížecí korunou na kožené vazbě vztahující se ke knížeti Josefu Václavu Liechtensteinovi (1696–1772). Lednická zámecká knihovna tak může vhodně doplnit archivní pramenný materiál tohoto rodu.

-hol-

Lit.: BOHATTA 1915; BOHATTA 1911; ELVERT 1852; HOLÍKOVÁ 2012; KÜRENBERG 1932; LAUCHE 1932; LIFKA 1982; LIFKA 1965; MAŠEK 1997, s. 121–122; MAŠEK 2004; REGIERUNGS-JUBILÄUM 1899.

46 BOHATTA 1911.

^ Heraldické supralibros Jana Josefa Jiřího hraběte z Waldsteinu

^ Heraldické exlibris Jana Josefa Jiřího hraběte z Waldsteinu

MNICHOVO HRADIŠTĚ

Dnešní knihovnu uloženou na zámku Mnichovo Hradiště shromáždili v zámku Duchcov⁴⁷ hrabata z Waldsteinu a Wartenbergu z duchcovské linie rodu. Její základ položil Jan Bedřich z Waldsteinu (1644–1694), arcibiskup pražský, ale prokazatelně se s jeho proveniencí v podobě vpisku či dedikace setkáme pouze ojediněle. V budování knihovny pokračovali další příslušníci rodu, zejména Jan Josef (1684–1731), Jan Josef Jiří (1709–1771) nebo Josef Karel Emanuel (1755–1814), který ve funkci knihovníka zaměstnával v Duchcově slavného dobrodruha a spisovatele Giacoma Casanovu de Seingalt (1725–1798). Zaměstnání bylo spíše formální, protože stopy jeho činnosti v knihovně nejsou vidět, ale Casanova zde sepsal své paměti i román *Icosameron*. Zakladatel knihovny arcibiskup Jan Bedřich získal sbírku rukopisů a starých tisků barokního historika Tomáše Pešiny z Čechorodu (1629–1680) s jeho majetnickými vpisky „Ex Bibliotheca Czechorodiana“. Součástí jeho knihovny byly rukopisy z majetku pánů z Lipé a barokního jazykovědce, básníka a právníka Václava Jana Rosy (1630/1631–1698). Hrabě Jan Josef (1684–1731) nechával na vazby větších knih razit krásné zlatené heraldické supralibros se lvy jako štítonoši. Jeho synovec hrabě Jan Josef Jiří (1709–1771), užívající též jméno František Josef, označoval stovky svých knih heraldickým supralibros, později si nechal A. Birkhardtem (1677–1748) vyřýt mědirytové heraldické exlibris s polským Řádem Bílé orlice na řádovém řetězu a iniciálami a textem „I:G:G:V:W: Bibli: Dux:“ a užíval i další exlibris se jmenovaným řádem. Pravděpodobně za jeho života se do knihovny dostala rozsáhlá sbírka uherského šlechtice Emericha hraběte Czobora a Szent Michaly (1. polovina 17. století)⁴⁸, pocházejícího ze starého uherského rodu povýšeného do stavu svobodných pánů v roce 1550, do stavu hraběcího v roce 1652 a vymřelého v roce 1771⁴⁹. Vedle občasných vpisků jsou jejich knihy označeny heraldickým supralibros na přední desce a propletenými iniciálami na desce zadní. Řádové jde o stovky svazků a spolu s nimi se do waldsteinské knihovny dostalo i torzo knihovny významného politika i renesančního učenice uherského palatina Jiřího Thurza de Bethlenfalva (1567–1616). Z majitelů dalších provenienčních celků lze zmínit např. fragment knihovny bílin-

47 První popis knihovny BOHATTA 1900, s. 33, dále LIFKA 1960, s. 25–27; MAŠEK 1997, s. 143–144; ANTONÍN 1995.

48 NAGY 1858, 3. kötet, s. 460.

49 CSERGHEŐ 1893, Bd. 4, Abt. 15, s. 120–121, Tf. 94.

ských Lobkowiczů, Kryštofa (ca 1520–1590)⁵⁰ a zejména jeho praprasynovce Oldřicha Adama (1610–1649)⁵¹, nejvyššího mincmistra, který v mládí studoval práva v Lovani u profesora Antona Pereza (†1653)⁵². Z ojediněle se vyskytujících provenienčních stop lze upozornit např. na heraldické supralibros Johanna Ernesta hraběte z Thunu a Hohensteinu (1643–1709), knížete-biskupa solnohradského, na exlibris známé knihovny windhagenovské, iniciálové supralibros Václava Voříkovského z Kundratic (†1691) či vpisek Jáchyma Slavaty z Chlumu a Košumberka (1606–1645). Z majetku Amadea Lernerera pocházejí některé alchymistické rukopisy.

Knihovna obsahuje okolo 22 000 svazků, především starých tisků, 36 prvotisků⁵³ a přes 1 000 bibliografických jednotek z 16. století.⁵⁴ Většina knih je v latině, němčině nebo francouzštině, zastoupena je i čeština, italština a maďarština, ojediněle nalezneme i knihy hebrejské. Knihovna byla budována jako encyklopedická sbírka a měla obsahovat vědomosti ze všech oborů lidské činnosti. Zcela výjimečným souborem jsou drobné tisky z 16. – 18. století (více než 2 200 bibliografických jednotek), které dokumentují náboženské i politické a společenské poměry tří století. Obzvláště cenný je celek věnovaný průběhu třicetileté války. Řada z nich jsou disertační práce vydávané v různých univerzitních městech, především německých; mnohé jsou zcela unikátní⁵⁵. Hrabata z Waldsteinu neváhali nakupovat i ve své době velmi drahé atlasy a bohatě ilustrované knihy přírodovědecké, např. z dílny rodiny Merianů nebo tisky slavného parmského typografa Giambattisty Bodoniho. Z renesančních vědců jsou zastoupeni i slavní astronomové Tycho de Brahe (v jeho osobní vazbě se supralibros), Johann Kepler, Giordano Bruno či Galileo Galilei, lékaři jako Paracelsus, z doby baroka lze upozornit na téměř kompletní soubor děl polyhistora Athanasia Kirchera. Aktivní zájem o přírodní vědy, respektive botaniku, projevil hrabě Franz de Paula Adam z Waldsteinu (1759–1823), který spolu s maďarským vědcem Pálem Kitaiblem (1757–1817) publikoval v letech 1802–1812 ve Vídni rozsáhlé dílo o uherské flóře

^ Heraldické exlibris Jana Josefa Jiřího hraběte z Waldsteinu

^ Heraldické supralibros Oldřicha Adama Popela pána z Lobkowicz

50 KASÍK – MŽYKOVÁ – MAŠEK 2002, s. 81.

51 Tamtéž, s. 97.

52 JÖCHER 1751, Theil 3, sl. 1384–1385.

53 ŠIMÁKOVÁ et al. 2001.

54 HÁJEK et al. 2015.

55 Např. unikátní tisk referující o politické situaci konce vlády císaře Rudolfa II. Srovnej STEJSKALOVÁ 1990 č. 2, s. 109–127.

< Heraldické supralibros
Emericha hraběte
Czobora a Szent Michaly

Descriptiones et icones plantarum rariorum Hungariae. Již zmíněný hrabě Josef Karel Emanuel se zajímal o alchymii a shromáždil cenný soubor děl z 16. – 18. století s touto tematikou. Na počátku 20. století působil v duchcovské knihovně významný rakouský knihovník Johann Bohatta (1864–1947), který vypracoval několik katalogů knihovny⁵⁶. V souvislosti s průběhem pozemkové reformy ve 20. letech 20. století prodali hrabata z Waldsteinu a Wartenbergu velkostatek i zámek Duchcov, ale knihovnu odstěhovali do Mnichova Hradiště, kde pro ni bylo adaptováno několik místností.

-maš-

Lit.: ANTONÍN 1997, s. 143–144; ANTONÍN 1995.

⁵⁶ Inkunabeln der graeflich Waldsteinschen Bibliothek in Dux; Karten und Pläne der graeflich Waldsteinschen Bibliothek in Dux; Handschriften graeflich Waldsteinschen Bibliothek in Dux; Systematische Übersicht. Bücher im Archiv des graeflich Waldsteinschen Bibliothek in Dux.

^ Interiér knihovny v Opočně

OPOČNO

Sbírký státního zámku v Opočně obsahují početný soubor knih, téměř 13 600 svazků. Knižní sbírka je dělena do čtyř fondů. Kromě osobní knihovny Josefa Colloredo-Mannsfelda jde především o rozsahem průměrnou knihovnu fideikomisní, tedy nedělitelnou, svěřenskou. Tato knihovna je situována v jednom ze sálů prvního patra severního křídla zámku a někdy ve druhé polovině 19. století byla vybavena regály sahajícími téměř ke stropu při všech stěnách místnosti. Střed místností, dekorované několika glóby a obrazy ve špaletách oken a dveří, vyplnil dlouhý pracovní stůl. Starší podobu knihovny neznáme, lze předpokládat podobné vybavení. Třídění knihovního fondu, zaměřeného v naprosté většině na literaturu odbornou, je následující: regály jsou svisle rozděleny na oddělení číslované I. až XXVII., vodorovně – po jednotlivých policích – na pododdíly značené písmeny a až k. Zohledněn je formát svazků – od největších při zemi po nejmenší při stropu. V rámci oddílů je knihovna členěna podle obsahu vědních oborů.

Zrod této opočenské bibliotéky můžeme spojit s osobou Rudolfa Colloredo-Wallsee (1585–1657), který získal opočenské panství v roce 1638. Z knihovny předchozích majitelů, Trčků z Lípy, se prokazatelně nedochoval žádný exemplář, přestože existenci trčkovské knihovny předpokládáme i díky marginální zmínce v *Poznamenání vsejijakých svrškův na zámku Opočenském* z února 1635, kde jsou zmíněny „2 bible německé luteriánské, 1 Postilla a 2 knihy z bible vzaté, na tři díly rozdělené“.⁵⁷

Prokazatelným majetkem Rudolfa Colloreda byl prvotisk *Liber chronicarum* Hartmanna Schedela (Norimberk, 1493), bohatě ilustrovaná kronika světa. Opočenský exemplář byl darem od Rudolfova kmotra, císaře Rudolfa II. Blíže identifikovat rozsah Rudolfovy knihovny však není možné kvůli absenci provenienčních znaků, knihy nejsou značeny tištěnými ani rukopisnými exlibris. Vysoké postavení v císařské armádě dává tušit jeho zájem o vojenství, zastoupené řadou exemplářů z 16. a 17. století. Náboženské a filosofické spisy vydané ve stejném období mohly patřit zakladateli opočenského kapucínského kláštera, jímž byl Rudolfův synovec Ludvík Colloredo-Wallsee (1631–1693), majitel opočenského panství od roku 1657.

⁵⁷ DOSTÁL 1935, s. 188.

^ Heraldické exlibris Jeronýma Colloredo-Wallsee

^ Heraldické supralibros Colloredo-Mansfeldtů

Za hlavního budovatele opočenské knihovny je považován Jeroným Colloredo-Wallsee (1674–1726), který systematicky knihovnu doplňoval a sjednotil estetickou úpravu řady vazeb, včetně supralibros a tištěných exlibris. Četné povinnosti u dvora upřely jeho odborný zájem především k literatuře právnické, která se postupem času stala nejrozsáhlejším fondem. Soudě dle provenienčních charakteristik nakupoval celé pozůstatosti, které nám v některých případech dovolují určit původního majitele. Bezprostředně po Jeronýmově smrti vznikají první dochované soupisy knihovny, pravděpodobně jako součást inventáře svěřenského majetku. Asi 900 knih je rozříděno podle formátů (*Libri in folio*, *Libri in quarto*, *Libri in octavo*).

Jeronýmův syn Rudolf Josef Colloredo-Wallsee (1706–1788) nechává v roce 1742 do hnědé kůže svázat první systematický katalog opočenské knihovny, sepsaný jinak neznámým J. C. Stívem, signovaným pod německo-francouzskou předmluvou, která je však datována rokem 1744. Katalog *Bibliotheca Collorediana MDCCXLII* je členěn podle zaměření titulů do šesti skupin, dále členěných ještě podle formátu svazku. V polovině 18. století byla knihovna členěna na díla geologická / právní / historická a geografická / filosofická, kritická a matematická / miscellanea a disertace / divadelní hry. Knihy jsou charakterizovány autorem, názvem, místem a rokem vydání. Následující *Catalogus Bibliothecae Colloredianae 1747* řadí knihy abecedně a charakterizuje je rozměrem, názvem a signaturou.

Následující majitel panství František de Paula Gundakar Colloredo (1788–1807) svým sňatkem s Marií Isabelou z Mansfeldu v roce 1771 vytváří alianci rodů, spojuje znaky, jména i majetky. Po roce 1788 přesídluje na Opočno z původního sídla ve Wetzlaru, kde o rok dříve vzniká soupis *Catalogus der in der Bibliothek des Grafen von Colloredo Excellenz zu Wetzlar befindlichen gewesenen Büchern*.⁵⁸ Nevázaným rukopisem je též soupis knih Marie Isabely. V roce 1793 vzniká nejvýpravnější katalog, v tmavě hnědé kůži vázaný soupis celé fideikomisní knihovny, řazený abecedně a obsahující též tiskařské údaje *Catalogus librorum Bibliothecae Celsissimi S: R: J: Principis Gundacari a Colloredo-Mansfeld*.

Doplnit jej měl nedokončený seznam – dle identického rukopisu od stejného autora – řazený podle obsahu na *Verzeichniss der Atlassen und Landkarten, Suptertischen und Bildenbüchern, Manuscripten und ungebundenen Büchern*.

58 VACINOVÁ 1971, s. 44.

V následujícím století jsou sporadicky některé části svěřenské knihovny rovněž sepisovány, zdá se však, že k systematické katalogizaci nedocházelo. Například filosofické a náboženské spisy byly v pořadí nákupů zaznamenávány v letech 1873 až 1898 do seznamu s názvem *Domaine Schlossbibliothek Opočno*.

Na přelomu 19. a 20. století je opočenský zámek vybrán coby „rodová pokladnice“. Vášnivý sběratel Josef Colloredo-Mansfeld (1866–1957) zde po nezbytných úpravách osobních i reprezentačních prostor cílevědomě soustřeďuje rodinné sbírky, nejen obrazové a etnografické, rozsáhlou kolekci zbraní, ale doplňuje i „velkou“ (tj. fideikomisní) knihovnu. Zásadním přínosem pro její katalogizaci se stalo povolání opočenského děkana Jana Nepomuka Řeháka, pověřeného aktualizací katalogu, sepsaného v letech 1906–1907.⁵⁹ *Catalog der Fürst Colloredo-Mansfeld vom J. 1907* dělí knihy do jedenácti skupin podle vědních oborů, počet knih a svazků je zaznamenán hned v úvodu.⁶⁰ Přestože katalog bibliotéky není zdaleka dílem dokonalým, poskytuje nám dobrou představu o tehdejšímu fondu, který ovšem nebyl knižním souborem jediným.

Kapacita svěřenské knihovny, přestože i ona byla mezi lety 1907 až 1941 prokazatelně obohacena řadou svazků, nedostačovala pro uložení značně se rozrůstající Josefovovy osobní knihovny. V roce 1912 byly proto strženy starší stavební konstrukce při jihozápadním nároží zámecké budovy a poté zde byl postaven nový zalamující se trakt. Z reprezentačního salonu se po několika dřevěných schodech sestupuje do horkovzdušně temperovaného sálu herny, kam byla soustředěna velká část sbírek z amerických cest. Za hernou z malého předsálí stoupá několik stupňů do soukromé knihovny knížete, zvané dodnes „francouzská“.

Její zařízení je podobné knihovně fideikomisní. Až téměř ke stropu sahající regály jsou rozmístěny podél všech stěn a uprostřed místnosti byl postaven velký pracovní stůl s globem. Literatura je členěna podle vědních oborů do skupin, knihy jsou řazeny od nejstarších děl ve spodních policích. Převážnou část tohoto fondu tvoří zábavná i odborná literatura z přelomu 19. a 20. století, nachází se zde však i řada pozoruhodných rukopisů, prvotisků a starých tisků, jejichž vazby byly buď restaurovány nebo opatřeny novými bibliofilskými vazbami. Tyto památky byly nakupovány především na pařížském aukčním a antikvárním trhu, jak dokládají provenienční údaje – vpisky, supralibros, exlibris, případně drobné nálepky antikvářů. Z rukopisů nejstarší *Album Amicorum* Conrada Peutingera je šlechtickým památkem, vzniklým na konci 16. století.

Francouzský původ rukopisu *Nais Geraldine* z 2. poloviny 18. století dokládá heraldické supralibros „Duc de Choiseul“ na červené rokokové vazbě se zlacenou výzdobou. Vzácný původ z K. K. Dragoner-Regiment Prinz Eugen von Savoyen, *Offiziers Bibliothek* dokládají razítka na předešlé a titulním listu knihy *Beiträge zur Geschichte des Dragoner Regiments Prinz Eugen von Savoyen*. Sedm prvotisků uložených v tzv. francouzské knihovně bylo vytištěno mezi léty 1486 až 1500 v Benátkách, Štrasburku a Lipsku, odborná pozornost jim již byla věnována,⁶¹ podobně jako tiskům 16. století,⁶² o nichž (a dalších starých tiscích ze 17. a 18. století) bylo právem konstatováno: „Skupina starých tisků mladší zámecké knihovny je skutečně velmi pozoruhodnou sbírkou cenných knižních památek. Josef Colloredo-Mansfeld nešetřil peněží při získávání vzácných exemplářů, které nakupoval na aukcích v zemích západní Evropy. Najdeme zde řadu tisků z dílen světoznámých tiskařů, jako byli například Elzevírové. Knihy jsou opatřeny často velmi nákladnými bibliofilskými vazbami a na první pohled je zřejmé, že byly pečlivě opatrovány. Žádná z nich až na malé výjimky není poškozena. Přitom opočenská knihovna nebyla tak jako mnoho jiných „mrtvou knihovnou“ a zdaleka neplnila jen účely reprezentační. Podle četných poznámek mezi textem a záložek je vidět, že majitel své knihy pozorně pročítal a hlouběji studoval. Pozoruhodná je vnitřní výzdoba starých tisků a množství exlibris a supralibros dřívějších majitelů.“⁶³ Několik bohemik, až na jednu výjimku zcela absentujících ve svěřenské knihovně, dokládá i majitelovu

59 Přepis na rubu titulního listu datuje a signuje: „Ad mandatum Celsissimi Principis Josephi Colloredo-Mansfeld bibliothecam imm ordinem redigit catalogumque contexit. Joan Nep. Řehák, loci protodecanus anis 1906–1907“. Soupis svěřenské knihovny tak byl prvním katalogizačním výsledkem vzniklým z popudu Josefa Colloredo-Mansfelda. Scheurerův listkový katalog zbraní a zbroje tehdy začínal teprve vznikat a revize Horčíčkova katalogu Colloredo-Mansfeldké obrazárny z pera Huberta Landy vyšla tiskem až v roce 1929.

60 Oboru teologie je věnováno 332 prací v 559 svazcích, filosofii 137 děl v 295 svazcích, poměr knih a svazků v oboru přírodních věd a medicíny činí 60 ku 83, matematiky 29/39, ve vojenství a dějinách 78/137, geografii a historii 647/1523, filologii 74/118, právu 1020/1721 a různým 438/1186. Celkem je zde zaznamenáno 2 815 literárních děl svázaných v 5 661 svazcích.

61 VACINOVÁ 1971, s. 38–39.

62 HÁJEK et al. 2015.

63 VACINOVÁ 1971, s. 39.

< Heraldické exlibris
Colloredo-Mansfeldů

> Iniciálové exlibris
Karla Josefa ze Salm-
-Reifferscheidtu

částečnou znalost češtiny. Celý fond čítá v současné době 1790 svazků. Odhadneme-li počet knih, které mohly doplnit fideikomisní knihovnu, dostáváme se k úctyhodnému průměrnému počtu jedné až dvou knižních akvizic týdně po dobu třiceti let.⁶⁴

Lit.: VACINOVÁ 1971; DOSTÁL 1935.

-jir-

RÁJEC NAD SVITAVOU

Moravskou větev Salm-Reifferscheidtů založil hrabě Antonín Karel (1720–1769), člen německého šlechtického rodu původem z Lucemburska, který v 60. letech 18. století koupil panství Rájec, Jedovnice a Blansko. Zakladatelem a prvním rozmnožovatelem knihovny byl jeho syn Karel Josef (1750–1838), od r. 1790 říšský titulární kníže. Pozoruhodné akvizice knihovna získala za Františka Huga Salm-Reifferscheidta (1. dubna 1776 Vídeň – 31. března 1836 Vídeň), vědce, mecenáše, speleologa, podnikatele a vůbec šlechtice devatera učeností.

Zámecká knihovna v Rájci nad Svitavou je pozoruhodnou knižní sbírkou. Je jednou z největších soukromých zámeckých knihoven v České republice vůbec – zahrnuje přes 59 000 svazků a přibližně 2 500 map a plánů. Svým rozsahem důstojně reprezentuje knižecí rod. Chronologicky jednotlivá díla v ní obsažená sahají od konce 14. století (jeden středověký rukopis) přes jednotkové množství prvotisků, něco přes 100 tisků 16. století, k početně stále narůstající knižní produkci 17. – 20. století včetně novodobých rukopisů.

V minulých desetiletích knihovnu popsalo z různých hledisek několik autorů. Nejstarším rukopisům se věnoval v 50. letech 20. století František Čáda, knihovnu jako celek s přihlédnutím k provenienčním znakům majitelů jednotlivých knih popsal ve stejné době Bohumír Lifka, další drobnosti přidal Pravoslav Kneidl a v novější době Luboš Antonín. Starší historické poznámky najdeme v 19. století u Adriana Balbiho či brněn-

⁶⁴ Josef Colloredo-Mansfeld byl sám literárně činný, roku 1933 vyšel v Paříži *Journal de Captivité du Comte Pierre Ernest de Mansfeld, écrit au Donjon de Vincennes 1552–1554*, který Josef Colloredo-Mansfeld napsal spolu s abbém Massaretem.

ského historika Christiana D'Elverta. Knihovna tedy nebyla uživatelům neznámá ani v době, kdy ji vlastnili soukromí majitelé.

Nejčastější a nejnápadnější provenienční znaky majitelů jednotlivých knih popsal odborný pracovník Náprstkova muzea v Praze Bohumír Lifka. Od něj jsme upozorněni na provenienční skvosty v podobě heraldických exlibris Ferdinanda Hoffmana z Grünbüchlu (1540–1607), Františka Antonína Nella z Nellenburgu a Damenackeru (†1777) nebo měšťana Viléma Alexandra Balauše (1711–1752). Nově byla zmapovaná dosud málo známá heraldická exlibris Johanna Christopa hraběte von Oedt zu Götzensdorf (1675–1750), francouzského biskupa z Normandie Petra Daniela Hueta (1630–1721), Josefa barona Lerchenfelda z Ahamu, Arnošta barona Locelly (1713–1803) nebo Zachariáše Konráda z Uffenbachu (1683–1734). Z vlastnických označení na vazbě je zajímavé zlatené heraldické supralibros hraběte Zikmunda z Haimhausenu (1708–1793).

Zámecká knihovna v Rájci nad Svitavou byla dosud popsána jako rozsáhlá encyklopedická knihovna s literaturou zaměřenou na matematiku, botaniku, zoologii, militaria, lékařství, metalurgii, hutnictví a řady dalších oborů. Zájem badatelů vzbuzovala díla v souvislosti se svobodným zednářstvím zakladatele knihovny Karla Josefa – knihy s okultní a esoterickou tematikou, démonologie, astrologie, alchymie a magie. Není jich zdaleka tolik, abychom mohli hovořit o významné profilaci knihovny. Z pohledu knihovníka se jedná o témata marginální, vzbuzující zájem sběratelů historických kuriozit knižního světa.

Máme-li stručně a výstižně charakterizovat rájeckou zámeckou knihovnu, můžeme o ní mluvit jako o nejstarší a neobsáhlejší odborné technické knihovně, která v České republice nemá obdoby. V době neexistence paměťových institucí suplovaly šlechtické knihovny knihovny veřejné, a to jak v oblasti všeobecné vzdělanosti, tak v odborné literatuře tradičních „zaměstnání“ šlechty – práva, vojenství a lesního hospodářství, někdy i vlastní zvolené odbornosti. Pro rájecké majitele bylo touto vlastní zvolenou odborností železářství a hutnictví zastoupené důlními a výrobními podniky v Blansku a okolí. Úlohu nejen soukromé, ale i odborné knihovny pro zaměstnance a ředitele podniků plnila zámecká knihovna nejméně do konce 19. století.

-hol-

Lit.: KONEČNÝ 2013; ČÁDA 1957; KNEIDL 1959; LANGEROVÁ 1978; LIFKA 1953A; LIFKA 1957; STRÁNECKÝ 1942.

^ Interiér dolní knihovny na zámku Žleby v roce 1845

^ Interiér reprezentační knihovny na zámku Žleby

ŽLEBY

Původně gotický hrad pánů z Lichtenburka z doby před rokem 1289, znovu postavený po zničení husity před polovinou 15. století, prošel renesančními a barokními úpravami. Zámek Žleby získala knížata z Auerspergu v roce 1754 dědictvím, a to díky sňatku Jana Adama Josefa knížete z Auerspergu (1721–1795) s hraběnkou Marií Kateřinou ze Schönfeldu (1728–1753). Jádrem dnešní knihovny bylo shromážděno knížetem Vincenzem Karlem Auerspergem (15. července 1812 Dornbach u Vídně – 7. července 1867 Hietzing), který se svou rodinou nechal zámek Žleby v polovině 19. století romanticky přestavět ve stylu alžbětinské renesance a francouzské gotiky.⁶⁵ Velkým přínosem pro knihovnu bylo také věno z opočenské rodové podstaty, které si vymínila žena knížete Wilhelmina Colloredo-Mansfeld (1826–1898), to mimo jiné obsahovalo 2 796 cenných svazků především z 15. – 18. století. Uvedený soubor byl na zámek dovezen pravděpodobně nadvakrát. První část knih se na Žlebech objevila v roce 1857 po smrti knížete Františka Colloredo-Mansfelda (otce Wilhelminy) a druhá část byla přivezena až v roce 1909 z paláce Colloredo-Mansfeld v Praze. Ten nepatřil do fideikomisní části colloredo-mansfeldského majetku, a proto se dostal v 19. století taktéž do vlastnictví rodu Auersperg.⁶⁶ V držení zámku a doplňování knihovny pokračoval nejstarší syn knížete František Josef Auersperg (1856–1938) s manželkou hraběnkou Wilhelminou Kinskou (1857–1909).

Do sbírek žlebské knihovny byly rozptýleny také drobné soubory osobních knih členů rodiny Auerspergů a jejich blízké rodiny či přátel. Součástí knihovny tvoří dodnes například knihy princezny Gabriely Auersperg rozené Lobkowicz, matky knížete Vincenze Karla. Dle historického katalogu její soukromá knihovna obsahovala 1 631 knih, z toho 944 kusů literatury francouzské, 151 kusů anglické a 536 knih v německém jazyce.⁶⁷

Celý zámecký knižní fond byl jistě pro Auerspergy významnou inspirací nejen pro romantickou přestavbu Žlebů a úpravu jejich interiérů v tomto stylu, ale také i pro jejich životní postoj a styl.⁶⁸ Knížata se obracela do literatury nejenom pro inspiraci dekoru a architektury, ale soudě podle výběru jejich knihovního fondu i kvůli touze po obecné vzdělanosti.⁶⁹ Ve sbírce knih nechyběla ani díla od domácích autorů pojednávajících o českých zemích například od P. J. Šafaříka nebo J. E. Vocela.⁷⁰ Mnoho děl Auerspergové mohli využívat pro inspiraci k oblíbeným historickým karuselům, kterých se sami rádi účastnili.⁷¹ Část náročně ilustrovaných svazků se věnuje i významným evropským obrazárnám.⁷² V knihovně jsou k nalezení i knihy naučné, ty pak přispívaly k většímu povědomí o odborném tvoření sbírek.⁷³

Celkově obsahuje žlebská knihovna 10 345 svazků, z toho 51 rukopisů, 51 svazků 16. století (134 bibliografických jednotek), 1 prvotisk a 6 314 starých tisků. V současnosti jsou na zámku Žleby uloženy knižní svazky ve stejných místnostech, jako tomu bylo i v 19. století. Nalezneme je v hlavní reprezentační knihovně vybudované v novogotickém stylu, v tzv. Dóžecím salóne s nástěnnou výzdobou obsahující celoplošné výjevy ze slavností v Benátkách, a v dolní knihovně vybudované v romantickém stylu.

65 LIFKA 1953, s. 8–11.

66 HENDRICH 1890, s. 29; LIFKA 1953, s. 8–11.

67 *Catalogue de la Bibliothèque de la Princesse Gabrielle Auersperg*, 1845 (?), Hölzl (?), abecední rukopisný soupis jednotlivých knih rozdělený na francouzskou, anglickou a německou literaturu.

68 Z předlohových knih se ve sbírkách nachází například J. Nash, *The Mansions of England in the Olden Time* (1839, 1840, 1841); L. Ernst L. Oescher, *Baudenkmale des Mittelalters im Erzherzogthum Oesterreich* (1846); G. G. Ungewitter, *Entwürfe zu gothische Möbeln* (1851).

69 R. Rigel, *Encyclopaedia der neuesten Architektur* (1843); Kugler, *Handbuch der Kunstgeschichte* (1842); F. Wagner, *Nürnberg Bildhauerwerke des Mittelalters* (1847).

70 P. J. Šafařík, *Slawische Alterthümer* (1843, 1844); J. E. Vocel, *Grundzüge Der Bohmischen Altertumskunde* (1845).

71 Hangart-Maugé, *Les arts somptuaires: histoire du costume et de l'ameublement et des arts et industries qui s'y rattachent* (1858); F. M. Reibisch, *Der Rittersaal* (1842).

72 L. Bardi, *L'imperiale e reale Galleria Pitti* (1837); J. G. Frenzel, *Die vorzüglichsten Gemälde der Königlichen Galerie in Dresden nach den Originalen auf Stein gezeichnet* (1836, 1844).

73 M. F. Koller, *Der praktische Baubeamte* (cca 1797); J. R. Bergmann, *Darstellung mehrerer bisheriger Systeme für Anordnung von Sammlungen mittelalterlicher und moderner Münzen und Medaillen und Begründung eines wissenschaftlichen Systems von Kaiser Karl dem Grossen bis auf unsere Tage* (1865).

< Exlibris knížecí knihovny na zámku Žleby

Hlavní reprezentační knihovna obsahuje asi z 50 % publikace německé literatury, ostatní knihy jsou zejména psané francouzsky, anglicky, staré tisky pak bývají často v italštině. Nejčastějším oborem je historie. Mezi starými tisky jsou nejčetnější kroniky a topografie, často mansfeldiana. Ze 17. století pochází rozsáhlý soubor německé a latinské teologické literatury a četné biblické edice. Z 18. století pak pochází zvláště právnícká literatura. Velké obrazové publikace s rytinami jsou buď umělecké, předlohové nebo architektonické. Vedlejší knihovna umístěná v Dóžecím salóne obsahuje jazykově německou literaturu asi ze 40 %. Velká část tohoto fondu je tvořena latinskými komentovanými edicemi antických autorů, k jejichž vydávání docházelo v 18. století zvláště v Lipsku. Vedle toho jsou zde německé dějiny antiky, právnícké, lékařské disertace, katolická literatura, díla hospodářská, zemědělská, lesnická a publikace o potravinářském průmyslu. Druhá vedlejší, tzn. dolní knihovna je tvořena německou literaturou taktéž asi ze 40 %. Ve velké míře fond obsahuje anglické a francouzské výtisky. Velkou část souboru tvoří beletrie – historické a rytířské romány z počátku 19. století, cestopisy, tištěné korespondence, memoáry a teatrialia.⁷⁴

-sur-

Lit.: LIFKA 1953, s. 8–11; HENDRICH 1890, s. 29; MAŠEK 1997, s.201–202.

^ Exlibris Františka Josefa knížete z Auerspergu s vyobrazením nádvoří žlebského zámku

74 Blíže MAŠEK 1997.

V. ROZMETANÉ POKLADNICE

V minulosti vznikla řada významných knihoven vzdělaných jednotlivců i celých rodů, které se z různých důvodů neuchovaly v původních celcích. Důvodem jejich likvidace či rozpadu bývaly katastrofy způsobené přírodními živly i lidmi, ekonomické potíže jejich shromažditelů, častěji dědiců, jejich neschopnost či nechuť o zděděné sbírky pečovat. Některé knihovny se zachovaly alespoň částečně jako součást jiných sbírek, mnohé se zcela rozptýlily a nacházíme z nich pouze jednotliviny.

VÁCLAV BUDOVEC Z BUDOVA

Českobratrský šlechtic, politik a spisovatel Václav Budovec z Budova (28. srpna 1551 Janovičky u Kutné Hory – 21. června 1621 Praha), jeden z předních účastníků stavovského povstání, který skončil na popravišti na Staroměstském náměstí, vybudoval na svém zámku v Mnichově Hradišti, kde trávil většinu roku, pozoruhodnou knihovnu, jejíž fond tvořila převážně literatura teologického zaměření. Budovcova knižní sbírka se však bohužel do dnešní doby jako celek nedochovala, roku 1621 byla konfiskována a rozptýlena (rozdělena mezi dva a možná i tři nové majitele). Největší část pravděpodobně převzala Jezuitská kolej v pražském Klementinu, další díl získal Jaroslav Bořita z Martinic, který si Budovcovy knihy včlenil do rodové knihovny ve Smečně (ta byla však ve třicátých letech 20. století rozprodána v aukcích) a část knih přešla do vlastnictví kláštera františkánů u Panny Marie Sněžné v Praze. Střípky původní Budovcovy knihovny lze dnes mapovat v řadě domácích i zahraničních knihoven (kromě Národní knihovny a pražské františkánské knihovny u Panny Marie Sněžné též ve františkánské knihovně ve Slaném, Strahovské knihovně, Knihovně Národního muzea, Muzeu hlavního města Prahy, Uměleckoprůmyslovém muzeu, Západočeském muzeu v Plzni, Univerzitní knihovně v Bratislavě, Univerzitní knihovně v Lundu aj.).

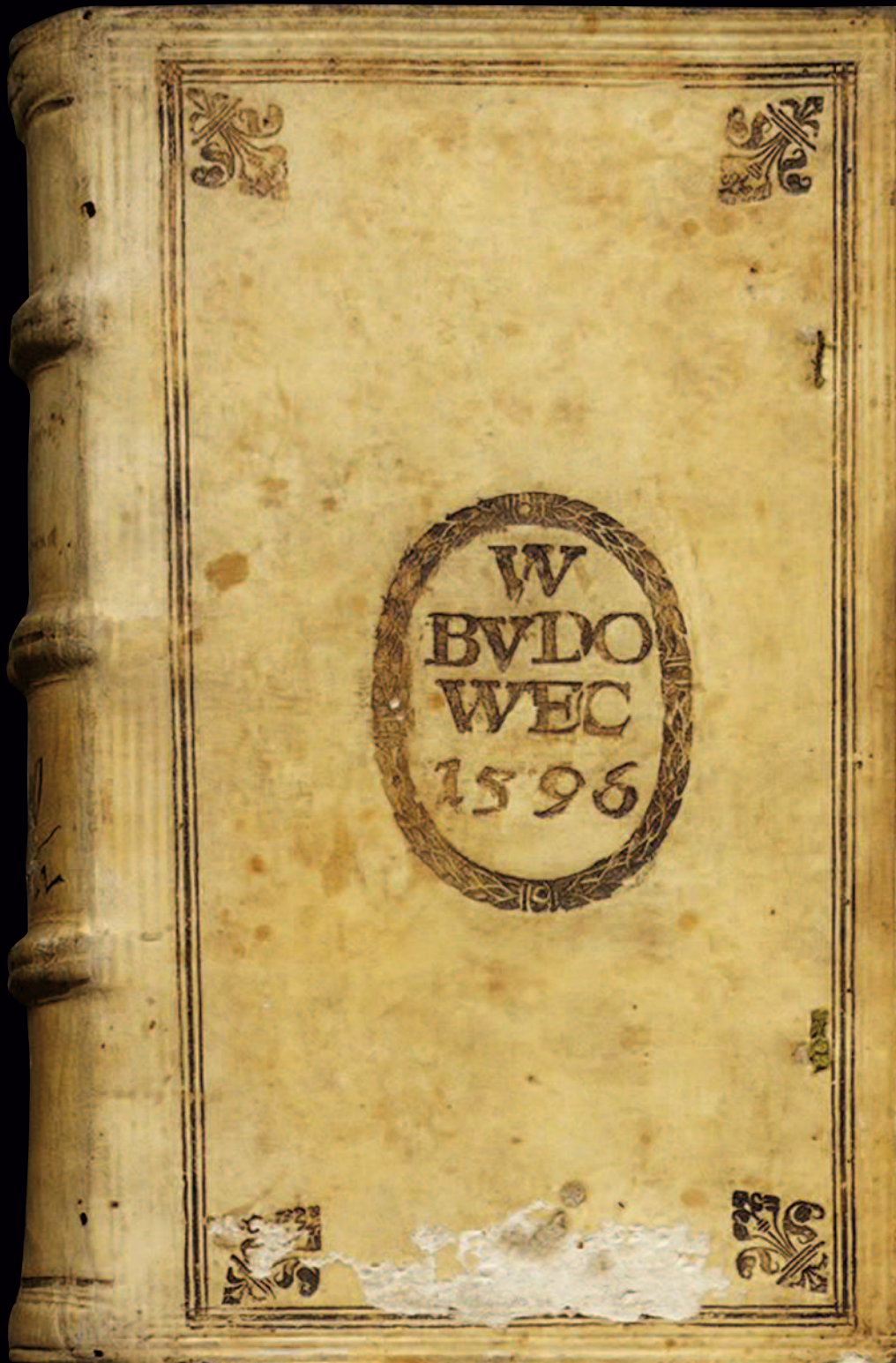
Budovec byl bibliofilem a aktivním čtenářem. V knihách z jeho majetku se mnohdy dochovaly osobní přispisky a poznámky. Úprava jeho bibliofilských vazeb je střízlivá a značně minimalistická. Téměř všechny dochované knižní exempláře, pocházející z jeho knihovny, obsahují textová supralibros na přední desce bílých pergamenových vazeb. Nejjednodušší a nejstarší je iniciálové označení “V. B. A. B.” ze 70. let 16. století. Tyto knihy vesměs pocházejí z dob jeho studia ve Wittenbergu a byly tam i pořízeny. Druhé dva typy byly použity mezi lety 1594–1613 a to paralelně vedle sebe. Pro menší svazky to je jednodušší typ s nápisem “W. BUDOWEC” nebo “W. BUDOWECZ” s rokem ve vavřínovém oválu, který zdobí střed. Zadní deska je zdobena oválem s maureskním ornamentem. Foliové svazky (což je většina zachovaných děl) jsou svázány do pergamenové vazby s bohatou střední kartuší ve tvaru kosočtverce, v oválu kartuše je jméno majitele s datací. Na některých je rok na dolní části předních desek. Zadní deska je zdobena středním ornamentem v barokním stylu. Tento typ bývá přisuzován rudolfínské dvorní dílně.

V Knihovně Národního muzea se dochovalo v bibliofilské vazbě zdobené iniciálovým supralibros “V B A B 1593” dílo německého protestantského teologa a historika Davida Chytraea (1531–1600) *Chronologia historiae Herodoti et Thucydidis* (Helmstadt, 1593) s hojnými marginálními rukopisnými vpisky a vlastnoručními poznámkami Budovce vztahujícími se k obsahu Chytraeova spisu i k historickým a soudobým politickým událostem.

-kaš-

Lit.: HAMANOVÁ 1959, s. 109–110; KNEIDL 1971, s. 369–382; REJCHRTOVÁ 1984; KAŠPAR 2005, s. 240–241; KNEIDL 2006, s. 200–202; VESELÁ 2014, s. 393–399; JOCHOVÁ 2019, s. 62–65; VOIT 2020, s. 278–279.

On-line zdroj: BUDOVEC 2022.

^ Iniciálové supralibros Václava Budovce z Budova

DĚČÍNSKÁ KNIHOVNA RODU THUN-HOHENSTEIN

Knihovna na děčínském zámku existovala od samého převzetí panství do vlastnictví rodu Thun-Hohenstein za třicetileté války. Během dalších staletí nabyla díky péči jejích majitelů úctyhodného rozsahu a kulturně-historického významu a stala se jednou z nejcennějších knižních sbírek na území českých zemí.

Nejvíce přírůstků získala v 19. století, kdy trvající ekonomická prosperita panství dovolovala jeho majitelům významně rozšiřovat své sbírky.¹ Nakupovány byly tisky z nejrůznějších vědeckých oborů, ale také vzácné prvotisky a rukopisy. V roce 1814 se podařilo získat podstatnou část rozsáhlé pozůstalosti Františka Martina Pelcla (1734–1801), obsahující mimo jiné rukopis *Dalimilovy kroniky* z poloviny 15. století a mnoho dalších originálů i opisů rukopisů ze zrušených klášterů.² Zakoupena byla také knihovna rytíře von Enfelshofen, obsahující vzácnou knižní sbírku německého básníka Leopolda Hegemüllera z období 15. a 16. století. Součástí tohoto celku byl mimo jiné prvotisk Boccacciova *Dekameronu* s bohatou dřevotiskovou výzdobou vydaný v Benátkách v roce 1492.³ Po začátku 20. století byla do Děčína převezena část zděděné knihovny hrabat z Lambegu ze zámku Kvasice, která obsahovala i knihy hraběte Karla Bigot de Saint Quentin (1805–1884). Nepominutelné je zakoupení knižní a písemné pozůstalosti významného genealoga a historika české šlechty Augusta von Doerra (1846–1921) v roce 1925.

V této době se už ale děčínské panství potýkalo se značnými ekonomickými potížemi. K okleštění majetku po pozemkové reformě se přidala pro posledního majitele knížete Františka Antonína (1890–1973) povinnost zaplatit vysokou dědickou daň a požadavek finančního vyrovnání s některými členy rodu. Řešením situace se stal odprodej rodového sídla státu a přestěhování rodiny na nedaleký, mnohem menší, zámeček v Jílovém. Děčínský zámek měl být státem využit jako kasárna a bylo nutné jej v krátké době vyklidit. Kvůli požadavku rychlého jednání se prodej cenných sbírek shromažďovaných po staletí konal zejména prostřednictvím antikvářů, kteří předměty dále přeprodovali, a ty se tak dostaly do rukou soukromých sběratelů z celé Evropy.

Knihovna, čítající v té době až 90 000 svazků⁴, byla jako celek odprodána pražskému starožitníkovi Václavu Hořejšovi. Některé svazky byly dále nabízeny v aukcích, další kvanta, často po bednách a na metry, byla rozprodána přímo ze sklepního skladu.⁵ Nakupovaly i československé státní instituce – mnoho cenných svazků získalo Národní muzeum, Národní a univerzitní knihovna Praha (dnešní Národní knihovna ČR) převzala rukopisy z Pelclovy pozůstalosti, vznikající Vojensko-historické muzeum získalo základ své knihovny a své fondy obohatily také další kulturní instituce.⁶

Z prodeje byla vyloučena jen malá část sbírky, kterou si rodina vzala do Jílového. Jednalo se převážně o genealogickou literaturu a knihy se vztahem k členům rodu. Tyto svazky byly československým státem zkonfiskovány spolu se zámečkem a veškerým rodovým majetkem v roce 1945. Regionální knihovnu a archivní materiály dostal do správy děčínský archiv, většinu genealogické literatury z pozůstalosti Augusta von Doerra Státní ústav historický (dnes Historický ústav AV ČR), další svazky byly přiděleny např. Historickému semináři FF UK a dalším institucím.⁷ Zbytek, torzo čítající kolem 4 000 svazků, dostala do správy Knihovna Národního muzea, která je eviduje jako zámeckou knihovnu Jílové.⁸

V knihách se hojně vyskytují vlastnické záznamy. Především je to velké čtvercové razítko se znakem rodu Thun-Hohenstein a textem „Tetschner Bibliothek“ raženým červenou barvou a kulaté razítko opět s heraldickým motivem a nápisem „TETSCHNER SCHLOSSBIBLIOTHEK“ používané v modré variantě. Po roce

1 V polovině 50. let 19. století čítala knihovna na 21 000 svazků, srovnej KLUTSCHAK 1885, s. 23; v roce 1873 již 56 000 svazků, srovnej LEDÍNSKÁ-MALÁ 1971, s. 59.

2 ŠUMAN 2018A, s. 90.

3 GESAMTKATALOG č. 4449. Prvotisk byl prodán v aukci v roce 1933, srovnej LIFKA – ZINK 1933, kat. č. 8.

4 Podle svědectví zámeckého archiváře Rudofa Richa, který v Děčíně působil ještě po roce 1945, srovnej LEDÍNSKÁ 1974, s. 203.

5 Podmínky a průběh prodeje popisuje ve své biografii obchodník se vzácnými knihami Hans Peter Kraus. KRAUS 1978, s. 46–48.

6 Podrobně ŠUMAN 2018A, s. 127–140.

7 ŠUMAN 2018B, s. 32.

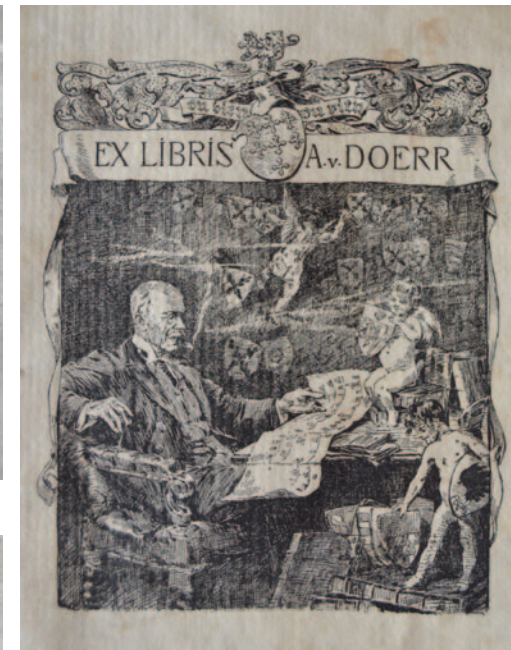
8 Nejnověji POLÍVKOVÁ 2021.

^ Heraldické exlibris děčínské knihovny

^ Exlibris Františka Thuna (1847–1916) používané po udělení knížecího titulu v roce 1911

^ Exlibris Augusta von Doerra

1911, kdy byl František Thun (1847–1916), který vykonával funkci místopředsedy Království českého, povýšen do knížecího stavu, se používalo jednoduché razítko s textem „FÜRSTLICH THUNISCHE BIBLIOTHEK TETSCHEN“. Značný počet svazků je označen štítkem s exlibris přímo Františka Thuna. Využit je opět rodový znak, který je doplněn textem „EX LIBRIS FRANC COM A THVN-HOHENSTEIN TETSCHEN“. Objevuje se také exlibris odkazující na získaný knížecí titul – rodový erb je doplněn knížecí korunou a pláštěm, pod ním se nachází text „EX LIBRIS FRANC. PRINC. DE THUN-HOHENSTEIN TETSCHEN“. Najít lze samozřejmě i podpisy a značky jiných členů rodu, případně bývalých majitelů knih (např. Augusta von Doerra).

-pol-

Lit.: GESAMTKATALOG; KLUTSCHAK 1855; KRAUS 1978; LEDÍNSKÁ-MALÁ 1971, s. 57–78; LEDÍNSKÁ 1974, s. 194–214; LIFKA – ZINK 1933; POLÍVKOVÁ 2021, s. 44–55; ŠUMAN 2018a; ŠUMAN 2018B, s. 29–37.

ROŽMBERSKÁ KNIHOVNA

Poslední členové rožmberského rodu Vilém z Rožmberka (10. března 1535 Schützensdorf – 31. srpna 1592 Praha) a jeho bratr Petr Vok z Rožmberka (1. října 1539 Český Krumlov – 6. listopadu 1611 Třeboň) navázali svými sběratelskými aktivitami na středověkou fázi rodové rožmberské knihovny, zejména na knihy pořizované Petrem IV. z Rožmberka (1462–1523). Po celou dobu vladařství Viléma z Rožmberka si rožmberská knihovna zřejmě udržela čistě soukromý a zároveň uživatelský ráz. V 90. letech 16. století obsahovala přibližně dva až tři tisíce svazků knih, tisků i rukopisů, převážně textů s lékařskou a alchymistickou tematikou a také četné básnické skladby. Organizace a uspořádání knihovny nejsou známy a patrně ani neexistoval žádný soupis. Vilém z Rožmberka roku 1591 pak daroval přibližně čtvrtinu rodové knihovny českokrumlovské jezuitské koleji. Z tohoto cenného daru se do dnešní doby dochovalo okolo 200 knih, které jsou rozptýleny ve fondu Národní knihovny ČR, ojediněle v dalších institucích.

Po Vilémově smrti se rodové knihovny ujal Petr Vok z Rožmberka, který ji spojil se svou soukromou knižní sbírkou budovanou do roku 1592 na zámku v Bechyni. Bechyňský knižní soubor nebyl rozsáhlý, soupis z roku 1573 eviduje 243 svazků knih, které se nacházely rozptýlené v různých místnostech. I když vazby knih ještě nemají Vokovo vlastnické označení v podobě heraldických supralibros a uvnitř knih chybějí Vokova mědirytinová exlibris tak typická pro pozdější období (Petr Vok si označoval své knihy iniciálovými exlibris na ořízce knih), přesto tato osobní knižní sbírka odráží bibliofilské zájmy mladého Rožmberka, které se plně rozvinuly po jejím spojení s rodovou českokrumlovskou knihovnou a přesunu všech knih do nově vybudovaného reprezentačního knihovního sálu na zámku v Třeboni, k němuž došlo v roce 1602. Knižní fond se systematicky rozšiřoval, většinou koupěmi na českých i zahraničních trzích nebo z pozůstalostí. Byly do něho začleněny rovněž rukopisy a prvotisky ze zrušených klášterů v Borovanech a Třeboni. Knihovna nabývala na reprezentativnosti, odrážela majitelovy snahy o obsahovou všestrannost, systematizaci a třídění. V letech 1602–1608 vznikl zásluhou rožmberského knihovníka a archiváře Václava Březana čtyřsvazkový katalog, dnes významný pramen k poznání již neexistujícího celku.⁹ Rožmberská rodová knihovna dosáhla za života posledního Rožmberka úctyhodného počtu knih. Badatelé většinou uvádějí, že obsahovala 10 000 až 11 000 svazků a ve své době patřila zcela jistě k největším knižním sbírkám ve střední Evropě. Její neblahý osud po smrti Petra Voka, okolnosti odvozu knih na konci třicetileté války do Švédska a její následné rozptýlení jsou všeobecně známy. Ztráty knih byly obrovské – odborná literatura odhaduje, že se do dnešních dnů dochovalo v zahraničních a částečně i tuzemských knihovnách asi jen 5–10 % z celkového počtu knih.¹⁰

Vilém z Rožmberka byl typem pragmatického sběratele pozdní renesance, který preferoval obsahové kritérium při doplňování knižního fondu a vnější okázalost a reprezentativnost knih mu byla cizí. V knihách, jež mu byly osobně blízké, se dochovala většinou jen rukopisná exlibris, často iniciály “W R” nebo rukopisné poznámky, doplněné Vilémovým oblíbeným heslem “Festina lente”, vlastnická supralibros jsou výjimečná.

Petr Vok, jenž si oblíbil heslo “V tichosti a naději”, byl jiným typem sběratele než jeho starší bratr Vilém. Jeho bibliofilství bylo inspirováno sběratelskými zájmy pražského rudolfinského dvora či sběratelskými aktivitami arcivévody Ferdinanda Tyrolského, jehož knižní a umělecké sbírky na zámku v Ambras představovaly vrchol habsburského sběratelství. V nově postavené budově areálu treboňského zámku rožmberský vladař vyhradil knihám a obrazům reprezentativní prostor v podobě dvou velkých sálů, jejichž interiéru i vnitřní zařízení tvořilo harmonický celek s knižními sbírkami a mělo charakter “výstavního prostoru”. Velkou péčí věnoval knižním vazbám, které měly rovněž reprezentovat svého majitele. Knihy nechal vázat do různých dalších materiálů, často barevně upravovaných, ať to byl pergamen, jemná kůže, hedvábí, samet či papír. Pokud jde o vlastnické označování knih, je evidentní, že žádná jiná šlechtická knihovna nemůže počtem a různými druhy supralibros rožmberské knihovně konkurovat. V současné době je známo neuvěřitelných 19 různých vlastnických rožmberských supralibros. Nejstarší, motiv rodového znaku držení medvědy, je z roku 1565, poslední se datují k roku 1608 a 1609. Vokova rožmberská supralibros, mezi nimiž dominuje variantní motiv medvědů štítonošů a pro Voka tak typický motiv jezdeckého supralibros, se lišila jak velikostí, detaily v doprovodné výzdobě, tak i variantním doprovodným textem obsahujícím iniciály nebo jméno

⁹ Blíže VESELÁ 2005.

¹⁰ HEJNIC 1993, s. 223–231.

Λ Heraldické exlibris a supralibros Petra Voka z Rožmberka

majitele. Vokovým přínosem k tradici rožmberského supralibros bylo zhotovení čtyř variantních aliančních erbovních supralibros s iniciálami manželského páru “P W W Z R” (Petr Wok Wolf z Rožmberka) a “K R Z L” (Kateřina Rožmberková z Ludanic), které začal užívat pět let po sňatku s Kateřinou z Ludanic. Datovaná jsou roky 1585, 1586 a 1594.

Doložena jsou také čtyři různá dřevořezová rožmberská exlibris, která si roku 1609 nechal Vok zhotovit od předního rudolfinského umělce Egídia Sadlera. Nejreprezentativnější z nich je velké exlibris pro foliový formát velikosti 252 x 166 mm, v jehož středu je medailon s jezdeckým portrétem vladaře ve zbroji podpíraný ursinovskými medvědy, rožmberské znaky a osobní heslo “In silentio spe”.

-kaš-

Lit.: HAMANOVÁ 1959, s. 119–123; LIFKA 1982, s. 75–76, 82–83; HEJNIC 1993; VESELÁ 2005; PÁNEK 2010; VOIT 2020, s. 215–224.

On-line zdroje: ROŽMBERK 2022.

ŠTERNBERSKÁ KNIHOVNA

Za zakladatele šternberské knihovny¹¹ můžeme považovat nejmladšího ze tří bratrů, hraběte Ignáce Karla ze Šternberka (1644–1700),¹² původně radu apelačního soudu, později viceprezidenta a od roku 1696 i prezidenta, který ji budoval na svém sídle Zelená Hora. Staré tisky z jeho knihovny byly tematicky řazeny a značeny zlateným heraldickým supralibros s textem „Ignativs Carolvs S.R.I. Comes de Sternberg“ nebo rukopisným exlibris na titulním listu „Ex Bibliotheca Ill^{mi} D.D. Ignatii Caroli S.R.I. Comitis de Sternberg“. Tisky jsou vázány většinou ve světlé usni, část je v pergameni a novější díla v barevné lepence.

Po smrti Ignáce Karla byla roku 1700 jeho knihovna rozdělena na dvě poloviny. Jednu zdědil synovec Jan Josef (1671–1700), syn Ignácova staršího bratra Jana Norberta (†1678). Jan Norbert měl také svou knihovnu řazenou tematicky, jak dokazuje nalezený příspěvek ve znění „Ex Classe Philosophoru[m] illu[st]riss[im]i D.D. Jo[ann]is Norberti Com[itis] a Sternberg“. Druhá polovina připadla třetímu z bratrů, milovníku umění Václavu Vojtěchovi (1641–1708), který zastával několik nejvyšších funkcí v Českém království – až do své smrti byl nejvyšším hofmistrem a nejvyšším dvorským maršálkem, do roku 1704 ještě nejvyšším zemským sudím. V roce 1699 mu byl udělen Řád Zlatého rouna. Věnoval se zvelebování a rozšiřování rodinného majetku, dal postavit i známý pražský Šternberský palác na Hradčanech, do nějž později umístil vlastní knihovnu. Ke značení svých svazků používal zlatený heraldický supralibros s iniciálami „WACDS“ umístěné na přední i zadní desce knihy a vlastnické přípisky na titulním listu „Ex libris Wenceslai Adalberti Comitis de Sternberg“.

Jan Josef byl majitelem knihovny jen krátce a ještě před smrtí ji odkázal pražské Karlově univerzitě. Ta ale nejevila zájem a tak celá knižní sbírka Ignáce Karla připadla Václavu Vojtěchovi. Protože Václav přežil své děti, prohlásil svůj majetek, včetně osobní knihovny, za fideikomisu a svěřencem ustanovil vzdáleného bratrance Františka Leopolda (1680–1745) z častolovické větve Šternberků. Tak vznikla šternberská rodová knihovna.

Ignácův knižní soubor však do fideikomisu nepatřil. Václav Vojtěch jej již dříve věnoval klášteru hybernů u sv. Ambrože v Praze na Novém Městě pod podmínkou, že bude veřejně přístupný. Uskutečnění svého záměru také financoval. Jeho plán se ale hned nezdařil a všechny knihy zůstaly u Šternberků (možná na Zelené Hoře) ještě téměř šestnáct let po jeho smrti, jelikož hybernů o knihovnu valně nestáli. Až roku 1724 se František Leopold dohodl s klášterem hybernů i Karlovou kolejí, která mezitím opět začala uplatňovat svůj nárok. Každému připadla polovina souboru a hybernům zanikla povinnost zpřístupnění knih. Po přesunu vybraných převážně právnických a lékařských spisů na Karlovu kolej byla roku 1726 nová karolinská knihovna bez poplatků otevřena veřejnosti. V roce 1777 došlo k jejímu spojení s klementinskou jezuitskou knihovnou a majorátní knihovnou Kinských a v Klementinu vznikla veřejná Univerzitní knihovna.

Zbývající polovina Ignácovy knižní sbírky přešla do stávající knihovny hybernů.¹⁴ Ve šternberských svazcích se objevil na rubu titulního listu další vlastnický příspěvek „Bibliothecae PP. Hibernorum ad S. Ambrosium Pragae“.

V roce 1786 byl konvent zrušen a jeho knihovna převezena do Klementina. Po výběru se přebytečné svazky dostaly do nejrůznějších antikvariátů, k soukromníkům i institucím a v nejhorším případě skončily jako makulatura. Větší tematickou sbírku z vytříděných knih zakoupil rektor Karlovy univerzity, ředitel klementinské hvězdárny Antonín Strnad (1746–1799) a velká část jeho knihovny je dnes uložena v premonstrátské knihovně na Strahově.¹⁵ Jednotlivé svazky lze nalézt ve fondech Knihovny Národního muzea, Muzea hlavního města Prahy a také v nejrůznějších zámeckých knihovnách.¹⁶

11 K dějinám knihovny podrobně SVOBODOVÁ 2022, č. 1–2, s. 37–49; KULÍKOVÁ 2006, s. 206–209; TOBOLKA – HORÁK 1959, s. 108–112; MAŠEK 1991, č. 2, s. 511–534.

12 Podrobněji k rodu pánů ze Šternberka např. PALACKÝ – STERNBERG 2001; JUŘÍK 2013.

13 NK ČR, sign. L 1903.

14 K hyberské klášterní knihovně PAŘEZ – KUCHAROVÁ 2001, s. 109–123.

15 KOUKLOVÁ 1989.

16 MAŠEK 1991, č. 2, s. 511–534.

^ Supralibros Ignáce Karla ze Šternberka

^ Supralibros Václava Vojtěcha ze Šternberka s Řádem Zlatého rouna

Z původní knihovny Ignáce Karla se pravděpodobně vydělil ještě jeden menší soubor knih, které nechtěla ani univerzita ani hybernů a možná, že si některé svazky z bratrovy knihovny ponechal i Václav Vojtěch. Tyto knihy se dostaly do druhého pražského Šternberského paláce na Malé Straně.¹⁷ Při prodeji palácové knihovny roku 1830 koupil asi třetinu hrabě František Josef z Klebelsbergu (1774–1857) a zbývající větší část knihovny včetně rukopisů kníže August Longin z Lobkowicz (1797–1842). Lobkowiczkou knihovnu zakoupil v roce 1928 stát a stala se součástí dnešní Národní knihovny ČR.¹⁸ Proto lze dnes nalézt na signaturách pražské lobkowiczské knihovny i původně šternberské svazky, které se staly její součástí.

-cís-

Lit.: SVOBODOVÁ 2022, č. 1–2, s. 37–49; KULÍKOVÁ 2006, s. 206–209; TOBOLKA – HORÁK 1959, s. 108–112; MAŠEK 1991, č. 2, s. 511–534; PAŘEZ – KUCHAROVÁ 2001, s. 109–123; KOUKLOVÁ 1989; SVOBODOVÁ 2020, s. 128–146; KAŠPAROVÁ 2006, s. 150–156.

17 Tento palác patřil častolovické větvi rodu. Pohyb knih mezi oběma paláci zatím neznáme, posledním majitelem knihovny byl František Josef Šternberk Manderscheid (1763–1830). K jeho knihovně podrobně SVOBODOVÁ 2020, s. 128–146.

18 KAŠPAROVÁ 2006, s. 150–156.

TROILO-PICCOLOMINIOVSKÁ KNIHOVNA

Osud této cenné knihovny zůstává stále zahalen. Její základ položil slezský humanista Franz Gottfried Troilo von Lessoth (ca 1583 Vratislav – ca 1648) císařský rada a bibliofil, který na vybudování své mimořádně cenné knihovny musel vynaložit nejen velké sběratelské úsilí, ale i značnou část svých finančních prostředků. Pocházel ze starého tyrolského rodu, který přesídlil do Slezska, když jeho otec Johann Franz von Troilo zakoupil statek Lassoth (dnes Lasocice) v Opolském vojvodství. Franz Gottfried byl roku 1597, spolu se svým starším bratrem Nikolausem (1582–1643), poslán na studia do Prahy. Oba bratři studovali na staroměstském gymnáziu. Franz Gottfried pak završil své vzdělání kavalírskou cestou do Itálie – v roce 1605 pobýval na univerzitách v Sieně a Padově. Jeho bratr Nikolaus vystudoval práva v Římě, stal se kanovníkem vratislavské kapituly a roku 1606 byl jmenován děkanem katedrální kapituly sv. Jana Křtitele ve Vratislavi. Franz Gottfried Troilo připojoval od roku 1612 ke svému jménu titul císařského rady, ten mu byl ale přidělen až v roce 1617, kdy získal inkolát v zemích Koruny české a byl tak přijat mezi českou šlechtou. Jeho první manželkou byla Polyxena Kateřina rozená Wolgemuthová z Muttburgu, patrně příbuzná dvorského kvartýrníka Maxmiliana Wolgemutha z Muttburgu, která zemřela patrně někdy před rokem 1629, kdy se znovu oženil.¹⁹ Druhou manželkou byla Juliana von Strachwitz, měl s ní dceru Polyxenu Katharinu a syny Franze Nikolause a Franze Ferdinanda. V letech 1646–1661 působil Franz Gottfried Troilo jako vyslanec slezského konventu za Svídnicko a Javorsko. Žil v Praze a často pobýval na svém zámečku v Lassothu a ve Vratislavi.

Knižní sbírka, na svou dobu početná a velmi obsahově zajímavá, byla budována s velkou péčí po celý Troilův život. Knihy si nechal posílat nebo je nakupoval na svých cestách po Evropě. Osud knihovny po Troilově smrti zatím není zcela objasněn. Víme, že se v polovině 17. století dostala do majetku vévody Julia Heinricha Sasko-Lauenburského (1586–1665), který ji nechal převézt na svůj zámek v Ostrově nad Ohří. Zámek i s knihovnou potom zdědila vévodova dcera princezna Marie Benigna (1635–1701), tehdy již ovdovělá. Její krátké manželství s knížetem Ottaviem Piccolominim, vévodou z Amalfi (1599–1656) zůstalo bezdětné, Marie Benigna se již znovu neprovdala, žila dlouho na náchodském panství a v roce 1685 přesídlila do Prahy. Marie Benigna byla ženou vzdělanou, sečtělou a cílevědomou a zděděnou knihovnu dále rozšiřovala – odtud tedy označení knihovna troilo-piccolominiovská. Celou sbírku, nebo alespoň její podstatnou část, odkázala kněžna piaristické koleji v Ostrově, kterou založila její matka Anna Magdalena z Lobkowicz (1606–1668). Zdá se ovšem, že knihovna nezůstala v celku. Je zřejmé, že některé knihy z ní pocházející vlastnil již roku 1722 hrabě František Josef Czernin (1697–1733), neboť tehdy bylo několik svazků z Troilova majetku zapsáno do pořizovaného soupisu czerninské knihovny. Další svazky se objevily například v knihovně historika a básníka Adama Francka z Franckensteinu (1675–1728), archiváře a tiskaře Jana Josefa Klausera (1705–1771) a jiných sběratelů. Tyto svazky neobsahují obvyklou poznámku piaristického knihovníka „Ex Libris Principissæ Piccolominiae Bibliotheca Slacoverdensis Scholarum Piarum.“ V majetku piaristů knihovna zůstala do roku 1877, kdy gymnázium i kolej v Ostrově zanikly. Piaristé ji poté věnovali městu Ostrov a to v roce 1910 nejcenější část prodalo vídeňskému antikvariátu Gilhofer & Ranschburg, aby za utržené peníze vybudovalo vodovod.²⁰

Troilo vpisoval do svých knih typickým drobným písmem rukopisné exlibris, které je často opatřeno i údajem o místě a roku jejich získání. Nejčastěji pak na přední přidešti vlepoval jednu z variant tištěného heraldického exlibris. Na větším je černý štít s příčným bílým pruhem, na němž leží tři utřaté gryfy pracky, z koruny nad štítem roste černý korunovaný lev držící písmeno T, celý erb je zasazen do vavřínového věnce, nad nímž je páska s devízou „NASCI. PATI. MORI“ a dole v tabulce verzálami jméno „Franciscus Godefridus Troilo in Lessot. Sa. Caes. Mts Consiliarius“. Menší varianta se pak liší zkráceným jménem v tabulce dole.²¹ U některých svazků se zachovala i původní vazba, která má na přední desce vytlačenu či vylacenu jednu z variant Troilova znakového supralibros a zadní desku zdobí symbolické oválné supralibros se znovuzrozeným fénixem.

19 MAŠEK 1986, s. 101–116.

20 SVOBODOVÁ 2013, s. 79–111.

21 Popis exlibris a supralibros LIFKA 1982, s. 110; HAMANOVÁ – PŘIBYL 1984, s. 143.

^ Malované heraldické exlibris F. G. Troila

< Tištěné heraldické exlibris F. G. Troila je zasazeno do vavřínového věnce, nad nímž je páska s devízou a dole jméno

^ Znakové supralibros a iniciály „FGTAL“

^ Troilovo symbolické supralibros se znovuzrozeným fénixem na zadní desce

^ Malované exlibris Marie Benigny Piccolomini

Marie Benigna některé své knihy označovala tištěným nebo malovaným exlibris. V oválném rámu se nacházejí iniciály „M B“ s vévodskou korunou, po stranách lemované psacími brky dole svázanými stužkou. Někdy jím bývá přelepeno původní Troilovo exlibris. Aby bylo zřejmé, od koho knihy pocházejí, opatřili piaristé knihy přípisem „Ex Libris Principissæ Piccolominiae Bibliotheca Slacoverdensis Scholarum Piarum“.²² Jednotlivé svazky pocházející z troilo-piccolominiovské knižní sbírky je v současnosti možné vysledovat v tuzemských i rozličných evropských a světových sbírkách.

-pal-

Lit.: MAŠEK 1986, s. 101–116; SVOBODOVÁ 2013, s. 79–111; LIFKA 1982, s. 110; HAMANOVÁ – PŘIBYL 1984, s. 143.

22 RAFAEL 2008, s. 48–76.

GOTTFRIED DANIEL Z WUNSCHWITZ

Gottfried Daniel svobodný pán z Wunschwitz (14. března 1678 Praha – 25. června 1741 Praha) se nezapsal do dějin pro svůj mocenský vliv či velkorysou stavební činnost, ale díky své genealogické a heraldické sbírce. Shromáždil obsáhlou knihovnu a archiv o českých i zahraničních šlechtických rodech, díky kterým prokazoval „většinou šlechty zcela zdarma velké služby“. Jeho sbírky byly shromážděny zejména v domě Wunschwitzů v Praze, měl však zajiště knihovnu též na zámku v Dolejším Krušci.

Po smrti Gottfrieda Daniela Wunschwitze byl sepsán katalog knihovny, který nám přes svou stručnost poskytuje možnost vytvořit si obraz o této jedinečné sbírce čítající přes 2 500 svazků. Knihovna byla totiž Wunschwitzovými potomky rozprodána. Do dnešních dnů se dochovaly dva velké celky. Archiv obsahující 1 431 rodových složek, je uložen v Národním archivu. Výběr genealogických a historických knih v počtu 567 svazků se dostal přes stavovský archiv při Úřadu desk zemských v roce 1837 do Knihovny Národního muzea. Další svazky z Wunschwitzovy knihovny je možno nalézt ve Strahovské knihovně (kam se dostaly s knihovnou J. J. Clausea), v Národní knihovně ČR (původně v knihovně T. A. Putzlachera), mnoha zámeckých knihovnách (Křivoklát, Mimoň, Rychnov nad Kněžnou, Křimice, Doksany) a v řadě dalších institucionálních i soukromých knihovnách po celé střední Evropě.

Gottfried Daniel Wunschwitz knihy nejen sbíral, ale většinu z nich aktivně používal ke své práci, o čemž svědčí přípisky v *Českém postilionu* o tom, kde jsou zmíněni členové rodiny Wunschwitzů, či rejstříky vyhotovené k Balbínovým *Miscellaneím*. Nejčastějším provenienčním označením je latinské rukopisné exlibris na předním přidešti se jménem, titulem, výčtem statků a datací následované na titulním listě podpisem přizpůsobeným jazyku knihy a doplněný na zadním přidešti údajem o způsobu nabytí, místu a datu nákupu, ceně a u raritních děl také baronovým hodnocením. Většina Wunschwitzových knih je též opatřena zlatým heraldickým supralibros. První typ nese podobu úplného rodového erbu, doplněné nápisovou páskou s devízou „Virtute et tempore“ (Čtnost a čas) a celým jménem. Druhým, častějším typem je korunovaný štít erbu v oválném věnci na přední desce, jehož protějškem na zadní desce je kaligrafické korunované písmeno W. Toto supralibros je provázáno majitelovým monogramem a vročením. Zřídka dochované je heraldické exlibris, údajně od rytce Antonína Jana Mansfelta staršího (činný 1705–1748).

-vev-

Lit.: KUCHAROVÁ 2003, s. 195–226; WOITSCHOVÁ 2011.

^ Heraldické supralibros Gottfrieda Daniela z Wunschwitz (přední a zadní deska knihy)

^ Heraldické supralibros s devízou a celým jménem Gottfrieda Daniela z Wunschwitz

VI. ZATOULANÉ STRÍPKY

Snad v každé větší historické knihovně nacházíme drobné pozůstatky z knihoven jiných majitelů, které do nich doputovaly složitými cestami, jen občas vysvětlitelnými. Nejčastěji vedly jejich cesty skrze antikvariáty, jindy komplikovaným dědictvím, mnohdy šlo i o nevrácené výpůjčky. Za nešvar nových majitelů lze označit odstraňování provenienčních stop původních majitelů, což se v případě vpisků dělo jejich přeškrťáváním či dokonce vystřihováním, v případě exlibris strháváním nebo přelepováním exlibris nového majitele. Pouze supralibros zdobí většinou tyto svazky dodnes. V našich knihovnách se setkáváme s knihami významných a slavných učenců či politiků, ale i s knihami osob dnes zcela neznámých a těžko identifikovatelných. Estetická kvalita mnohých exlibris i supralibros vypovídá o péči, kterou majitelé knih svým svazkům věnovali.

< Barevné heraldické supralibros rodu z Rehlingu

REHLING

Původně stará patricijská rodina z říšského města Augsburgu, žijící v několika liniích, v roce 1660 byla jedna z nich povýšená do stavu svobodných pánů. Max Konrad z Rehlingu, původně císařský rada, konvertoval k evangelické církvi. Stal se švédským a sasko-weimarským radou. Proto byl jeho majetek císařem konfiskován. Snad tehdy se bohatě ilustrovaná astronomická kniha Johanna Bayera *Uranometria, omnium asterismorum continens schemata, nova methodo delineata* vydaná v Augsburgu v roce 1603 s malovaným heraldickým supralibros rodu dostala do švábského kláštera Ochsenhausen a odtud na Kynžvart.

-maš-

Lit.: HEFNER 1856B, s. 53, Tf. 54; KNESCHKE 1867, s. 403–404; GOTHA, 1862, s. 621–623.

^ Petr Vok z Rožmberka

^ Heraldické exlibris Maxmilána Ludwiga z Breunneru

MAXMILIÁN LUDWIG Z BREUNNERU

Maxmilián Ludwig hrabě z Breunneru (17. června 1643 – 6. října 1716) pocházel ze starého rakouského rodu známého již počátkem 13. století. V roce 1550 byli povýšeni do stavu svobodných pánů „ze Stübingu, Fladnitz und Rabensteinu“, do říšského hraběcího stavu v roce 1693. Po bitvě na Bílé hoře získali některé statky v Čechách, ale v 18. století české země opustili. Maxmilián Ludwig držel v roce 1688 Zruč nad Sázavou. Pro označení svých knih užíval rozměrného heraldického exlibris se štítonoši, doplněnými anděly nesoucími habsburský erb s císařskou korunou a iniciálou „L“, značící císaře Leopolda I. (1640–1705), a s textem „EX Libris Maximiliani Ludouici Breiner S. R. Imp. Comitis, Equitis Sacri Ordinis Santi Jacobi S. Ces. Maiestatis Camer. Consil. Aulo Bellici Locumtenentis Campi Merescalli, eiusque Supremi Bellici et per Italliam Imper. Commisarii“. Užíval též heraldického supralibros s iniciálami „M. L. C. B.“ Toto exlibris je v knize G. Gothofreda *Corpus juris civilis* (Lyon, 1650), která byla původně v majetku Franze Antonia knížete z Porcie (1663–1698) a později se stala součástí zámecké knihovny Kuks. Další stopu breunnerovské knihovny nalezneme v zámecké knihovně Blatná.

-maš-

Lit.: KNESCHKE 1860, s. 66–68.

^ Alianční heraldické supralibros Rodolfa hraběte Colloredo-Mels a Claudie Giovanni hraběnky z Maniaga

^ Na hřbetu knihy malované supralibros Václava Vojtěcha Karwinského z Karwině

RODOLFO HRABĚ COLLOREDO-MELS

Rodolfo hrabě Colloredo-Mels (ca 1732 – 1771) pocházel z italské větve rodu, byl synem Fabia Leandra (1705–1775), markýze ze Santa Sofie, císařského komorníka a guvernéra Forte Urbano. Rodolfo se 21. října 1765 oženil s Claudií Giovannou hraběnkou z Maniaga. Oslavná publikace jejich sňatku je ozdobena aliančním supralibros manželů. Díky příbuzenským vztahům knížat Auerspergů a Colloredů se tato kniha ocitla na zámku Žleby.

-maš-

Lit.: HOPF 1858, s. 418, Tf. 671a.

VÁCLAV VOJTĚCH KARWINSKÝ Z KARWINĚ

Václav Vojtěch Karwinský z Karwině (†1766) pocházel ze starého slezského rodu z Těšínska. V 17. století přišel do Čech Jan Jiří (†1766), který sňatkem získal statek Hořelice u Slaného. Jeho syn Jan Josef (1672–1720) byl počátkem 18. století slánským hejtmanem a přisedícím komorního soudu a v roce 1700 získal potvrzení rytířského stavu. Jeho synové Jan Petr (1696–1738), kouřimský hejtman, a Václav Vojtěch (†1766) Hořelice v roce 1727 prodali. Václav Vojtěch získal sňatkem Kosovu Horu. Bohatě ilustrovaná kniha *Theatrum Historiae vniuersalis Catho-Protest* (Frankfurt, 1644) s malovaným supralibros a osobním vpiskem Václava Vojtěcha Karwinského popisuje dějiny vlády Habsburků v 16. a 17. století. Neznámo jakými cestami se ocitla v knihovně hrabata Buquoyů v Nových Hradech v jižních Čechách.

-maš-

Lit.: MAŠEK 2008, s. 441; Národní archiv, fond Sběrka genealogická Dobřenského /1841/ - /1919/, č. 450.

^ Heraldické exlibris Jana Alberta z Oedtu

^ Heraldické exlibris Jana Kryštofa z Oedtu

^ Kolorované heraldické supralibros Kryštofa z Lobkowicz

SVOBODNÍ PÁNI A HRABATA Z OEDTU

Starý rakouský rod povýšený do stavu svobodných pánů v roce 1608 a v roce 1714 do hraběcího stavu získal v roce 1688 český inkolát. Jan Albert Josef svobodný pán Oedt (5. května 1665 – 22. února 1705 Pasov) byl od roku 1677 nesídelním kanovníkem olomouckým, v roce 1693 rezignoval a byl farářem v Hartkirchenu v Rakousku. Pro označení svých knih si nechal vyřít rozměrné exlibris a do volné kartuše si doplnil své jméno a tituly. Jeho synovec Jan Kryštof Heinrich (†1719), regent v Dolním Rakousku, pravděpodobně jeho knihovnu zdědil, na některé tyto knihy nechal vyrazit své iniciálové supralibros „I C F V OE“ a zároveň využil mědirytového štočku svého strýce a nechal do něj doplnit své jméno, tituly a držené statky. Vedle toho ještě užíval menší jednoduchou variantu heraldického exlibris. Rod Oedtů vymřel v roce 1780. Stopy jejich knihovny nacházíme v zámeckých knihovnách Hradec nad Moravicí, Nové Hrady v jižních Čechách nebo Mnichovo Hradiště.

Lit.: LIFKA 1982, s. 109; KNESCHKE 1865, s. 568.

KRYŠTOF PÁN Z LOBKOWICZ

Kryštof z Lobkowicz (ca 1520 – 26. března 1590 Bílina) pocházel z bílinské větve pánů Popelů z Lobkowicz, Bílinu zdědil po svém otci Janu Děpoltovi (†1527). Vedle toho vlastnil i Kost, Trosky a další statky. Byl dvořanem arcivévodě Arnošta (1553–1595), členem válečné rady a byl vyznamenán titulem „Eques auratus“. V zámecké knihovně Mnichovo Hradiště se dochovala kniha s jeho majetnickým vpiskem a na díle J. Pontana *De Fortitudine: Libri duo. De Principe: Liber unus* vydané v Lyonu 1514 nacházíme krásné kolorované heraldické supralibros s iniciálami “C B A L A E A 1553” (Christophorus Baro a Lobkowicz Aequus Auratus).

-maš-

Lit.: KASÍK – MŽYKOVÁ – MAŠEK 2002, s. 81.

RESUMÉ

The Beauty of Aristocratic Ex-libris and Supralibros

The exhibition catalogue is one of the results of provenance research in a number of historical book collections managed by the National Library of the Czech Republic, the Olomouc Research Library and especially in the castle libraries managed by the National Heritage Institute and the National Museum Library. Individual chapters present the development and form of a higher form of marking the ownership relationship to the book - supralibros and ex-libris.

Among the oldest books with supralibros in the Czech lands are several Rosenberg manuscripts acquired for the Český Krumlov monastery, and manuscripts bearing the coats of arms of Purkhart Strnad of Janovice, the lords of Vartenberk or the Ronovec family, dating back to the pre-Hussite period. The owner of the oldest woodcut ex-libris is considered to be Johann Tscherte from Brno and the author of this design was the graphic artist and painter Albrecht Dürer. Another ex-libris in several variants was created for the famous humanist Jan the Elder Hodějovský of Hodějov. The chapter entitled «With the Royal Crown» includes the libraries of the ruling dynasties. In the Czech Republic, two libraries of the Grand Dukes of Tuscany have been preserved in the castles of Ostrov and Bradnys nad Labem and the library of the Archduke and heir to the throne, Franz Ferdinand d'Este, in the Konopiště chateau. The library of Ostrov also includes the collection of Prince Francis of the Two Sicilies, Count of Trapani, while the Konopiště library contains, among other things, books with the supralibros of Archduke Ferdinand Maximilian, Emperor of Mexico. From other libraries of European rulers, some individual items have found their way into Czech and Moravian libraries by chance, e.g. the alliance supralibros of King Louis XVI of France and his wife Marie Antoinette can be found in the library of Kamenice nad Lipou chateau, the supralibros of Stanislaw Leszczyński, King of Poland and Duke of Lorraine in Kostelce nad Orlicí, the exhibition also presents books of the Duke of Mecklenburg, Prince of Waldeck and Pyrmont and others. In addition to the nobility, church dignitaries also marked their books and their books are included in the chapter «With Mitre and Scepter». The chapter introduces for example the Bishop of Olomouc Stanislav II Pavlovský of Pavlovice or Heinrich von Knörigen, Bishop of Augsburg, the introductions of monastery libraries include the Sebastian II Fuchs of Baden, the Abbot of the Louka monastery. The chateau libraries of wealthy and important families were primarily founded on the need to collect literature that was necessary for the performance of traditional noble activities. As the libraries gradually grew, they acquired another function - that of representation. In many castles, special rooms were adapted for libraries, aesthetically pleasing bookcases were made, and often a large number of books were bound to enhance the visual impression of the visitor. At first glance, the library was meant to be monumental and to show that its owners were not only educated people, but that they did not lack a sense of beauty. The books themselves were then marked with their owners' provenances, i.e. gilded heraldic supralibros, which emphasised the importance of the family at a glance. Inside the books, we find artistically crafted ex-libris, originally woodcut, later copperplate, sometimes painted or coloured, and more recently lithographed. That is why the chapter devoted to these books was entitled «The Family Pride». Out of more than 350 preserved castle libraries, the following have been selected for this catalogue: the library of the Princes of Schwarzenberg in Český Krumlov, the Princes von Metternich in Kynžvart, the Princes of Liechtenstein in Lednice, the Counts von Waldstein in Mnichovo Hradiště, the Colloredo-Mansfelds in Opočno, the Princes of Salm-Reifferscheidt-Raitz in Ráječ and the Princes of Auersperg in Žleb. In the past, many important libraries of educated individuals and entire families were created, but were not, for various reasons, preserved in their original form. The reasons for their destruction or disintegration were disasters caused by natural elements and human interference, the economic difficulties of their collectors, more often the heirs, their inability or unwillingness to care for the inherited collections. The exhibition focuses on these libraries in the chapter «Scattered Treasuries». Some libraries have survived at least in part as part of other collections, many have been scattered in all directions and

we can now find only individual items. Collections that were met with this fate form a long line and the following were selected - the library of the well-known humanist and politician Václav Budovec of Budov, the Thun-Hohenstein, Princes of Děčín, the Lords of Rosenberg, Karl Ignaz von Sternberg, Troilo von Lessoth, Franz Gottfried and Gottfried Daniel, Free Lord of Wunschwitz.

Small remains from the libraries of other owners, which have arrived there by complicated routes - only sometimes explainable ones - can be most probably found in every major historical library. Most often their paths led through antiquarian bookshops, other times through complicated inheritances, and often they were unreturned circulations and loans. Books by important and famous scholars or politicians, but also books by people who are now completely unknown and difficult to identify can be encountered in our libraries. The aesthetic quality of many ex-libris and supralibros testifies to the care that the owners of the books took with their volumes. The «Stray Shreds» chapter shows, for example, the colourful heraldic supralibros of the Lords of Rehling, the large ex-libris of the Counts of Oedt or the supralibros of Václav Vojtěch Karvinský of Karwina painted on the spine of the book.

Literatura

ANTONÍN 1995: ANTONÍN, Luboš. Zámecká knihovna Mnichovo Hradiště. In: XIX. Kongres mezinárodní asociace bibliofilů. Praha: Mezinárodní asociace bibliofilů, 1995. 30 s.

ANTONÍN 1997: ANTONÍN, Luboš. Mnichovo Hradiště. In: MAŠEK, Petr et al. *Handbuch deutscher historischer Buchbestände in Europa. Band II., Tschechische Republik. Schloßbibliotheken unter der Verwaltung des Nationalmuseums in Prag.* Hildesheim; Zürich; New York: Olms-Weidmann, 1997, s. 143–144. ISBN 3-487-10355-9.

BEHR 1870: BEHR, v. Kamill. *Genealogie der in Europa regierenden Fürstenhäuser.* Leipzig: B. Tauchnitz, 1870. 226 s.

BENEŠ et al. 1961-1964: BENEŠ, Ivo a SLANEC, Václav. *Lokální a inventární katalog zámecké knihovny v Českém Krumlově. I. - IV.* 1961–1964. Strojopis.

BOHATTA 1900: BOHATTA, Johann a HOLZMANN, Michael. *Adressbuch der Bibliotheken Oesterreich-ungarischen Monarchie.* Wien: C. Fromme, 1900. 573 s.

BOHATTA 1911: BOHATTA, Hanns: *Lichtensteinische Bibliographie.* Bd. 1-3. Buchs-Werdenberg : J. Kuhn, 1911–1913

BOHATTA 1915: BOHATTA, Hanns. Die Fürstlich Liechtensteinische Fideikommissbibliothek in Wien. In: *Zentralblatt für Bibliothekswesen.* Leipzig: Bibliographisches Institut, XXXII. Jahrg., 1915, s. 185–196. ISSN 0044-4081.

BOHATTA 1931: BOHATTA, Hanns: *Katalog der in der Bibliotheken der regierenden Linie des fürstlichen Hauses von und zu Liechtenstein befindlichen Bücher aus dem XVI.-XX. Jahrhundert. Bd. I-III.* Wien: Fürstl. Lichtensteinische Gemälde-Galerie, 1931. 3 sv.

BOLOM-KOTARI 2020: BOLOM-KOTARI, Martina a kol. *Brána moudrosti otevřená: knihy a knihovny broumovského kláštera.* Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2020. 329 s. ISBN 978-80-7435-807-4.

BUBEN 2003: BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. Díl II. Sv. 1, Řeholní kanovníci.* Praha: Libri, 2003, s. 115. ISBN 80-7277-084-5.

CSERGHEŐ 1893: CSERGHEŐ, Géza von, ed. *Der Adel von Ungarn sammt den Nebenländern der St. Stephans-Krone. (1/3), Text.* V nakl. GARN jako 1. nezměněné vyd. [Brno]: GARN, 2004. 775 s. J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch; Bd. 4, Abt. 15.

ČÁDA 1957: ČÁDA, František. Rukopisy knihovny státního zámku v Rájci nad Svitavou. Codici manu scriptorum qui in bibliotheca castelli Rájec nad Svitavou prope Brunam asservantur. In: *Sborník Národního musea v Praze, Řada C, Literární historie.* Praha: Národní muzeum, 1957, zvláštní č., s. 15–68. ISSN 0036-5351.

ČÁDA 1965: ČÁDA, František, ed. *Rukopisy knihovny Státního zámku v Kynžvartě.* Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1965. 208 s.

ČECHOVÁ 2013: ČECHOVÁ, Petra. *Bohemika ve fondu zámecké knihovny v Českém Krumlově.* České Budějovice, 2013. Diplomová práce. Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Katedra českého jazyka a literatury. Vedoucí diplomové práce prof. PhDr. Dalibor Tureček, CSc.

ČERMÁK 1877: ČERMÁK, Dominik Karel. *Premonstráti v Čechách a na Moravě: stručné vypsání osudů jednotlivých buď ještě stávajících neb již vyhlazených klášterů toho řádu dle roků jich založení.* V Praze: Nákladem kanonie Strahovské, 1877. 573 s.

ČERNÝ 2020: ČERNÝ, Pavol. *Středověké a raně novověké iluminované rukopisy ve sbírkách Olomouce a Kroměříže. Textový svazek.* Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2020. 788 s. ISBN 978-80-88304-42-5.

DOSTÁL 1935: Dostál, Josef. *Opočenský zámek roku 1635. Časopis Společnosti přátel starožitností československých v Praze.* Praha: Společnost přátel starožitností československých 1935, s. 188. ISSN 1210-9258.

DRAGOUN et al. 2020: DRAGOUN, Michal et al. *Knižní kultura českého středověku.* Dolní Břežany: Scriptorium, 2020. 399 s. ISBN 978-80-7649-012-3.

ELVERT 1852: ELVERT, Christian d'. Die Bibliotheken und andere wissenschaftliche Kunst- und Alterthums-Sammlungen in Mähren und österreichisch Schlesien. In: *Schriften der historisch-statistischen Sektion der k.u.k. mähr. schles. Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde. Heft 3.* Brünn: Gedruckt bei Rudolph Rohrer's Erben, 1852, s. 116.

GESAMTKATALOG: HRSRG. VON DER KOMMISSION FÜR DEN GESAMTKATALOG DER WIEGENDRUCKE. *Gesamtkatalog der Wiegendrucke. Bd. 1, Abano - Alexius.* Leipzig: Hiersemann, 1925. Ixii, 682 s.

GOTHA: *Gothaisches genealogisches Taschenbuch der Fürstlichen Häuser. (Hofkalender).* Gotha: Perthes, 1778–1942.

GRITZNER 1894: GRITZNER, A. Maximilian F. J. *Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Ersten Bandes, Dritte Abtheilung c. Die Europäischen Fürstengeschlechter nicht Römisch-Kaiserlicher oder Deutsch-bundesfürstlicher Extraction. II. Band oder Heft 9–16.* Nürnberg: Verlag von Bauer und Raspe, 1894. s. 97–195.

GROTE 1877: GROTE, Hermann. *Stammtafeln: mit Anhang: Calendarium medii aevi.* Leipzig: Hahn, 1877. xiv, 556, 24 s.

HÁJEK 2015: HÁJEK, Pavel. *Tisky 16. století v zámecké knihovně Český Krumlov. Příspěvek k poznání vlastnických proměn. Zprávy památkové péče.* Praha: Národní památkový ústav, 2015, č. 5., s. 473–484. ISSN 1210-5538.

HÁJEK et al. 2014: HÁJEK, Pavel a OURODOVÁ-HRONKOVÁ, Ludmila. *Knihovna Václava z Rovného: katalog výstavy: [Státní hrad a zámek Český Krumlov, 23.9.–23.11.2014].* České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2014. 59 s. ISBN 978-80-85033-55-7.

HÁJEK et al. 2015: HÁJEK, Pavel, HÁJKOVÁ, Zuzana, MAŠEK, Petr. *Tisky 16. století v zámeckých knihovnách České republiky. I. - III.* Praha, České Budějovice: Národní muzeum, Národní památkový ústav, 2015. 3 sv. ISBN 978-80-7036-469-7.

HAMANOVÁ 1959: HAMANOVÁ, Pavlína. *Z dějin knižní vazby: od nejstarších dob do konce XIX. stol.* Praha: Orbis, 1959. 275 s. 155 nečíslovaných s. obrazových příloh.

HAMANOVÁ - PŘIBYL 1984: HAMANOVÁ, Pavlína a PŘIBYL, Alois. *O několika znakových supralibros na vazbách z 16. až 18. století. Strahovská knihovna.* Praha: Památník národního písemnictví, 1984, Roč. 18–19, 1983–1984, s. 143. ISSN 0081-5896.

HAMANOVÁ 1996: HAMANN, Brigitte. *Habsburkové: životopisná encyklopedie.* Praha: Brána, 1996. 403 s. ISBN 80-7176-415-9.

HEFNER 1856A: HEFNER, Otto Titan von. *J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Ersten Bandes, Erste Abtheilung. Die Wappen der Souveraine der deutschen Bundesstaaten.* Nürnberg: Verlag von Bauer und Raspe, 1856. [6], 49 s., 113 s. obr.

HEFNER 1856B: HEFNER, Otto Titan von. *J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Zweiten Bandes, Erste Abtheilung. Der Adel des Königreichs Bayern.* Nürnberg: Verlag von Bauer und Raspe, 1856. 132 s., 156 s. obr.

HEJNIC 1993: HEJNIC, Josef. *K literárním a bibliofilským zájmům dvou posledních Rožmberků.* In: BŮŽEK, Václav. *Život na dvoře a v rezidenčních městech posledních Rožmberků.* České Budějovice: Pedagogická fakulta JU, 1993, s. 223–231. ISBN 80-7040-073-0

HEJNIC et al. 1976: HEJNIC, Josef, ZÁLOHA, Jiří. *Sbírka teatriál v zámecké knihovně českokrumlovské.* In: ŠIMÁKOVÁ, Jitka, MACHÁČKOVÁ, Eduarda. *Teatralia zámecké knihovny v Českém Krumlově. 2.* V Praze: Knihovna Národního muzea, 1976, s. 11–23.

HENDRICH 1890: HENDRICH, Jan. *Hrad Žleby ve východních Čechách: jeho majitele, děje a památnosti: též popis kostela, hrobky a města Žleb, jakož i filiálních kostelů v Markovicích.* V Časlavi: J. Hendrich, 1890. 66 s.

HERGENRÖTHER 1882: HERGENRÖTHER, Joseph Adam Gustav, ed. *Wetzer und Welte's Kirchenlexikon oder Encyklopädie der katholischen Theologie und ihrer Hülfswissenschaften. Erster Band, Aachen bis Bafemath.* Freiburg im Breisgau: Herder'sche Verlagshandlung, 1882. 2110 sloupců.

HOLÍKOVÁ 2012: HOLÍKOVÁ, Pavla: Knihovní fondy liechtensteinské primogenitury a zámecká knihovna v Lednici. *Zprávy památkové péče*, 2012, č. 5, s. 338–343. ISSN 1210-5538.

HOPF 1858: HOPF, Karl. *Historisch-genealogischer Atlas seit Christi Geburt bis auf unsere Zeit. Abtheilung I, Deutschland*. Gotha: Perthes, 1858–1866. 2 sv.

HRADILOVÁ 2017: HRADILOVÁ, Marta. „Liber monasterii de Chrumpnaw comparatus per honorabilem dominum Petrum de Rosenberch“ – knižní dar Petra II. z Rožmberka českokrumlovskému klášteru. In: RYWIKOVÁ, Daniela, ed. a LAVIČKA, Roman. *Ordo et paupertas : Českokrumlovský klášter minoritů a klarisek ve středověku v kontextu řádové zbožnosti, kultury a umění*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2017, s. 219–228. ISBN 978-80-7464-936-3

JAKUBEC 2009: JAKUBEC, Ondřej a ELBELOVÁ, Gabriela. *Stanislav Pavlovský z Pavlovic (1579-1598): biskup a mecenáš umírajícího věku: [Muzeum umění Olomouc – Arcidiecézní muzeum Kroměříž, Zámecká galerie 7. května – 27. září 2009]*. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2009. 243 s. ISBN 978-80-87149-12-6.

JENNI – THEISEN 2004: Ulrike Jenni – Maria Theisen. *Die Bibel des Purkart Strnad von Janovic aus der Zagreber Metropoliabibliothek, Cod. MR 156 (lat.)*, Prag um 1385. *Codices manuscripti*. Purkersdorf: Brüder Hollinek, 2004, 48/49, s. 13–34. ISSN 0379-3621.

JOCHOVÁ 2019: JOCHOVÁ, Kateřina. *Každodennost renesančního aristokrata pohledem Václava Budovce z Budova Bakalářská práce*. Praha 2019, s. 62–65. Univerzita Karlova, Katolická teologická fakulta, Katedra církevních dějin a literární historie. Vedoucí práce prof. PhDr. Jaroslav Čechura, DrSc.

JUŘÍK 2013: JUŘÍK, Pavel. *Šternberkové: panský rod v Čechách a na Moravě*. Praha: Knižní klub, 2013. 206 s. ISBN 978-80-242-4065-7.

KADLEC 1970: KADLEC, Jaroslav. Petr II. z Rožmberka. *Strahovská knihovna*. Praha: Památník národního písemnictví, 1971, roč. 1970–1971, s. 89–98. ISSN 0081-5896.

KAHUDA 2020: KAHUDA, Jan. Mezi církví, politikou a rodinou. Trevířský arcibiskup Lothar von Metternich (1551–1623). In: *Metternichové a Kynžvartsko v době Albrechta z Valdštejna*. Lázně Kynžvart: Národní památkový ústav, zámek Kynžvart, 2020, s. 23–39. ISBN 978-80-88072-59-1

KASÍK – MŽYKOVÁ – MAŠEK 2002: KASÍK, Stanislav, MŽYKOVÁ, Marie a MAŠEK, Petr. *Lobkowiczové: dějiny a genealogie rodu*. České Budějovice: Veduta, 2002. 239 s. ISBN 80-903040-3-6.

KAŠPAR 2005: KAŠPAR, Jan. Knihovna kláštera františkánů u Panny Marie Sněžné v Praze (dějiny, knižní fond a současný stav). In: *Historia Franciscana II*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, s. 240–241. ISBN 80-7195-016-5.

KAŠPAR 2014: KAŠPAR, Jan. Exemplaře starých tisků s vlastnickými vazbami olomouckého biskupa Stanislava II. Pavlovského dochované na území České republiky. *Sborník Národního muzea v Praze. Řada C, Literární historie*. Praha: Národní muzeum, 2014, Roč. 59, č. 1–2, s. 13–20. ISSN 0036-5351.

KAŠPAROVÁ 2006: KAŠPAROVÁ, Jaroslava. Oddělení 65 – Pražská lobkowiczská knihovna. In: FALTYSOVÁ, Vlasta, ed. *Rukověť tištěných knihovních fondů Národní knihovny České republiky*. Praha: Národní knihovna ČR, 2006, s. 150–156. ISBN 80-7050-456-0.

KAŠPAROVÁ 2011: KAŠPAROVÁ, Jaroslava. „Homines sumus“: Hans Ulrich z Eggenbergu – bibliofil a čtenář. In: RADIMSKÁ, Jitka. *Ve znamení havranů : knižní sbírka rodiny Eggenbergů na zámku v Českém Krumlově*. V Českých Budějovicích: Jihočeská univerzita, 2011, s. 37–51. ISBN 978-80-7394-348-6.

KLUTSCHAK 1855: KLUTSCHAK, Franz. *Böhmische Adelssitze als Centralpunkte volkswirtschaftlicher und humanitärer Bestrebungen. Erstes Heft, Schloss Tetschen*. Prag: [nakladatel není známý], 1855. 152 s.

KNEIDL 1958: KNEIDL, Pravoslav. Hradní knihovna ve Žlebech. In: *Museum knihy ve státním zámku a klášteře Žďár nad Sázavou*. Praha: Národní muzeum, 1958, s. 154.

KNEIDL 2006: KNEIDL, Pravoslav. Knihovna Václava Budovce z Budova. In: FALTYSOVÁ, Vlasta, ed. *Rukověť tištěných knihovních fondů Národní knihovny České republiky*. Praha: Národní knihovna ČR, 2006, s. 200–202. ISBN 80-7050-456-0.

KNEIDL 1971: KNEIDL, Pravoslav. Trosky knihovny Václava Budovce z Budova. *Strahovská knihovna*. Praha: Památník národního písemnictví, 1971, č. 5–6, s. 369–382. ISSN 0081-5896.

KNESCHKE 1865: KNESCHKE, Ernst Heinrich, ed. *Neues allgemeines Deutsches Adels-Lexicon. Sechster Band, (Loewenthal-Osorowski)*. Leipzig: Friedrich Voigt's Buchhandlung, 1865. 622 s.

KNESCHKE 1867: KNESCHKE, Ernst Heinrich, ed. *Neues allgemeines Deutsches Adels-Lexicon. Siebenter Band, (Ossa-Ryssel)*. Leipzig: Friedrich Voigt's Buchhandlung, 1867. 626 s.

Knihtisk 1970: *Knihtisk a kniha v českých zemích od husitství do Bílé hory: sborník prací k 500. výročí českého knihtisku*. Praha: Academia, 1970. 257 s.

KOHOUT 2009: KOHOUT, Štěpán. *Kde voní pergamen: čtrnáctero návštěv rukopisné knihovny olomoucké kapituly*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. 105 s. ISBN 978-80-244-2371-5.

KOHOUT 2018: KOHOUT, Štěpán: *Archivní prameny k zániku knihovny olomouckého kanovníka Gianiniho. Bibliotheca antiqua 2018*. Olomouc, Vědecká knihovna v Olomouci, 2018, s. 81–96.

KONEČNÝ 2013: KONEČNÝ, Michal. *Zámek Rájec nad Svitavou*. Kroměříž: Národní památkový ústav, územní památková správa v Kroměříži, 2013. 169 s. ISBN 978-80-87231-11-1.

KOUKLOVÁ 1989: KOUKLOVÁ, Michaela. *Knihovna astronoma Antonína Strnada*. Ondřejov: Středisko vědeckých informací Astronomického ústavu ČSAV, 1989. 311 s.

KRAUS 1978: KRAUS, Hans Peter. *A Rare Book Saga: The Autobiography*. New York: G.P. Putnan, 1978. 17, 386 s.

KROUPA 1997: KROUPA, Petr et al. *Premonstrátský klášter v Louce: dějiny – umělecká výzdoba - ikonologie*. Znojmo: Jihoomoravské muzeum, 1997. 121 s. ISBN 80-902383-0-0.

KUBÍKOVÁ 2003: KUBÍKOVÁ, Anna. Ferdinand ze Schwarzenbergu. 300 let od úmrtí. *Obnovená tradice*. České Budějovice: Historický spolek Schwarzenberg, Roč. XIV., 2003, č. 28, s. 30–31. ISSN 2336-8799.

KUBÍKOVÁ et al. 2012: KUBÍKOVÁ, Anna, BOK, Václav. *K osudům zámecké knihovny v Českém Krumlově v 18. a 19. století. Sborník Národního muzea v Praze. Řada C – Literární historie*, 2012, roč. 57, č. 1–2, s. 117–122. ISSN 0036-5351.

KUCHAŘOVÁ 2003: KUCHAŘOVÁ, Hedvika. Knihovna Bohumíra Daniela svobodného pána Wunschwitz. *Sborník archivních prací*. Praha: Odbor archivní správy MV, 2003, LIII (1), s. 195–226. ISSN 0036-5246.

KULÍKOVÁ 2006: KULÍKOVÁ, Martina. Šternberská knihovna. In: FALTYSOVÁ, Vlasta, ed. *Rukověť tištěných knihovních fondů Národní knihovny České republiky*. Praha: Národní knihovna ČR, 2006, s. 206–209. ISBN 80-7050-456-0.

KÜRENBERG 1932: KÜRENBERG, Joachim von. *Johann II. Fürst von und zu Liechtenstein: sein Leben und Wirken*. Eisgrub: Sudetia, [1932]. 206 s.

LAUCHE 1932: LAUCHE, Wilhelm. *Die Bedeutung des dahingeschiedenen regierenden Fürsten Johann II. von und zu Liechtenstein für die Kunst, die Wissenschaften, die Landwirtschaft und den Gartenbau*. Brunn: [Selbstverlage], 1929. 16 s.

LEDINSKÁ 1974: LEDINSKÁ, Hana. Děčínská zámecká knihovna (Příspěvek k dějinám) In: *Z minulosti Děčína II*. [Ústí nad Labem]: Severočeské nakladatelství, 1974, s. 194–214.

LEDÍNSKÁ-MALÁ 1971: LEDÍNSKÁ-MALÁ, Hana. Zámecká knihovna v Děčíně a její likvidace. *Knihovna: Vědecko-teoretický sborník*. Praha: SPN, 1971, s. 57–78. ISSN 0139-5335.

LIFKA 1953: LIFKA, Bohumír: Zámecká knihovna ve Žlebech. In: *Žleby. Státní zámek a okolí*. Praha: STN, 1953, s. 8–11.

LIFKA 1953A: LIFKA, Bohumír. Empírová zámecká knihovna v Rájci. In: Richter, Václav a Kubátová, Tatána. *Rájec nad Svitavou: státní zámek a okolí*. Praha: Státní památková správa, 1953, s. 10–11.

LIFKA 1957: LIFKA, Bohumír. K dějinám salmovské knihovny v Rájci nad Svitavou. In: *Sborník Národního muzea v Praze, Řada C, Literární historie*. Praha: Národní muzeum, 1957, zvláštní č., s. 5. ISSN 0036-5351.

LIFKA 1960: LIFKA, Bohumír: Zámecká knihovna v Mnichově Hradišti. In: *Mnichovo Hradiště. Státní zámek, město a památky v okolí*. Praha: STN, 1960, s. 25–27.

LIFKA 1965: LIFKA, Bohumír: Knihovna zámku v Lednici. In: SEDLÁČKOVÁ, Ema: *Lednice : Státní zámek*. Praha: Sportovní a turistické nakladatelství, 1965.

LIFKA 1982: LIFKA, Bohumír. *Exlibris a supralibros v českých korunních zemích v letech 1000 až 1900*. Praha: Spolek sběratelů a přátel exlibris, 1982. 229 s.

LIFKA – ZINK 1933: LIFKA, Bohumír, ed. a ZINK, Karel, ed. XXXIII. *Zinkova aukce: Děčínská knihovna Thunů-Hohensteinů: dne 10., 11., 12. a 13. dubna 1933: Umělecká aukční síň Praha II., Národní tř. 8. I. část*. Praha: Karel Zink, 1933. 83 s.

LOBKOWICZ 1999: LOBKOWICZ, František. *Encyklopedie řádů a významání*. 2. vyd. Praha: Libri, 1999. 255 s. ISBN 80-85983-71-0.

MAŠEK 1986: MAŠEK, Petr. *Knihovna ze zámku Újezd svatého Kříže*. In: *Sborník Národního muzea v Praze. Řada C. Literární historie*. Praha: Národní muzeum, Roč. 31, 1986, s. 101–116. ISSN 0036-5351.

MAŠEK 1991: MAŠEK, Petr. *Příspěvky k dějinám zámeckých knihoven západních Čech*. In: *Sborník archivních prací*. Praha: Odbor archivní správy MV, 1991, č. 2, s. 511–534. ISSN 0036-5246.

MAŠEK 1993: MAŠEK, Petr. *Knihovna rodu Windischgraetzů*. In: *Sborník archivních prací*. Praha: Odbor archivní správy MV, 1993, č. 2, s. 553–567. ISSN 0036-5246.

MAŠEK 1994: MAŠEK, Petr. *Knížní sbírky na zámku Kynžvart*. In: *Sborník Západočeského muzea v Plzni, Historie*. Plzeň, Západočeské muzeum, 1994. 112 s. ISBN 80-85125-67-6

MAŠEK 1997: MAŠEK, Petr et al. *Handbuch deutscher historischer Buchbestände in Europa. Band 2, Tschechische Republik: Schlossbibliotheken unter der Verwaltung des Nationalmuseums in Prag*. Hildesheim: Olms-Weidmann, 1997. 309 s. ISBN 3-487-10355-9.

MAŠEK 2004: MAŠEK, Petr a TURKOVÁ, Helga. *Zámecké, hradní a palácové knihovny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: k výstavě 50 let oddělení zámeckých knihoven Knihovny Národního muzea 1954–2004: Muzeum knihy Žďár nad Sázavou květen – říjen 2004*. Praha: Národní muzeum, 2004. [66] s. ISBN 80-7036-161-1.

MAŠEK 2008: MAŠEK, Petr. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti. Díl I, A–M*. Praha: Argo, 2008. 668 s. ISBN 978-80-257-0027-3.

MAŠEK 2009: MAŠEK, Petr. *Zámecké knihovny Českého ráje*. In: *Šlechtické rody a jejich sídla v Českém ráji*. Semily: Státní oblastní archiv v Litoměřicích – Státní okresní archiv Semily pro Pekařovu společnost Českého ráje v Turnově, 2009, s. 209. ISBN 978-80-86254-19-7

MAŠEK 2010: MAŠEK, Petr. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti. Díl II, N–Ž*. Praha: Argo, 2010. 664 s. ISBN 978-80-257-0294-9.

MAŠEK 2013: MAŠEK, Petr. *Zámecká knihovna Nové Zámky*. In: *Libri magistri muti sunt : Pocta Jaroslavě Kašparové*. Praha: Knihovna AV ČR, 2013, s. 215–232. ISBN 978-80-86675-24-4.

MAŠEK 2018: MAŠEK, Petr. *Zámecká knihovna Ostrov*. In: *Sborník příspěvků z mezinárodního historického symposia Toskáňští Habsburkové a ostrovské panství*. Ostrov: Město Ostrov ve spolupráci s Nadací St. Joachim, 2018, s. 208–220. ISBN 978-80-270-5029-1.

MAŠEK 2021: MAŠEK, Petr. *Knihovny na zámku Konopiště. Acta Musei nationalis Pragae*. Praha: Národní muzeum, 2021, č. 1–2, s. 79–86. ISSN 2570-6845.

MORAVCOVÁ 2010: MORAVCOVÁ, Kristýna. *Knížní sbírka Ferdinanda Viléma ze Schwarzenberku*. Hradec Králové, 2010. Bakalářská práce. Filozofická fakulta Univerzity v Hradci Králové, Katedra pomocných věd historických a archivnictví. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Lenka Horáková.

NAGY 1858: NAGY, Iván. *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal*. Pest: Friebeisz, 1857–1868. 9 sv.

NEUPAUER 2013: NEUPAUER, Eduard. *Knihovna státního zámku Kynžvart v historických souvislostech: studie k rukopisnému a knižnímu fondu zámecké knihovny, Kuděj: časopis pro kulturní dějiny*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2013, č. 2, s. 98–106. ISSN 1211-8109.

OTTO 1900: *Ottův slovník naučný: Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 15. Krajčič – Ligustrum*. Praha: J. Otto, 1900. 1066 s.

PALACKÝ – STERNBERG 2001: PALACKÝ, František a STERNBERG, Zdeněk. *Dějiny rodu Sternbergů = Geschichte der Familie Sternberg*. Vyd. 1. Moravský Beroun: Moravská expedice, 2001. 118 s. Do nitra Askiburgionu; 14. ISBN 80-86511-03-0.

PÁNEK 2010: PÁNEK, Jaroslav. PÁNEK, Jaroslav. *Petr Vok z Rožmberka: život renesančního kavalíra*. V Praze: Vyšehrad, 2010. 318 s. ISBN 978-80-7429-008-4.

PAPROCKÝ 1593: PAPROCKÝ Z HLOHOL A PAPROCKÉ VŮLE, Bartoloměj. *Zrcadlo Slavného Margkrabstwij Morawského: W kterémž geden každý Staw, dáwnost, wzáctnost, y powinnost swau vhléda*. Olomviti: Excvssvm Apvd Haeredes Milichthalleri, [1593]. [40], CCCXLVIII l. fol. CCXLVIII.

PAŘEZ – KUČAŘOVÁ 2001: PAŘEZ, Jan a KUČAŘOVÁ, Hedvika. *Hybern v Praze: dějiny františkánské koleje Neposkvrněného početí Panny Marie v Praze (1629–1786)*. Praha: Oswald, 2001. 188 s. ISBN 80-85433-57-5.

POLÍVKOVÁ 2021: POLÍVKOVÁ, Hana. *Provenienční průzkum zámecké knihovny Jílové. Acta Musei nationalis Pragae. Historia litterarum*. Praha: Národní muzeum, 2001, č. 1–2, s. 44–55. ISSN 2570-6861

RADIMSKÁ 2007: RADIMSKÁ, Jitka. *Knihovna šlechtičny: francouzské knihy Marie Ernestiny z Eggenbergu na zámku v Českém Krumlově. V Českých Budějovicích: Jihočeská univerzita, 2007*. 414 s. ISBN 978-80-7040-982-4.

RADIMSKÁ 2020: RADIMSKÁ, Jitka. *Les livres et les lectures d'une princesse au XVIIe siècle: Marie Ernestine d'Eggenberg et sa bibliothèque en Bohême*. Paris: Honoré Champion éditeur, 2020. 459 s. ISBN 978-2-7453-5246-0.

RAFAEL 2008: RAFAEL, Eva. In *Europa gedruckt, in Weimar gesammelt. Die herzogliche Inkunabelsammlung*. In: *Europa in Weimar. Visionen eines Kontinents*. Göttingen: Wallstein, 2008, s. 48–76. ISBN 978-3-8353-0281-5.

REGIERUNGS-JUBILÄUM 1899: *Regierungs-Jubiläum 1899: Zum 40jährigen Regierungs-Jubiläum Seiner Durchlaucht des Fürsten Johann II. von und zu Liechtenstein: Ein Gedenkblatt, dem durchlauchtigsten Ehrenmitglieder des mähr.-schles. Forstvereins ehrfurchtsvoll gewidmet*. Brünn: Mährisch-schlesischer Forstverein, 1899.

REJCHRTOVÁ 1984: REJCHRTOVÁ, Noemi a BUDOVEC Z BUDOVA, Václav. *Václav Budovec z Budova*. Praha: Melantrich, 1984. 271 s.

RELIQUIAE 1784: *Reliquiae aliquot librorum libellorumque ex bibliotheca I. A. Rieggeri Eq. Scrinium I*. Vídeň: Sonnleithner, 1784. 452 s.

RUKOVĚŤ 1982=TRUHLÁŘ: TRUHLÁŘ, Antonín et al. *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě = Enchiridion renatae poesis Latinae in Bohemia et Moravia cultae*. 5, S–Ž. Praha: Academia, 1982. 603 s.

SEYLER 1881: SEYLER, Gustav A. J. *Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Ersten Bandes, Fünfte Abtheilung. Bistümer und Klöster. Erste Reihe, Bistümer*. Nürnberg: Verlag von Bauer und Raspe, 1881. 172, 30 s., 155, 36 s. obr.

SEYLER 1882: SEYLER, Gustav A. J. *Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Ersten Bandes, Fünfte Abtheilung. Bistümer und Klöster. Zweite Reihe, Klöster*. Nürnberg: Verlag von Bauer und Raspe, 1882. 126 s., 162 s. obr.

SIEMANN 2016: SIEMANN, Wolfram. *Metternich: Stratege und Visionär: eine Biografie*. München: C.H. Beck, [2016]. 983 s. ISBN 978-3-406-68386-2.

STEJSKALOVÁ 1990: STEJSKALOVÁ, Eva. „Aus Praag Summarischer Bericht...“ z roku 1612. *Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků*. Praha: Národní knihovna, 7, 1990, č. 2., s. 109–127.

STRÁNECKÝ 1942: STRÁNECKÝ, Vilém. *Neznámé knihovny na moravských zámcích. Marginálie*. Praha: Spolek českých bibliofilů, 1942, s. 2.

SVOBODOVÁ 2013: SVOBODOVÁ, Milada. *Knihovna slezského humanisty Franze Gottfrieda Troila von Lessoth*. In: *Libri magistri muti sunt : Pocta Jaroslavě Kašparové*. Praha: Knihovna AV ČR, 2013, s. 79–111. ISBN 978-80-86675-24-4.

SVOBODOVÁ 2020: SVOBODOVÁ, Milada. Rukopisy středověkých klášterních knihoven jako součást knižní sbírky Františka Josefa hraběte ze Šternberka a Manderscheidu aneb Putování tří klášterních kodexů zeměmi a knihovnami. In: Císařová Smitková, Alena, ed. *Kráčel krajem poutník...: kolektivní monografie k životnímu jubileu PhDr. Jana Sobotky*. Praha: Národní knihovna České republiky, 2020, s. 128–146. ISBN 978-80-7050-728-5.

SVOBODOVÁ 2022: SVOBODOVÁ, Milada. Příspěvek k dějinám někdejší knihovny Ignáce Karla hraběte ze Šternberka († 1700). Pokus o rekonstrukci signaturového oddělení B na základě nově nalezeného katalogu. *Acta Musei nationalis Pragae. Historia litterarum*. Praha: Národní muzeum, 2022, č. 1–2, s. 37–49. ISSN 2570-6861.

ŠIMÁKOVÁ et al. 2001: ŠIMÁKOVÁ, Jitka a kol. *Katalog prvotisků Knihovny Národního muzea v Praze a zámeckých a hradních knihoven v České republice*. Vyd. 1. Praha: KLP, 2001. lxxviii, 540 s., 22 obr. příl. ISBN 80-85917-52-1.

ŠÍPEK et al. 2020: JADLOVSKÁ, Petra. Jedno slovo Metternicha. In: ŠÍPEK, Richard et al. *Vzdělaný čtenář: katalog výstavy : státní zámek Kynžvart, 8.8.–10.10.2020*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2020, s. 56. ISBN 978-80-85033-93-9.

ŠTĚPÁN 2009: ŠTĚPÁN, Jan. *Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského z Pavlovic, v letech 1579–1598*. Olomouc: Danal, 2009. 354 s. ISBN 978-80-906770-3-6.

ŠUMAN 2018A: ŠUMAN, František. *Habent sua fata...: příběh knihovny, zbrojnice a dalších sbírek děčínského zámku 1628–2018*. Děčín: Zámek Děčín, 2018. 214 s. ISBN 978-80-270-5424-4.

ŠUMAN 2018B: ŠUMAN, František. Návrat zámecké knihovny. In: *Děčínské vlastivědné zprávy*. Děčín: Okresní muzeum 2018, roč. 28, č. 2, s. 29–37. ISSN 1212-6918

TICHÁ 1984: TICHÁ, Zdeňka. *Cesta starší české literatury*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1984. 295 s.

TOBOLKA – HORÁK 1959: TOBOLKA, Zdeněk Václav a HORÁK, František, ed. *Národní a universitní knihovna v Praze, její vznik a vývoj. I, Počátky knihovny až do r. 1777*. V Praze: SPN, 1959. 169 s.

VACINOVÁ 1971: VACINOVÁ, Jana. *Zámecká knihovna v Opočně*. Hradec Králové: Kruh, 1971. 64 s.

VESELÁ 2005: VESELÁ, Lenka. *Knihy na dvoře Rožmberků*. Praha: Knihovna Akademie věd ČR, 2005. 359 s. ISBN 80-86675-06-8.

VESELÁ 2014: VESELÁ, Lenka. Budovcův exemplář knihy *Symphonia catholica* v Univerzitní knihovně v Lundu. In: *Humanismus v rozmanitosti pohledů : Farrago festiva Iosepho Hejnic nonagenario oblata*. Praha: Knihovna AV ČR, 2014, s. 393–399. ISBN 978-80-86675-27-5.

VOIT 2006: VOIT, Petr. *Encyklopedie knihy: starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století: papír, písmo a písmolijectví, knihtisk a jiné grafické techniky, tiskaři, nakladatelé, knihkupci, ilustrátoři a kartografové, literární typologie, textové a výtvarné prvky knihy, knižní vazba, knižní obchod*. Praha: Libri ve spolupráci s Královskou kanonií premonstrátů na Strahově, 2008. 2 sv. (655 s., [96] s. obr. příl., s. 656–1350, [64] s. obr. příl.). ISBN 978-80-7277-390-9.

VOIT 2020: VOIT, Petr. *Vzácné knižní vazby Strahovské knihovny v Praze: od gotiky na práh baroka*. Praha: Královská kanonie premonstrátů na Strahově, 2020. 409 s. ISBN 978-80-88009-18-4.

WOITSCHOVÁ 2011: WOITSCHOVÁ, Klára. *Gottfried Daniel Wunschwitz, sběratel, heraldik a genealog*. Praha: Národní archiv, 2011. 306 s. ISBN 978-80-86712-90-1.

WURZBACH 1883: WURZBACH, Constantin von. *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich: enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigen Personen, welche seit 1750 in den österreichischen Kronländern geboren wurden oder darin gelebt und gewirkt haben. Siebenundvierzigster Theil, Traubenfeld-Trzschtschik*. Wien: Druck und Verlag k.k. Hof- und Staatsdruckerei, 1883. 291 s.

ZEMEK 1900: ZEMEK, Metoděj. *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu*. I., 1131-1652. Olomouc: Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, [1900–], ca. 300 s.

ON-LINE ZDROJE

BUDOVEC 2022: BUDOVEC Z BUDOVA, VÁCLAV, 1551-1621. In: *PROVENIO : Virtuální rekonstrukce knižních celků*. [online]. Praha : Národní muzeum. [cit. 28.2.2022]. Dostupné z: <https://provenio.net/records/9940e1d1-9332-4005-8427-29c0c426ff3a>

DE CIVITATE DEI 2022: DE CIVITATE DEI. In: *PROVENIO : Virtuální rekonstrukce knižních celků*. [online]. Praha : Národní muzeum. [cit. 28.2.2022]. Dostupné z: <https://provenio.net/records/ofecc5ab-03d9-49bd-830f-d2b7d64e6746>

HODĚJOVSKÝ 2022: HODĚJOVSKÝ Z HODĚJOVA, JAN STARŠÍ, 1496-1566. In: *PROVENIO : Virtuální rekonstrukce knižních celků*. [online]. Praha : Národní muzeum. [cit. 28.2.2022]. Dostupné z: <https://provenio.net/records/697b69ad-3fd4-431e-9895-30b15bebdbb6>

HOUSE OF SAVOY-CARIGNANO 2022: House of Savoy-Carignano. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, 2006 [cit. 29. 5. 2022]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/House_of_Savoy-Carignano

KNIJHA 2022: Knijha o Hořekowanj a nařjkanij Sprawedliwosti Králowny a Pani wssech Ctnostij: ... / Mikuláš Konáč z Hodiškova [online]. In: *KPS Knihopis*. Praha: Národní knihovna. [cit. 29.5.2022]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000018182&local_base=KPS

ROŽMBERK 2022: ROŽMBERK, PETR VOK, PÁN, 1539-1611. In: *PROVENIO : Virtuální rekonstrukce knižních celků*. [online]. Praha : Národní muzeum. [cit. 28.2.2022]. Dostupné z: <https://provenio.net/records/d41a74de-cae6-42d6-82bc-df7b0e3fa8ce>

ŠVÉDSKÁ 2022: Švédská knižní kořist z Prahy. Komentovaný překlad 12. kapitoly z knihy Otto Walde, *Storhetstidens litterära krigsbyten*. En kultur-historisk-bibliografisk studie. I. Uppsala 1916, s. 306–333. In: *Švédská knižní kořist z Čech a Moravy 1646–1648. Bibliografický a informační portál* [online]. Praha: Knihovna AV ČR, c2022. [cit. 29. 5. 2022]. Dostupné z: <https://knizni-korist.cz/otto-walde-praha/>

TSCHERTE, JOHANN, ASI 1471–1552. In: *PROVENIO : Virtuální rekonstrukce knižních celků*. [online]. Praha : Národní muzeum. [cit. 17.6.2022]. Dostupné z: <https://provenio.net/records/64945246-47f0-40fb-b398-3fc408b76cc4>.

ARCHIVNÍ PRAMENY

Národní archiv, fond Sběrka genealogická Dobřenského /1841/ - /1919/, č. 450.

MZA Brno: F 94, Velkostatek Valtice, fasc. 367. Úřední korespondence Kabinettskanzlei seiner Durchlaucht des Fürsten von Liechtenstein. Dopis ze dne 19. 7. 1929, No. 153/1.

SOA v Třeboni, oddělení správy fondů a sbírek Český Krumlov, Sběrka fotografií, č. 915, 924.

Krása šlechtických exlibris a supralibros

KATALOG VÝSTAVY

STÁTNI ZÁMEK KONOPIŠTĚ

25. 7.–25. 9. 2022

Editor: Pavel Hájek

Petr Mašek - Alena Císařová Smítková - Jiří Glonek - Pavla Holíková - Petra Jadlovská - Matouš Jirák - Jaroslava Kašparová - Rostislav Krušínský - Petra Kubíčková - Zdeněk Mužík - Barbora Nebeská - Tereza Paličková - Hana Polívková - Monika Veverková - Markéta Surovcová - Jiří Žahour

Vydal Národní památkový ústav,
územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích,
Senovážné náměstí 6, 370 21 České Budějovice

Fotografie: Národní muzeum, Národní památkový ústav, Vědecká knihovna v Olomouci,
SOA Třeboň oddělení správy fondů a sbírek Český Krumlov, Arcibiskupství olomoucké,
Řád Maltézských rytířů České velkopřevorství

Koncepce výstavy: Petr Mašek

Překlad resumé: Eva Pardoe

Obálka, grafická úprava, sazba a zlom: Martin Feikus
Tisk: Moravapress s.r.o.

Vydání první
České budějovice 2022
Náklad 300 výtisků

ISBN 978-80-88446-01-9

9 788088 446019